

ISSN 2074-8167

*Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Наукові записки кафедри педагогіки

Scientific Notes of the Pedagogical Department

Випуск 53 / Issue 53

Заснований 1996 року

Харків 2023

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України №886 від 02.07.2020 року збірник включено до Переліку наукових фахових видань України, Категорія Б, педагогічні спеціальності – 011, 012, 013, 014, 015, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Спеціальність: педагогічні науки.

Журнал відображено у базах даних: Google Scholar, Національна бібліотека імені В. І. Вернадського.

До збірника наукових праць включено статті з проблем сучасної теорії і практики освіти, навчання та виховання. Авторами наукових праць розміщуються результати науково-дослідної діяльності в галузі педагогіки співробітництва, нових педагогічних технологій соціалізації та самореалізації особистості.

Для науковців, аспірантів, викладачів закладів вищої освіти, студентів, учителів.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 21 від 27 листопада 2023 р.)*

Головний редактор:

ЖУКОВА Оксана Анатоліївна, завідувачка кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, професор, доктор педагогічних наук.

Заступник головного редактора:

НАЛИВАЙКО Олексій Олексійович, доцент кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, м.Харків, Україна, доцент, кандидат педагогічних наук.

Редакційна колегія:

БРИАН Абері, професор Інституту Комунальної Інтеграції університету Міннесоти (США), доктор філософії.

ГОЛУБНИЧА Людмила Олександрівна, професор кафедри іноземних мов № 3, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м.Харків, Україна, професор, доктор педагогічних наук.

ДРУГАНОВА Олена Миколаївна, професор кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н.Каразіна, професор, доктор педагогічних наук.

ЖЕРНОВНИКОВА Оксана Атаноліївна, завідувачка кафедри математики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, професор, доктор педагогічних наук.

КОНОНЕЦ Наталія Василівна, доцент кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава, Україна, доцент, доктор педагогічних наук.

КОЙЧЕВА Тетяна Іванівна, професор кафедри педагогіки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна, професор, доктор педагогічних наук.

КОМИШАН Анатолій Іванович, доцент кафедри педагогіки факультету психології, ХНУ імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна, доцент, кандидат педагогічних наук.

ЛУТАЄВА Тетяна Василівна, завідувачка кафедри педагогіки та психології «Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармацевтики» Національного фармацевтичного університету, м. Харків, Україна, доцент, доктор педагогічних наук.

МАТВЄЄВА Ольга Олександрівна, завідувачка кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя ХНПУ імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна, професор, доктор педагогічних наук.

МКРТЧІАН Оксана Альбертівна, професор кафедри початкової і професійної освіти ХНПУ імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна, професор, доктор педагогічних наук.

МАХНОВСЬКИЙ Сергій Сергійович, старший викладач кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна, кандидат педагогічних наук.

ПЕТРИЧЕНКО Лариса Олексіївна, перший проректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту, доктор педагогічних наук.

ПОНОМАРЬОВА Галина Федорівна, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна, професор, доктор педагогічних наук.

РОГАНОВА Марина Вікторівна, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна, професор, доктор педагогічних наук.

СТЕПАНЕЦЬ Іван Олексійович, проректор з науково-педагогічної роботи КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна, доцент, кандидат педагогічних наук.

ТИХА Рената, професор філософії Інституту Комунальної Інтеграції університету Міннесоти (США), доктор корекційної педагогіки.

ХАРКІВСЬКА Алла Анатоліївна, проректор з науково-педагогічної роботи КЗ «Харківська гуманітарно- педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна професор, доктор педагогічних наук.

ЧЕРНЕЦЬКА Юлія Іванівна, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна, професор, доктор педагогічних наук.

ШВЕДОВА Ярослава Василівна, доцент кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна, доцент, кандидат педагогічних наук.

ШКОЛА Олена Миколаївна, завідувачка кафедри фізичного виховання КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, доцент, доктор педагогічних наук.

Адреса редакції:

61022, Україна, м. Харків,
майдан Свободи, 6, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, к. 612
Кафедра педагогіки. Тел. (057) 707-51-78
E-mail: zapiskinaukovi@gmail.com
Електронну версію збірника розміщено на сайті: periodicals.karazin.ua/pedagogy, pedagogic@karazin.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію Серія КВ № 24294-14134 Р від 27.12.2019 р.

According to the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 886 of 02.07.2020, the collection is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, category B, pedagogical specialties, – 011, 012, 013, 014, 015, in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences can be published.

Specialty: pedagogical sciences.

The journal is displayed in the databases: Google Scholar, Vernadsky National Library of Ukraine

The collection of scientific papers includes articles on the problems of modern theory and practice of education, training and upbringing. The authors of the scientific works publish the results of their research activities in the field of pedagogy of cooperation, new pedagogical technologies of socialization and personal self-realization.

The Journal is for scientists, graduate students, lecturers, students, teachers.

*Approved for publication by the Academic Board
of V. N. Karazin Kharkiv National University
(minutes № 21 of November 27th 2023)*

Editor-in-Chief:

ZHUKOVA O., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine

Deputy editor:

NALYVAIKO O., Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Assoc. Prof., Kharkiv, Ukraine.

Editorial board:

BRIAN A., PhD, Full Professor of the Institute on Community Integration, USA.

HOLUBNYCHA L., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

DRUHANOVA O., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

ZHERNOVNYKOVA O., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

KONONETS N., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate-Professor, Poltava, Ukraine.

KOYCHEVA T., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Ukraine.

KOMYCHAN A., Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Assoc. Prof., Kharkiv, Ukraine.

LUTAIEVA T., Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc. Prof., Kharkiv, Ukraine.

MATVIEIEVA O., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

MKRTICHIAN O., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

MAKHNOVSKYI S., Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Assoc. Prof., Kharkiv, Ukraine

PETRYCHENKO L., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate-Professor, Kharkiv, Ukraine.

PONOMAROVA H., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

ROHANOVA M., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

STEPANETS I., Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor, Kharkiv, Ukraine.

TICHA R., Doctor of Correctional Education, PhD, Full Professor of the Institute on Community Integration, USA.

KHARKIVSKA A., Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor, Kharkiv, Ukraine.

CHERNETSKA Yu., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kharkiv, Ukraine.

SHVEDOVA Y., Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Assoc. Prof., Kharkiv, Ukraine.

SHKOLA O., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kharkiv, Ukraine.

Editorial Board Address:

61022, Ukraine, Kharkiv,
4 Svobody Sq, 6, V.N. Karazin Kharkiv National University, room 612
Department of Pedagogy. Tel. (057) 707-51-78
Email: zapiskinukovi@gmail.com
The Official Journal Website: periodicals.karazin.ua/pedagogy
Certificate of state registration of KV № 24294-14134 of P from 27.12.2019

ЗМІСТ

Алексєєва Г. М., Остенда А., Кравченко Н. В., Антоненко О. В., Овсянніков О. С. ЕФЕКТИВНА ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА: МАРКЕТИНГ СУЧАСНОСТІ ДЛЯ ОСВІТНЬОГО СЕКТОРУ.....	6
Бао Шуцзюань МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КНР	16
Дерев'янченко Н. В., Некрашевич Т. В. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	24
Карасьова О. В., Коляда І. В. ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	32
Мо Гуаньсян УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МЕНЕДЖЕРІВ: ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	40
Птушка А. С. ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	46
Тань Ліпін ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ.....	57
Хуан Тівень ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В КНР	64
Чернова Г. В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	72
Шведова Я. В., Смаль К. В. ЧИТАННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	80
Штонда О. Г., Сіра І. Т., Проскурня О. І. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	90
Жерновникова О. А., Коваленко О. А., Дейніченко Т. І., Коваленко Л. М. ВИХОВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕЛІТИ НАЦІЇ НА ЗАСАДАХ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	99

CONTENT

Aliexsieieva, H., Ostenda, A., Kravchenko, N., Antonenko, O., Ovsyannikov, O. EFFICIENT TARGETED ADVERTISING: MODERN MARKETING FOR THE EDUCATIONAL SECTOR.....	6
Bao Shujuan METHODS AND MEANS OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN CHINA	16
Derevianchenko, N. V., Nekrashevych, T. V. PECULIARITIES OF COMMUNICATION OF THE PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE.....	24
Karasova, O. V., Koliada, I. V. INNOVATIVE MEANS OF FORMING STUDENTS' ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE TECHNICAL SPECIALTIES	32
Mo Guanxiang MANAGERIAL COMPETENCE OF MANAGERS: WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT TRENDS	40
Ptushka, A FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN CONDITIONS OF BLENDED LEARNING	46
Tan Lipin FORMATION OF READINESS FOR PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT OF FUTURE MANAGERS.....	57
Huang Tiwen HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF ACADEMIC GIFTEDNESS IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA.....	64
Chernova, G. V. PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS FOR EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF COMPUTER EDUCATIONAL PROGRAMS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS.....	72
Shvedova, Y. Smal, K. READING AND ITS PLACE AMONG STUDENT YOUTH IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY	80
Shtonda, O., Sira, I., Proskurnia, O. INNOVATIVE APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF DISTANCE LEARNING FOR STUDENTS OF A PEDAGOGICAL UNIVERSITY	90
Zhernovnykova O., Kovalenko O., Deynichenko T., Kovalenko L. EDUCATION OF THE INTELLECTUAL ELITE OF THE NATION ON THE BASIS OF ACADEMIC INTEGRITY: FOREIGN AND UKRAINIAN EXPERIENCE.....	99

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-01>

УДК 004.738.5

Ганна Миколаївна Алексєєва

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних технологій в управлінні та навчанні й інформатики¹
alekseeva.kts@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3204-3139>

Александр Остенда

ректор Сілезької академії, кандидат соціологічних наук, професор AS²
aleksander.ostenda@wst.com.pl <https://orcid.org/0000-0002-3467-157X>

Наталія Володимирівна Кравченко

завідувачка кафедри математики та методики навчання математики, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних технологій в управлінні та навчанні й інформатики¹
natalyvkravchenko@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-9642-5403>

Олександр Володимирович Антоненко

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних технологій в управлінні та навчанні й інформатики¹
antalex@ukr.net <https://orcid.org/0000-0002-9542-4791>

Олександр Сергійович Овсянніков

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних технологій в управлінні та навчанні й інформатики¹
ovsyannikov@ukr.net <https://orcid.org/0000-0003-4972-3472>

¹Бердянського державного педагогічного університету, вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, Україна, 71100

²Сілезька академія, вул. Рольна, 43, м. Катовіце, Польща, 40-555

ЕФЕКТИВНА ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА: МАРКЕТИНГ СУЧАСНОСТІ ДЛЯ ОСВІТНЬОГО СЕКТОРУ

У 21-му столітті, епоху заглибленого цифрового проникнення в усі сфери життя, таргетована реклама стає необхідним та впливовим інструментом маркетингу. Мета дослідження полягає в ретельному аналізі та оцінці ефективності впровадження таргетованої реклами в умовах пандемій та воєнного стану в Україні та спрямована на визначення оптимальних стратегій використання цього маркетингового інструменту для привертання та утримання цільової аудиторії в онлайн навчальному середовищі, а також на аналіз впливу на якість навчання та загальну ефективність освітнього процесу.

Стаття розглядає роль та важливість таргетованої реклами в сучасному маркетингу з фокусом на освітній сектор. Вона пропонує детальний огляд особливостей маркетингу в сфері освіти та розкриває, як таргетована реклама допомагає університетам привертати студентів. Також розглядаються методи визначення та аналізу цільової аудиторії, а також вибір оптимальних платформ та інструментів для проведення рекламних кампаній. Наведено основні переваги таргетованої реклами: підвищення ймовірності конверсії (від перегляду до дії); оптимізацію витрат на рекламу; покращення актуальності повідомлень для цільової аудиторії. У статті надаються стратегії розробки ефективних таргетованих рекламних кампаній, а також методи оцінки їхньої ефективності та важливі метрики для університетів. Крім того, розглядається успішний кейс-стаді конкретної рекламної кампанії

університету, а також надаються рекомендації щодо оптимізації таргетованих рекламних кампаній. Наведено практичні рекомендації щодо налаштування таргету через додаток AdsМенеджер.

Описано необхідність використання соціальних мереж, які стали невідмінною складовою нашого повсякденного життя. Таргетована реклама, як ефективний інструмент маркетингу, надає можливість точного визначення цільової аудиторії за різними параметрами. Завдяки аналітичним інструментам цифрового маркетингу компанії мають можливість вимірювати ефективність своїх рекламних кампаній та отримувати звіти. Таким чином, таргетована реклама виступає ключовим інструментом цифрового маркетингу, що дозволяє максимально використовувати потенціал Інтернету для просування продуктів та послуг у 21-му столітті.

Авторами доведено, що таргетована реклама використовує штучний інтелект для точного наведення на потенційних клієнтів. Це сприяє підвищенню конверсії, оптимізації рекламних витрат та покращенню актуальності повідомлень для аудиторії.

Ключові слова: таргетована реклама, маркетинг в освіті, вища освіта, цільова аудиторія, стратегії таргетованої реклами, вимірювання ефективності, кейс-стаді.

Як цитувати: Алексєєва Г.М., Остенда А., Кравченко Н.В., Антоненко О.В., Овсянніков О.С. Ефективна таргетована реклама: маркетинг сучасності для освітнього сектору. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. №53. С. 6-15. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-01>

In cites: Aliexsieieva, H., Ostenda, A., Kravchenko, N., Antonenko, O., & Ovsyannikov, O. (2023). Efficient targeted advertising: modern marketing for the educational sector. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. №53, 6-15. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-01> [in Ukrainian].

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У 21-му столітті, епоху заглибленого цифрового проникнення в усі сфери життя, таргетована реклама стає необхідним та впливовим інструментом маркетингу. За допомогою штучного інтелекту вона досягає нового рівня точності та ефективності. Шляхом аналізу даних про демографію, інтереси та поведінку аудиторії, цей метод дозволяє спрямовувати рекламу тільки на тих, хто ймовірно зацікавлений. Це призводить до збільшення ймовірності конверсії, оптимізації витрат та підвищення релевантності повідомлень. Отже, у контексті стрімкого розвитку і широкого застосування штучного інтелекту, стаття про таргетовану рекламу набуває важливості для всіх сфер бізнесу та маркетингу.

У сучасному світі, де Інтернет і соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя, таргетована реклама стала ключовим інструментом маркетингових стратегій. Вона дозволяє точно визначити цільову аудиторію за різними параметрами: віком, інтересами, місцезнаходженням тощо. Це дозволяє спрямовувати рекламні повідомлення саме до тих людей, які ймовірно зацікавлені в продукті чи послугі.

Завдяки аналітичним інструментам, які надає цифровий маркетинг, навчальні заклади можуть вимірювати ефективність своїх рекламних кампаній, отримувати звіти про конверсію та взаємодію з аудиторією. Це дозволяє вчасно коригувати стратегії та адаптувати їх під реакцію споживачів освіти. Таким чином, таргетована реклама є необхідним елементом цифрового маркетингу, який

дозволяє компаніям максимально ефективно використовувати потенціал Інтернету для просування своїх продуктів та послуг у 21-му столітті.

Зокрема, у контексті сучасної реальності, особливо в умовах пандемій та воєнного стану в Україні, робить таргетовану рекламу надзвичайно актуальною. Вона стає ключовим інструментом для університетів, щоб залучити й утримати увагу студентів в онлайн середовищі. Адаптивні рекламні кампанії, побудовані на базі штучного інтелекту, можуть значно полегшити процес навчання та сприяти успішній адаптації до нових реалій.

Отже, наше дослідження про таргетовану рекламу несе важливе значення для освітніх установ та бізнесу загалом, пристосовуючись до сучасних викликів та можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз основних досліджень з теми таргетованої реклами та її ролі у сучасному маркетингу є важливим кроком у розумінні сучасного стану та тенденцій в цій сфері. Аналіз ключових робіт в галузі таргетованої реклами дозволяє нам краще розуміти сучасні тенденції та підходи в цьому маркетинговому сегменті. Дослідження як українських, так і іноземних авторів надають багатогранний погляд на цю проблему.

Дослідження теоретичних, методологічних і практичних аспектів маркетингу освітніх послуг було представлено у працях вітчизняних економістів, таких як В. Александров, С. Багдік'ян, Л. Болдирева, Б. Братаніч, Л. Волокитіна, Я. Горинь, О. Дубровка, С. Ілляшенко, В. Вознюк, О. Жегус, М. Зацерківна, Н. Карпенко, Н. Краус, А. Могилова, І. Мороз, Т. Оболенська, А. Павленко, З. Рябо-

ва, Ю. Самойлик, М. Степко, О. Телетов, Г. Чекаловська, С. Чигасов.

Дослідження розвитку маркетингу у соціальних мережах (SMM) та вивчали такі вчені-економісти, як Е. Омельченко, О. Репкіна, О. Базюк, А. Албитов, М. Беніюф, Н. Бутенко, Л. Ганущак-Єфіменко, О. Євстратова, Л. Ліщинська, А. Марданов, Д. Меленхоф та інші дослідники. Вони розглядають різні аспекти маркетингу, включаючи таргетовану рекламу; досліджували цифровий маркетинг; стратегії та інструменти цифрового маркетингу; М. Данильченко є фахівцем в галузі цифрового маркетингу, включаючи таргетовану рекламу; досліджували використання таргетованої реклами в онлайн-маркетингу та електронній комерції; вивчали ефективність рекламних стратегій у цифровому середовищі; зосереджувалися на аналізі маркетингових комунікацій, включаючи роль таргетованої реклами тощо.

Дослідження іноземних науковців Дейва Чаффі, Філіпа Реддена, Brian Moran надають цінні практичні поради з використання таргетованої реклами; Avnish Kaushik аналізує галузь веб-аналітики та цифрового маркетингу; Ann Handley розглядає контент-маркетинг; Rand Fishkin, який є співзасновником Moz та Joe Pulizzi досліджують контент-маркетинг; Amy Porterfield є експертом з соціальних медіа розглядає стратегії маркетингу в соціальних мережах, включаючи таргетовану рекламу.

Мета дослідження полягає в ретельному аналізі та оцінці ефективності впровадження таргетованої реклами в умовах пандемії та воєнного стану в Україні та спрямована на визначення оптимальних стратегій використання цього маркетингового інструменту для привертання та утримання цільової аудиторії в онлайн навчальному середовищі, а також на аналіз впливу на якість навчання та загальну ефективність освітнього процесу.

Викладення матеріалу та основні результати. «Таргетирована реклама», або просто «Таргет», стала одним з найефективніших і важливих інструментів маркетингу у 21-му столітті, що особливо актуально в контексті розвитку штучного інтелекту, який успішно використовується для створення самого механізму «Таргета». Таргетована реклама стосується окремо соціальних мереж. Майже в усіх соціальних мережах присутня таргетована реклама, адже саме за рахунок неї власники мереж отримують прибуток. Таргетирована реклама - це форма маркетингової діяльності, при якій рекламні повідомлення та оголошення спрямовані на конкретні сегменти аудиторії, враховуючи різні параметри, такі як демографічні дані, інтереси, поведінка або місцезнаходження. Цей метод реклами дозволяє максимально точно дійти до потенційних клієнтів, які ймовірно найбільш цікавляться

вашим продуктом чи послугою, що робить його більш ефективним та економічно вигідним.

Основні переваги таргетованої реклами включають підвищення ймовірності конверсії (від перегляду до дії), оптимізацію витрат на рекламу та покращення актуальності повідомлень для цільової аудиторії. Платформи, такі як соціальні мережі та пошукові системи, надають інструменти для створення та керування таргетованими рекламними кампаніями. По суті, кожна соціальна мережа та безліч онлайн та відео сервісів використовують ці механізми для привертання нової та утримання старої аудиторії!

Для точкового пошуку необхідних осіб, клієнтів на всі можливі товари та послуги, людей, які займаються створенням та налагодженням таргетованої реклами, називають таргетологами. Ті, хто пропонує більш комплексний підхід, крім налаштування таргетованої реклами, також створюють посадкові сторінки та працюють з трафіком - їх називають арбітражниками трафіку. Зазвичай це аутсорсери для кожного офери (пропозиції), які працюють як у білому сегменті і знають, як працювати з «сірим» - тобто вміють обходити деякі правила кожної соціальної мережі. Що більше арбітражник знає про механізм соціальної мережі, тим краще він може правильно налаштувати таргет, з мінімальною ціною і максимальною якістю, навіть якщо ці теми для реклами заборонені - тим більше він високооплачуваний.

Найпотужнішим та впливовим інструментом у сфері таргетування вважається двигун концерну Meta, який включає в себе Facebook, Facebook, WhatsApp та низку інших проектів. Процес налаштування таргету можливий у двох варіантах: через додаток Ads Менеджер, до якого доступ мають лише фахівці з відповідними навичками. Це схоже на польот у літаку, де кожен рух ручки може змінити хід подій. Навіть у «ручному» режимі можна налаштувати Таргет максимально ефективно під конкретне завдання (рис.1.).

У відділенні аналітики таргетологічного кабінету відбувається налаштування ключових параметрів для подальшого аналізу. Відомості, такі як вартість клацання, вартість одного тисячі показів, частота відображення, обсяг бюджету тощо, відображаються в аналітичному вікні, де ми можемо спостерігати якісні показники ефективності нашої реклами.

Далі, враховуючи що рушійний двигун Meta-Фейсбук налічує, на момент написання статті, шість видів рекламних кампаній (кожна з яких включає додаткові підтипи), кожна з них виявляється більш ефективною у конкретних випадках. Отже, конфігурування Таргета розпо-

Выкл./вкл.	Кампания	Статус показа	Бюджет	Резул.	Охват	Показ.	Цена за резуль.	Сумма затрат	Завес	СРМ (цена за 1 000...	Час	Клики по ссылке	Просмо. целевой страни	Новые контакты по...	3-секунды вопро...	Просмо. доля видео
	Долпис в Instagram. День записки в...	Действу	39,05 \$	94	9 907	6 571	0,19 \$	12,28 \$	5 окт...	1,87 \$	1,68	94	-	-	1 340	-
	Долпис в Instagram. Сколько разновид туш у...	Действу	78,05 \$	192	10 002	12 586	0,10 \$	19,98 \$	17 окт...	1,59 \$	1,26	192	-	-	3 505	-
	Долпис в Instagram. Поможем подобрать дл...	Действу	41,05 \$	293	6 804	16 081	0,10 \$	28,06 \$	30 сен...	1,74 \$	2,36	293	1 м	-	3 106	-
	Пн_Кофемашинь_ВИДОС	Действу	Исполыз...	3 897	1 969	4 838	0,002 \$	8,10 \$	Непр...	1,67 \$	2,46	45	19 м	-	3 853	-

Рис. 1. AdsManager стандартный вид «рабочего» интерфейсу для наладування та запуску Таргета
Fig. 1. AdsManager Standard Interface for Configuring and Launching Targeting

чинається саме з вибору типу рекламної кампанії та очікуваного результату.

Нижче представлено скріншот всіх типів рекламних кампаній (їх кількість періодично змінюється, оскільки двигун Мета-Фейсбук постійно удосконалюється – регулярно виходять нові оновлення) (рис.2.).

У рамках онлайн-бізнесу найчастіше використовується тип «трафік». Він обирає саме тих людей, які натискатимуть на посилання для переходу до вашої пропозиції (оферти) або креативу (рекламного відеоролику/фото/тексту) з метою переходу на веб-сайт, де можна докладніше ознайомитися з пропонованим товаром чи послугою.

Создать новую кампанию Новое объявление или группа

Закупочный тип
Аукцион

Выберите цель кампании

- Узнаваемость
- Трафик
- Вовлеченность
- Лиды
- Продвижение приложения
- Продажи

Цель кампании – это бизнес-цель, которой вы хотите достичь, показывая рекламу. Наведите курсор на каждую из целей, чтобы посмотреть дополнительную информацию.

Подробнее Отмена Продолжить

Рис. 2. Типи рекламних кампаній
Fig. 2. Types of Advertising Campaigns

Іншими словами, наш механізм Таргета відбирає необхідних нам осіб з великої кількості користувачів соціальної мережі, яких ми вказуємо у налаштуванні рекламної кампанії.

Цей же тип «трафік» застосовний і до багатьох інших аспектів нашого життя, так само як і до сфери освіти, оскільки наша основна мета полягає в пошуку лідів (студентів/покупців курсів та освітніх програм).

Маркетинг в освітній галузі має свої власні особливості через специфіку галузі. Ось кілька з них: важно розуміти, що у сфері освіти вашою цільовою аудиторією можуть бути студенти, їх батьки, навчальні заклади чи навіть корпоративні клієнти, якщо йдеться про корпоративну освіту (необхідно адаптувати стратегії запуску під інтереси та потреби кожної з цих груп); багато освітніх програм і курсів мають сезонний характер, що означає, що маркетингові ресурси та заходи повинні бути застосовані у певні періоди, наприклад, під час приймальної кампанії чи реєстрації на курси; репутація та якість освітніх послуг відіграють ключову роль (відгуки, рекомендації та рейтинги можуть мати величезне значення для залучення нових клієнтів; освітні установи та компанії повинні надавати інформацію про свої програми, курси та досягнення (це може включати створення лендінгів, інформаційних брошур, веб-сайтів та активну участь в соціальних мережах); маркетинг у сфері освіти повинен демонструвати та підкреслювати педагогічну кваліфікацію викладачів, їх досвіду та досягнень; освітні установи часто використовують специфічні канали просування, такі як освітні конференції, дні «відкритих дверей» та співпраця з іншими освітніми установами з суміжних галузей у нашому сегменті; маркетинг у сфері освіти також включає надання підтримки студентам та їх батькам на різних етапах навчального процесу, що допомагає утримувати клієнтів і створювати позитивний досвід.

Маркетинг у сфері освіти вимагає гнучкості та адаптації до особливостей ринку та потреб нашого постійно змінюючогося світу.

Таргетована реклама відіграє важливу роль у допомозі університетам залучати студентів, оскільки вона дозволяє охопити конкретні групи потенційних студентів. Ось декілька способів, які таргетована реклама може бути корисною для університетів:

1. Привертання цільової аудиторії: За допомогою таргетованої реклами університети можуть налаштувати свої кампанії так, щоб вони були видимі лише тим людям, які відповідають певним критеріям, таким як вік, місцезнаходження, інтереси та освітній рівень. Це дозволяє мінімізувати витрати на рекламу

і максимізувати ймовірність, що оголошення буде показано саме потенційним студентам. Тобто при правильній настройці Таргету ми можемо знайти саме нашу ЦА!!!

2. Персоналізація повідомлень: Університети можуть адаптувати зміст своїх рекламних повідомлень залежно від інтересів та потреб конкретних груп студентів. Наприклад, вони можуть створювати різні оголошення для абітурієнтів, іноземних студентів, батьків дітей віком 16-18 років і так далі. Це робить рекламу більш привабливою та актуальною для кожної групи.
3. Відстеження результатів: таргет-реклама дозволяє університетам точніше відстежувати результати своїх кампаній. Вони можуть вимірювати, скільки студентів зацікавилось пропозицією, зареєструвалося через певне оголошення чи які ключові Креативи призвели до більшої кількості заявок. Це допомагає оптимізувати рекламний бюджет та стратегію.
4. Підвищення впізнаваності бренду: Таргетована реклама також сприяє впізнаваності бренду університету серед ЦА. Постійне відображення реклами перед потенційними студентами може зміцнити впізнаваність та довіру до навчального закладу.
5. Покращення конкурентоспроможності: Університети можуть використовувати таргетовану рекламу, щоб виділити свої унікальні особливості та переваги перед конкурентами. Наприклад, вони можуть наголосити на якості освіти, доступності фінансової підтримки чи інноваційних програмах.
6. Адаптація до сезонності: Таргет дозволяє університетам акцентувати зусилля та бюджету на ключових етапах навчального року, таких як періоди прийому заявок та реєстрації на курси.

Отже таргетована реклама відіграє важливу роль в підвищенні ефективності маркетингових зусиль університетів. Вона сприяє досягненню найбільш підходящих кандидатів і конкуренції на ринку освітніх послуг.

Аналіз та визначення цільової аудиторії є критичним кроком в розробці успішних маркетингових стратегій. Цей процес включає в себе наступні етапи:

7. Сегментація аудиторії: Розділення цільової аудиторії на різні сегменти на основі загальних характеристик, таких як вік, рівень освіти, інтереси та місцезнаходження.
8. Збір даних: Збір даних про кожен з сегментів, включаючи демографічні характеристики, освітній рівень, інтереси, потреби, професійні цілі та інші параметри.

9. Вивчення потреб і мотивації: Розуміння освітніх потреб і мотивацій, що мотивують кожен сегмент ЦА, для адаптації маркетингових стратегій.
10. Конкурентний аналіз: Дослідження інших освітніх установ або курсів, які конкурують з вашим закладом на ринку. Визначення, які сегменти аудиторії вони привертають та які маркетингові стратегії вони використовують.
11. Тестування та оптимізація: Після запуску маркетингових кампаній слід відстежувати їх результати і регулярно оптимізувати. Це дозволить адаптувати підхід відповідно до змін у поведінці та потребах аудиторії.

Аналіз цільової аудиторії у навчальному закладі є неперервним та динамічним процесом, що потребує постійного моніторингу, уточнення та адаптації. Це сприяє більш ефективному залученню та утриманню студентів, а також успішній конкуренції на ринку освіти.

Розуміння цільової аудиторії має важливе значення для ефективної таргетованої реклами, оскільки це дозволяє: підвищити актуальність: Реклама стає більш відповідною та цікавою для потенційних клієнтів; ефективно використовувати бюджет (виділяти рекламний бюджет на найбільш перспективні сегменти аудиторії; збільшити ймовірність конверсії (підвищити шанси на те, що люди виконають дію (наприклад, придбають освітній курс або приймуть рішення про вступ саме до цього ВНЗ) після перегляду реклами); знизити розсіювання (уникати витрат ресурсів на нецільову аудиторію, що економить гроші та підвищує ефективність).

Вибір платформи для запуску таргетованої реклами університету залежить від цілей вашої кампанії, цільової аудиторії та бюджету. Нижче наведено кілька платформ, які можуть бути корисними для просування університету:

1. Facebook/Instagram: Facebook надає обширні можливості таргетування, дозволяючи обирати аудиторію за демографічними характеристиками, інтересами, поведінковими даними та багатьма іншими параметрами. Це може бути корисно для залучення студентів різного віку та інтересів з різних регіонів.
2. Google Ads: Google Ads надає можливість використовувати контекстну рекламу, яка відображається у результатах пошуку Google. Це може бути корисно для привертання студентів, які шукають конкретні навчальні програми.
3. YouTube: Якщо університет може надати навчальний відео-контент, YouTube може бути відмінною платформою для таргетованої реклами. Запуски таргета тут також відбуваються через додаток Google Ads, доступний у простому та професійному інтерфейсі.
4. Соціальні мережі та месенджери: Залежно від регіону та вподобань вашої цільової аудиторії, ви також можете розглянути використання інших соціальних мереж та месенджерів, таких як Viber, Telegram, WhatsApp і т.д., для комунікації та таргетованої реклами.

Необхідно ретельно вивчити аудиторію для точного визначення активних платформ. Розробити маркетингову стратегію, що ідеально відповідає вашій цілям, та врахувати бюджет і ресурси для рекламної кампанії на різних платформах (рис.3., рис.4.).

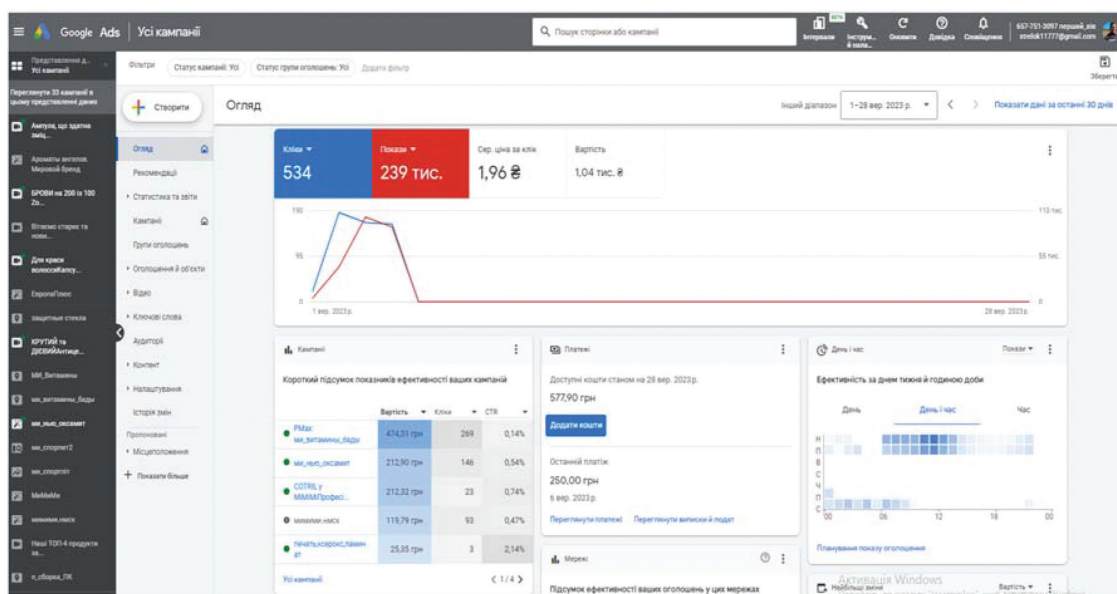

Рис. 3. Загальний вигляд рекламного кабінету Гугллад
Fig. 3. General view of the Google Ads advertising account

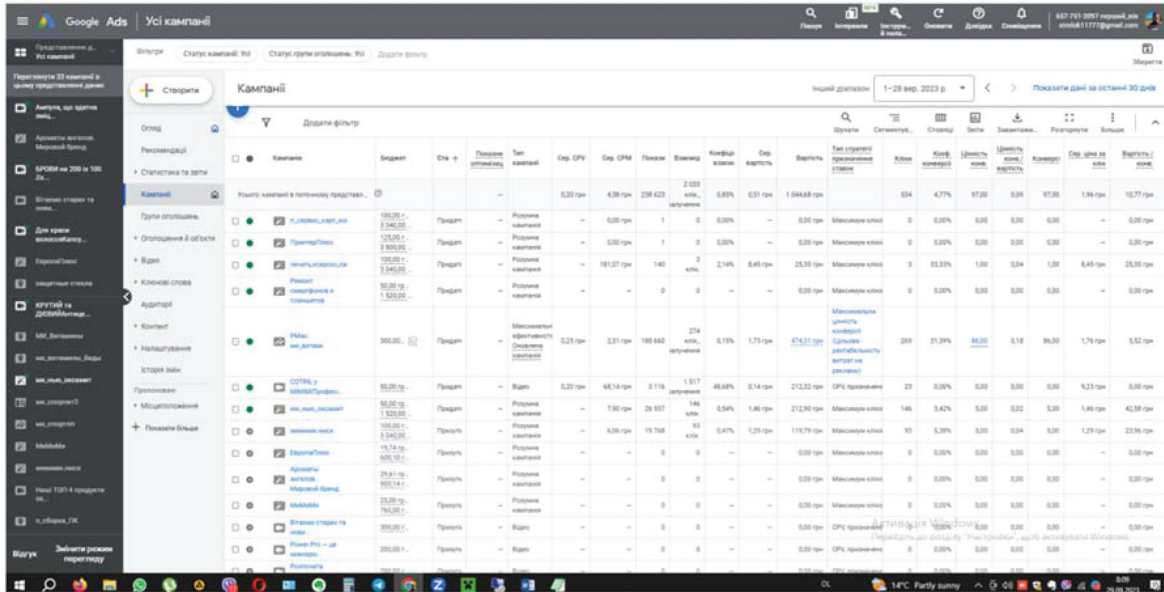

Рис. 4. Детальний вид рекламного кабінету для відстеження результатів, аналізу та оптимізації рекламних кампаній
Fig.4. Detailed view of the advertising account for tracking results, analysis, and optimization of advertising campaigns

Приклад реклами закладу вищої освіти: «Зважливі навчальні програми, висококваліфіковані викладачі та сучасне навчальне середовище - ось тільки початок! Наш університет пропонує найкращі можливості для вашого освітнього росту. Приєднуйтеся до нашої спільноти, де кожен студент має можливість виявити свій потенціал та досягти вершин в навчанні та розвитку. Не гайте часу, приєднуйтеся до нас сьогодні!»

Висновки. Таким чином в нашому дослідженні розглянуто важливість та ефективність таргетованої реклами в сучасній освітній сфері. Застосування цього інструменту дозволяє університетам привертати увагу потенційних студентів, максимізуючи ефективність маркетингових кампаній.

Таргетована реклама дозволяє точно охопити цільову аудиторію за різними параметрами, такими як вік, місцезнаходження та інтереси. Це робить рекламу більш ефективною та економічно вигідною, забезпечуючи високу ймовірність кон-

версії. Отже необхідно зробити наголос на важливості персоналізації повідомлень для різних груп студентів та на можливостях відстеження результатів рекламних кампаній. Це дозволяє університетам адаптувати свою стратегію маркетингу до потреб індивідуальних груп та ефективно використовувати рекламний бюджет.

Такий підхід допомагає університетам підвищити свою конкурентоспроможність та уздованість, надаючи можливість виділити свої унікальні переваги перед конкурентами. Крім того, розглянуто адаптацію до сезонності, що дозволяє університетам максимізувати вплив рекламних кампаній у ключові періоди активності.

Усе враховуючи, таргетована реклама виявляється потужним інструментом для університетів, що дозволяє привертати увагу, залучати та утримувати студентів у сучасному конкурентному освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева Г. М. Сутність і структура готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2012. №2. С. 9-14. URL: http://bdpu.org/sites/bdpu.org/files/foipt/stat_Alekseeva_8.pdf.
2. Алексеева Г. М. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності: монографія. Донецьк. Вид. ЛАНДОН-XXI, 2014. 269 с.
3. Алексеева Г. М., Кравченко Н. В., Антоненко О. В., Горбатюк, Л. В. Використання ігрових технологій в процесі професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.* №6(119). Серія: Педагогіка, Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. С.7-14.

4. Алексеева Г.М., Антоненко О.В., Жадан К.О., Лифенко М.В. Досвід використання засобів електронного навчання у інклюзивному освітньому ВНЗ. *Фізико-математична освіта: науковий журнал*. 2018. №4(18). С.17-25. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2018-018-4-003>
5. Борисенко О. С., Шевченко А. В., Фісун Ю. В., Крапко О. М., Маркетинговий менеджмент. Навчальний посібник. 2022. С. 6-12.
6. Дмитрієв В. Ю. Маркетингова стратегія підвищення якості діяльності ВНЗ. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. *Педагогічні науки*. 2012. №. 22 (3). С. 6- 12.
7. Європа 2020. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання. Європейська Комісія. URL: <http://old.minjust.gov.ua/file/31493.doc>.
8. Здойма А. Д. Digital-маркетинг: основні тенденції та перспективи розвитку. 2021.
9. Каневська І.М. Сучасні підходи до маркетингового менеджменту освітніх послуг закладів вищої освіти. Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення: міжнародна колективна монографія; під заг. ред. В.В. Храпкіної, В.А. Устименко. Київ: *Інтерсервіс*. 2021. С. 152 – 160.
10. Комарницький І.М., Цар Г.В., Теоретичні засади формування маркетингового менеджменту на підприємстві. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. №3. С. 110 – 116.
11. Міжнародний інститут маркетингу: веб-сайт. URL: <http://mim.website>.
12. Овсянніков О. С., Алексеева Г. М. Комп'ютерне середовище науково-дослідної роботи студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю як об'єкт проектування. *Молодь і ринок: Науково-педагогічний журнал*. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. 2019. №9 (176). С.107-112.
13. Ольшанцева Т. О., Брітченко І. Г. Прогнозування тенденцій розвитку ринку освітніх послуг України. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 3. С. 146-151 [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/znptdau_2013_3_32.pdf
14. Петриченко Л. Чинники визначення конкурентоспроможності закладу вищої освіти в умовах глобалізації ринку освітніх послуг. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11. №. 1. С. 28-34.
15. Холодний Г. О. Маркетинговий аналіз стану та перспектив розвитку вітчизняного ринку послуг вищої освіти. *Бізнес Інформ*. 2015. №. 7. С. 316-321.
16. Цифровий маркетинг – модель маркетингу XXI сторіччя / М.А. Окландер, Т.О. Окландер, О.І. Яшкіна [та ін.]. / за ред. М.А. Окландера. Одеса, Астропринт, 2017. 292 с.
17. Шаваран К. С. Стратегія просування бренду жіночого одягу за допомогою таргетованої реклами. 2022.
18. Шемчук Р. О., Окландер М.А. Просування проектів неформальної освіти методами цифрового маркетингу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 6(74), С. 140-148.
19. Шкурупій О. В., Самойлик Ю. В., Шматько О. О. Маркетингові особливості освітніх послуг у конкурентному середовищі: міжнародні та національні тренди. *Економіка та держава*. 2020. №. 11. С. 4-11.
20. Шульга Л. В., Терещенко І. О., Шарлай О. В. Сучасні маркетингові стратегії управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2020. №9. С. 37-43.
21. Ящук Т. А. Особливості маркетингу освітніх послуг закладу вищої освіти. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. №. 4 (90). С. 100-104.
22. Hurenko, O., Alekseeva, H., Lopatina, H., & Kravchenko, N. (2017). Use of computer typhlotecnologies and typhlodevices in inclusive educational space of university. *Information Technologies and Learning Tools*, 61(5), 61-75. DOI: <https://doi.org/10.33407/ITLT.V61I5.1782>
23. Kravchenko, N.V., Alyeksyeyeva, H.M., & Gorbatiuk, L.V. (2018). Curriculum optimization by the criteria of maximizing professional value and the connection coefficient of educational elements, using software tools. *ICTERI 2018: 14th International conference on ict in education, research, and industrial applications. CEUR Workshop Proceedings* (pp. 365-378). Kyiv, Ukraine. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2105/10000365.pdf>.
24. Lavrik, V., Cortez, L., Alekseeva, A., García, G. T., Juarez, P. G., & Poblano, J. (2014). Development of the CAD system for designing non-standard constructions from elastomers. *International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology*. Vol 3, Issue 3, 10717-10726.
25. Меморандум безперервної освіти Європейського Союзу. URL: <http://www.znanie.org/docs/memorandum.html>. [in Ukrainian].
26. Savchenko V. O. Discrimination in targeted advertising: Facebook examples. *Legal Novels. Правові новели*. 2023. №. 20.
27. Shchetynina, O., Kravchenko, N., Horbatiuk, L., Alieksieieva, H., & Mezhujev, V. (2022). Trello as a Tool for the Development of Lifelong Learning Skills of Senior Students. *Postmodern Openings*, 13(2), 143-167. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/13.2/447>

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Hanna Aliksieieva

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Computer Technologies in Management and Education and Computer Science¹
alekseeva.kts@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3204-3139>

Aleksander Ostenda

Rector of Academy of Silesia, Professor AS, PhD Academy of Silesia²
aleksander.ostenda@wst.com.pl <https://orcid.org/0000-0002-3467-157X>

Nataliia Kravchenko

PhD of Physico-mathematical sciences, Associate Professor,
Associate professor of the Department of Computer Technologies in Management and Education and Computer Science¹
nataliykravchenko@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-9642-5403>

Oleksandr Antonenko

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate professor of the Department of Computer Technologies in Management and Education and Computer Science¹
antalex@ukr.net <https://orcid.org/0000-0002-9542-4791>

Oleksandr Ovsyannikov

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate professor of the Department of Computer Technologies in Management and Education and Computer Science¹
ovsyannikov@ukr.net <https://orcid.org/0000-0003-4972-3472>

¹Berdyansk State Pedagogical University Schmidta str., 4, Berdyansk, Zaporizhzhia region, 71100

²Rolna str., 43, Katowice, Poland, 40-555

EFFICIENT TARGETED ADVERTISING: MODERN MARKETING FOR THE EDUCATIONAL SECTOR

In the 21st century, an era of deep digital penetration into all spheres of life, targeted advertising is becoming a necessary and influential marketing tool. The purpose of the study is to carefully analyze and evaluate the effectiveness of the implementation of targeted advertising in the conditions of pandemics and martial law in Ukraine and is aimed at determining the optimal strategies for using this marketing tool to attract and retain the target audience in the online learning environment, as well as to analyze the impact on the quality of education and overall effectiveness of the educational process. This article explores the role and significance of targeted advertising in contemporary marketing, with a focus on the education sector. It provides a detailed overview of marketing peculiarities within education and elucidates how targeted advertising aids universities in attracting students. Additionally, methods for defining and analyzing target audiences are examined, along with the selection of optimal platforms and tools for conducting advertising campaigns. The article highlights the primary benefits of targeted advertising: increased conversion probability (from viewing to action), advertising cost optimization, and improved message relevance for the target audience. The article also furnishes strategies for developing effective targeted advertising campaigns, along with methods for evaluating their effectiveness and essential metrics for universities. Furthermore, it scrutinizes a successful case study of a specific university advertising campaign and offers recommendations for optimizing targeted advertising campaigns. Practical guidance for configuring targeting through the Ads Manager application is provided.

The article emphasizes the necessity of leveraging social media, which have become an integral component of our daily lives. Targeted advertising, as an effective marketing tool, affords the opportunity for precise determination of the target audience based on various parameters. Through the analytical tools of digital marketing, companies have the capability to measure the effectiveness of their advertising campaigns and receive reports. Thus, targeted advertising emerges as a pivotal instrument in digital marketing, enabling the maximal utilization of the Internet's potential for promoting products and services in the 21st century. The authors substantiate that targeted advertising harnesses artificial intelligence for precise targeting of potential clients. This contributes to heightened conversion rates, optimization of advertising expenditures, and enhancement of message relevance for the audience.

Key words: targeted advertising, education marketing, higher education, target audience, targeted advertising strategies, effectiveness measurement, case study.

REFERENCES

1. Aliksieieva, H. (2012). The essence and structure of future social educators' readiness to use computer technology in their professional activities. *Collection of scientific papers of Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical sciences*, 2, 9-14. [in Ukrainian].
2. Alyeksyeyeva, H. (2014). *Formation of readiness of future social educators to use computer technologies in professional activity*: monograph. Donetsk, Ukraine. [in Ukrainian].

3. Aliexsieieva, H., Kravchenko N. Antonenko, O., & Gorbatyuk L. (2017). The use of game technologies in the process of professional training of students of pedagogical institutions of higher education. *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynskiy*, 6(119), 7-14. [in Ukrainian].
4. Aliexsieieva, H., Antonenko, O., Zhadan, K., & Lyfenko, M. (2018). Experience in the use of e-learning tools in inclusive education. *Physical and mathematical education: a scientific journal*, 4(18), 17-25. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2018-018-4-003> [in Ukrainian].
5. Borysenko, O. S., Shevchenko, A. V., Fisun, Yu. V., & Krapko, O. M. (2022). Marketing management. *Navchalnyi posibnyk*, 6-12. [in Ukrainian].
6. Dmytriiev, V. Yu. (2012). Marketing strategy for improving the quality of higher education activity. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical sciences*, 22 (3), 6-12. [in Ukrainian].
7. Yevropa 2020. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. The European Commission. URL: <http://old.minjust.gov.ua/file/31493.doc> (дата звернення: 09.12.2019). [in Ukrainian].
8. Zdoyma, A. D. (2021). Digital marketing: main trends and development prospects. [in Ukrainian].
9. Kanevska, I.M. (2021). Modern approaches to marketing management of educational services of higher education institutions. Strategies for the sustainable development of territories in the conditions of post-crisis recovery. Kyiv: Interservis, 152 – 160. [in Ukrainian].
10. Komarnytskyi, I.M., & Tsar, H.V. (2011). Theoretical foundations of the formation of marketing management at the enterprise. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 110-116. [in Ukrainian].
11. International Institute of Marketing: website. Retrieved from: <http://mim.website>.
12. Ovsiannikov, O. & Alyeksyeyeva, H. M. (2019). Computer environment of research work of students of engineering and pedagogical specialties of computer profile as an object of design. *Youth and market: Scientific and pedagogical journal*. 9 (176),107-112.
13. Olshantseva, T. O., & Britchenko, I. H. Forecasting trends of the market of educational services of Ukraine. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_3_32.pdf [in Ukrainian].
14. Petrychenko, L. (2023). Factors determining the competitiveness of a higher education institution in the conditions of globalization of the educational services market. *Education. Innovation. Practice*, 11, 1, 28-34. [in Ukrainian].
15. Kholodnyi, H. O. (2015). Marketing analysis of the state and development prospects of the domestic market of higher education services. *Biznes Inform*, 7, 316-321. [in Ukrainian].
16. Oklander, M.A., Oklander, T.O., & Yashkina, O.I. (2017). Digital marketing – the marketing model of the 21st Century. Odesa: Astroprint. [in Ukrainian].
17. Shavaran, K. S. (2022). The strategy of promoting a women's clothing brand using targeted advertising. [in Ukrainian].
18. Shemchuk, R. O., & Oklander, M.A. (2019). Promotion of non-formal education projects using digital marketing methods. *Problems of Systemic Approach in the Economy*, 6(74),140-148. [in Ukrainian].
19. Shkurupii, O. V., Samoilyk, Yu. V., & Shmatko, O. O. (2020). Marketing features of educational services in a competitive environment: international and national trends. *Ekonomika ta derzhava*, 11, 4-11. [in Ukrainian].
20. Shulha, L. V., Tereshchenko, I. O., & Sharlai, O. V. (2020). Modern marketing strategies of enterprise management. *Efektivna ekonomika*, 9, 37-43. [in Ukrainian].
21. Yashchuk, T. A. (2019). Peculiarities of marketing educational services of a higher education institution. *Economics, Management and Administration*. №. 4 (90). S. 100-104. [in Ukrainian].
22. Hurenko, O., Alekseeva, H., Lopatina, H., & Kravchenko, N. (2017). Use of computer typhlotecnologies and typhlodevices in inclusive educational space of university. *Information Technologies and Learning Tools*, 61(5), 61-75. DOI: <https://doi.org/10.33407/ITLTV6115.1782> [in English].
23. Kravchenko, N.V., Alyeksyeyeva, H.M., & Gorbatyuk, L.V. (2018). Curriculum optimization by the criteria of maximizing professional value and the connection coefficient of educational elements, using software tools. *ICTERI2018: 14th International conference on ict in education, research, and industrial applications. CEUR Workshop Proceedings* (pp. 365-378). Kyiv, Ukraine. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2105/10000365.pdf>. [in English].
24. Lavrik, V., Cortez, L., Alekseeva, A., García, G. T., Juárez, P. G., & Poblano, J. (2014). Development of the CAD system for designing non-standard constructions from elastomers. *International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology*. Vol 3, Issue 3, 10717-10726. [in English].
25. Memorandum bezpererernoyi osvity Yevropeys'koho Soyuzu [Memorandum of Continuing Education of the European Union]. URL: <http://www.znanie.org/docs/memorandum.html> [in Ukrainian].
26. Savchenko, V. O. (2023). Discrimination in targeted advertising: Facebook examples. *Legal Novels*, 20. [in Ukrainian].
27. Shchetynina, O., Kravchenko, N., Horbatiuk, L., Aliexsieieva, H., & Mezhuyev, V. (2022). Trello as a Tool for the Development of Lifelong Learning Skills of Senior Students. *Postmodern Openings*, 13(2), 143-167. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/13.2/447> [in English].

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-02>

УДК 378.147

Бао Шуцзюань

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

м. Харків, вул. Алчевських 29, Україна, 61022

baozi288@126.com <https://orcid.org/0009-0000-1673-8366>

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КНР

Постановка проблеми. Інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку є одним із найважливіших завдань сучасної освіти. У КНР цій проблемі приділяється значна увага. Розроблено та впроваджено низку методів і засобів, спрямованих на стимулювання пізнавальної активності дітей, розвиток їхнього мислення, пам'яті, уваги, мовлення та інших психічних процесів.

Мета статті – визначити методи та засоби, які сприяють інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку в КНР.

Матеріали і методи: аналіз наукової літератури з проблеми інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку; вивчення програм та методичних посібників, що використовуються в дошкільних навчальних закладах КНР; огляд онлайн-ресурсів, присвячених цій темі.

Результати дослідження. В КНР для інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку використовується широкий спектр методів і засобів, які можна умовно поділити на такі групи:

- ігри та ігрові вправи. Ігри є одним із найефективніших методів розвитку пізнавальної активності дітей. У КНР розроблено безліч ігор, спрямованих на розвиток мислення, пам'яті, уваги, мовлення, уяви та інших психічних процесів;
- заняття з розвитку мовлення. Значна увага в КНР приділяється розвитку мовлення дітей. На заняттях з розвитку мовлення діти вчать чітко вимовляти звуки, правильно будувати речення, розповідати вірші, переказувати казки та творити власні розповіді;
- заняття з математики: На заняттях з математики діти знайомляться з цифрами, геометричними фігурами, вчать рахувати, вимірювати та вирішувати прості задачі;
- заняття з природознавства: На заняттях з природознавства діти знайомляться з навколишнім світом, вчать спостерігати, досліджувати та робити висновки;
- заняття з мистецтва: Заняття з мистецтва сприяють розвитку творчої уяви, естетичного смаку та дрібної моторики рук.

Висновки. В КНР розроблено та впроваджено систему методів і засобів, що забезпечує ефективний інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку. Ця система ґрунтується на наступних принципах: наочність (використання наочних матеріалів (картинок, іграшок, природних матеріалів) сприяє кращому засвоєнню знань і розвитку пізнавальної активності дітей); грайливість (використання ігрових методів робить процес навчання цікавим і захоплюючим для дітей); індивідуальний підхід (урахування індивідуальних особливостей кожної дитини забезпечує її максимальний розвиток). Досвід КНР може бути корисним для України при розробці програм та методичних посібників для дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: інтелектуальний розвиток, дошкільний вік, Китай, методи, засоби, ігри, мовлення, математика, природознавство, мистецтво.

Як цитувати: Бао Шуцзюань. Методи та засоби інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку в КНР. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. №53. С. 16-23. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-02>

In cites: Bao Shujuan. (2024). Methods and means of intellectual development of preschool children in China. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. №53, 16-23. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-02> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку є одним із найважливіших завдань сучасної освіти. У КНР цій проблемі приділяється значна увага. Розроблено та впроваджено низку методів і засобів, спрямованих на стимулювання пізнавальної активності дітей, розвиток їхнього мислення, пам'яті, уваги, мовлення та інших психічних процесів.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження останніх років дали підстави стверджувати, що основні дослідження вчених щодо розвитку інтелектуального розвитку дошкільників зосереджені на таких напрямках: теоретичні основи інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку (Ган Чуньян, Іцзян Го, Лонг Хан, Сунь Цзінцю, Ці Йонг, А. Микуліна, Є. Синичка); розробка методів та засобів інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку (Чжан Цей, Л. Шелестова); вивчення впливу різних факторів на інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку (Вай Цзянь, Лю Цзянь); впровадження інноваційних методів та засобів інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку в практику роботи дошкільних навчальних закладів (Ван Цзінь, Чень Цін та ін.).

Мета статті – визначити методи та засоби, які сприяють інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку в КНР.

Матеріали і методи: аналіз наукової літератури з проблеми інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку; вивчення програм та методичних посібників, що використовуються в дошкільних навчальних закладах КНР; огляд онлайн-ресурсів, присвячених цій темі.

Результати дослідження. Обґрунтовуючи методи та практичні аспекти інтелектуального розвитку та розумового виховання дітей дошкільного віку, передусім наголошуємо на важливій ідеї, яка визначає пріоритети дошкільного виховання в КНР: дитина завжди є центром планів, програм і організаційних заходів. Дитиноцентричне спрямування дошкільної освіти не лише теоретично обґрунтоване, але й є обов'язковим для будь-якого педагога, який працює в дошкільному закладі. У Китаї створюються програми, спеціально розроблені для вихователів-практиків, які описують діяльність, пов'язану з дітьми, і охоплюють усі сфери практичної діяльності педагога. Таким чином, увага дошкільних працівників акцентується на тому, що дитина в дошкільному віці потребує простору в широкому розумінні цього слова, щоб вона могла виявляти свої таланти та здібності, а також пізнавати себе та

навколишній світ. При цьому дітям потрібна постійна кваліфікована підтримка та супровід відповідно до віку та здібностей.

В дошкільних закладах КНР особлива увага приділяється розвитку мови дитини, оскільки дуже важливо, щоб дитина навчилася висловлювати свої власні думки та спілкуватися з дорослими. Розвиток творчих здібностей і продуктивної діяльності, які тісно пов'язані з активністю, також є важливим. Для цього використовуються різні підходи до роботи з дітьми, які будуть розглянуті пізніше [1; 4].

Стихійні ідеї, фантазія та спроби створити оригінальний дизайн ідеї чи діяльності вітаються педагогами під час роботи з дошкільниками для їх інтелектуального розвитку. Це можна виразити через інтелектуальну дискусію щодо теми, роботу над проблемою або ігровий матеріал [6; 20]. Китайські вчителі наголошують на тому, що, сприяючи дітям, вихователька повинна враховувати, що діти розвиваються на різних щаблях, тому їхні вимоги різні.

У дошкільних закладах Китаю розвиток мовних навичок відбувається одночасно з розвитком інтелекту дитини. Діти можуть висловлювати свої думки про події чи явища за допомогою ілюстрацій із дитячих книжок, які представляють проблеми, які виникають у дошкільників. Правило говорить: «Не слово виховательки важливе, а слово дитини» [3; 12].

Діти також мають можливість передавати свої почуття через почуття, такі як задоволення, радість і спокій. Вихователям варто запропонувати провести рольову гру, якщо тексти, з якими діти працюють, дозволяються. Ролева гра є важливим засобом активізації вербальної та розумової діяльності дошкільників. Чи знайомі діти зі звуками, є важливим для мовного розвитку. Отже, важливо, щоб у грі використовували звуки, які діти вже чули і розуміють. У дошкільному віці діти можуть ідентифікувати звуки транспортних засобів, трамваїв, літаків тощо. Прагматична сторона вербальної комунікації вказує на те, що мова є важливим засобом спілкування та способом вираження думок, емоцій і вражень. Невеликі історії, повідомлення та оповідання корисні для розвитку мовлення [8].

Семантичний аспект стосується лексики, яку використовують діти. Розумовий розвиток дитини значною мірою сприяє розширенню лексики. Китайські вчителі стверджують, що правило «від простого – до складного, від конкретного – до абстрактного» повинно сприяти розширенню словникового запасу дитини-дошкільника.

Ігрова діяльність є важливою для синтаксичного аспекту, оскільки вона ефективно забезпечує ознайомлення з основними граматичними правилами та вивчення їх. Тексти пісень, казок, віршів і дитячих книг використовуються для дослідження мови в китайському дитячому садку. Вихователям завжди належить стежити за тим, щоб зміст літературних творів відповідав рівню розвитку, індивідуальним особливостям дитини та цілям виховання та розвитку.

Відмітимо, що в дитячому садку існує широкий спектр стратегій розвитку мовлення, які враховують диференційований підхід до кожної дитини, щоб забезпечити оптимальний розвиток особистості. Педагогічна мета вихователів-дошкільників полягає в тому, щоб спонукати кожного вихованця розширювати, поглиблювати та диференціювати комунікативні навички, які вони отримали вдома. Щоденна діяльність дитячого садка повинна включати такі стимули. У жодному випадку негативні фактори не можуть впливати на орієнтацію; будь-яка дія повинна бути мотивована позитивним використанням ресурсів дитини [19; 21].

Мовне сприйняття може бути присутнім у кожній ігровій сфері діяльності, але важливою частиною педагогічної роботи є активна виховна діяльність батьків. У співпраці з логопедом батькам може бути дуже корисно провести інформаційний вечір. Уже перша бесіда з батьками після того, як дитина потрапляє в дошкільний заклад, визначає шлях подальшої взаємодії садка та родини. Батьки не залишаються наодинці у своїх зусиллях щодо розвитку мовлення своїх дітей, якщо вони мають достатньо інформації про педагогічні методи та терапевтичні програми, які використовуються дошкільними педагогами. Педагоги закликають до ігрового мовного сприймання з позитивними емоціями.

Протоколи бесід, які містять детальні спостереження фахівців, фіксують потенційні хиби мовлення, дають вказівки для розвитку моторики рота та язика, для артикуляції відсутніх звуків і обґрунтовують безперервний процес розвитку мовлення дітей. Крім того, вони сприяють спілкуванню виховательки з іншими фахівцями [1; 7].

Китайські педагоги вважають артикуляцію важливим показником розвитку дитини (зокрема інтелектуального), оскільки дефекти в ньому часто вказують на певні проблеми зі здоров'ям. Учені стверджують, що намагання дитини висловити свою думку за допомогою різних органів артикуляції, таких як руки та очі, вказує на проблеми, і дошкільник повинен отримати

допомогу спеціаліста. Крім того, такі вихованці часто замикаються у собі через страх бути висміяними та уникають спілкування з іншими дітьми, що негативно впливає на їх інтелектуальний розвиток. Китайські педагоги часто вважають, що такі проблеми є результатом нервових порушень, і рекомендують спочатку лікувати ці порушення, а потім працювати над проблемами артикуляції. Крім того, вони показують, що є така група дітей, які несвідомо потребують «малодитячої мови», оскільки дорослі дають їм зрозуміти, що їх люблять більше, тому що вони маленькі та безпорадні. Щоб виправити ці недоліки, необхідно лише змінити підхід до дитини, щоб він відповідав її віку та здібностям [5; 18].

Що стосується розвитку граматичних навичок, у китайських дошкільних програмах вивчаються не лише слова, але й правила слововживання, а також розуміння зв'язків між предметами та часом, простором та іншими об'єктами. Коли дітям дають ці правила разом із реальними прикладами, дошкільники можуть використати їх у різних ситуаціях.

Педагоги пропонують широко застосовувати мовні ритмічні вправи, які забезпечують виникнення і закріплення певного динамічного стереотипу, щоб розвивати навички утворення словосполучень і речень. Педагоги стверджують, що режим, системність і планування занять мають важливе значення для навчання як дітей, які хворі, так і дітей, які здорові.

Вільне оповідання, спеціальні вправи для розширення лексичного запасу, використання просторових і часових понять тощо допомагають розвивати мовні навички. Принцип диференціації дозволяє вихователям змінювати ступінь складності заняття або розширювати варіанти діяльності, щоб пристосувати їх до групи або окремої дитини.

Відповідно до китайської дошкільної педагогіки, бесіди є важливим засобом інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку. Вихователь повинен звертатися до дітей і спонукати їх до активного спілкування, розповідей і запитань. Така поведінка сприяє розвитку комунікативних здібностей. Найважливішим видом комунікативного розвитку розуму є розмова. Діти розвивають уяву та розуміння під час дискусій. Правила спілкування є основою кожної бесіди. Завжди під час невимушеної бесіди вихователь повинен спокійно відкоригувати «неправильне» речення, а не категорично і різко виправляти дітей. Таким чином, дитина отримує задоволення від мовлення. Дошкільнята часто задоволені розмовами, коли бачать,

що інші діти уважно стежать за ними. Коли діти навчаються співати поперемінно, вони навчаються краще спілкуватися [9; 16].

Гра в різних її формах є універсальним методом діяльності в дитячих садках КНР. Педагоги стверджують, що кожна дитина на кожній фазі свого розвитку є особистістю, яка потребує відповідних, ефективних методів виховання та розвитку. Дитина відчуває радість успіху в діяльності, а гра розвиває виконавські навички та вправність, розбуджує фантазію та формує характер. Гра також дозволяє дитині захоплюватися діяльністю, раціонально використовувати свої фізичні та інтелектуальні сили.

Китайські вчителі називають гру особливим видом взаємодії з оточенням. Розвиток стихійної активності є основною характеристикою гри. Педагоги Китаю пропонують різні класифікації ігор для дітей. Ми пропонуємо варіант, який найкраще відповідає інтелектуальному розвитку дитини. На її думку, ігри поділяються на:

- а) здатні рухатися;
- б) навчання;
- в) зображення;
- г) здатність бути винахідливим.

Зважаючи на те, що ігри мають особливе значення для інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку, ми вважаємо за доцільне проаналізувати дослідження китайських педагогів щодо їх детального опису [10; 13].

Рухливі ігри є найпоширенішими в дитячих садках Китаю. Зазвичай рух і діяльність дитини залежать від емоційного настрою та моторної поведінки та відображають гармонію внутрішньої конституції та зовнішнього вигляду. Ритміка, динаміка та мелодика є основними елементами руху. З цієї причини рухливі ігри не лише впливають на фізичний розвиток дитини, але й розвивають її розум, стимулюючи розумові процеси, такі як мислення, мова та мислення.

У китайських педагогах усі ігри мають змагальний характер. Вони сприяють надбанню дошкільником певної кількості знань і навичок прямо чи опосередковано, а також допомагають виконувати навчальні завдання.

Розвиток математичного мислення, розвиток сприйняття величин, фарб і форм, ознайомлення з навколишнім світом і сприйняття різноманітних предметів, розвиток мови та розумового розвитку сприяють дидактичних іграх [2; 15]. Ігри можуть відбуватися окремо, парно або групами.

Відсутність межі між реальністю та ілюзією є ключовим критерієм для ігор зображального ха-

рактеру. Ляльковий театр, ігри-фантазії, ілюзії або фікції є прикладами рольових ігор, які використовуються для імпровізації та руху [11]. Усі вони особливо важливі для інтелектуального розвитку дитини-дошкільника, оскільки вони не лише ознайомлюють дітей із реальністю, але й вчать їх осмислювати різні дії, вчинки, рухи та якості.

У процесі імпровізації обсяг і зміст рольової діяльності змінюються залежно від ситуації, а не визначаються до початку гри. Фахівці китайського дошкільня стверджують, що різноманітні види рольових ігор є надзвичайно важливими для соціального виховання в дитячому садку.

На додаток до рольових ігор виділяються фантазійні ігри. Інша якість, фантазія, є вирішальною в їхньому процесі. Вона допомагає по-особливому сприймати предмети навколишнього середовища в ігровому акті, що дає дітям простір для розвитку фантазії, образного мислення та уяви.

Ігри творчого характеру часто використовуються в роботі з дошкільниками. Особливістю цих ігор є момент творчості, який є особливо важливим для інтелектуального розвитку дитини, оскільки він дає їй можливість створювати нове та визначати своє місце в системі знань і умінь, які вони уже нагромаджали протягом свого дитинства.

У числі цих ігор також є конструктивні та виробничі ігри. У процесі перших дитина створює, будує та використовує різні конструкційні елементи, такі як кулі, циліндрики, брусочки та кубики. Діти роблять речі з різних матеріалів (пластилін, глина, пісок) або з природних форм.

Китайські педагоги-дошкільники використовують ігри форм, щоб об'єктивувати основні поняття геометрії та стереометрії, щоб розвивати елементарні математичні навички. Гра дозволяє дітям дізнатися про геометричні фігури та навчитися їх поєднувати та варіювати [14; 17].

Дошкільники грають у різні ігри, щоб допомогти їм розвиватися, особливо інтелектуально, під час ознайомлення з навколишнім світом. Наприклад, коли дитина описує предмет у кімнаті дитячого садка, вона намагається його детально описати, щоб інші могли здогадатися, про що іде мова. Або: діти називають знаряддя праці чи особливості певної професійної діяльності, а інші діти повинні зрозуміти, у якій професії використовують ці пристрої або для якої роботи вони мають значення. Діти «продають» декоративні, польові, лугові та інші квіти, а «покупець» повинен сказати, яку рослину він

хоче купити в грі «Квітковий магазин». Парами можуть виставлятися також листки та плоди.

Ці ігри заохочують дітей і навчають їх зіставляти, порівнювати, аналізувати та визначати важливе та другорядне. Це особливо корисно для інтелектуального розвитку дитини-дошкільника.

В китайських дитячих садках будь-яка робота з дітьми дошкільного віку завжди є грою. На сторінках періодичної преси часто критикуються заклади, які намагаються відійти від гри як провідного виду діяльності дітей, і уподібнити дошкільну освіту до навчання у початковій школі. З цієї причини дошкільні вчителі знають, як організувати різні види ігор і активно беруть участь у практичній діяльності.

Китайські педагоги вважають гру, особливо рольову, важливою для інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку, оскільки саме гра дозволяє дітям проводити власні дослідження. Діти навчаються імітувати голоси тварин, імітуючи пицання, гарчання, шипіння та гавкіт. Так само вони охоче наслідують звуки транспортних засобів, наприклад пожежних машин або поліційних автомобілів із сиреною. Спонтанна рольова гра дошкільнят (сім'я, лікар та ін.) розвивається. Діти «вживаються» в різні ролі, які іноді вже визначені, і створюють різні характери, імітуючи мову дорослих. Однак рольова гра не відбудеться, якщо не буде досягнуто консенсусу щодо конкретних правил гри, таких як дію, місце та умови гри. Зрозуміло, що індивідуальні ідеї дітей також повинні втілюватися в грі. Китайські дошкільні педагоги виділяють такі основні компоненти рольових ігор:

- а) моделювання;
- б) неіснуюча зміна реальності;
- в) бездіяльність;
- г) стійкість;
- д) згоду;
- е) вербальне висловлення [4; 12].

Рольову гру можна визначити як діяльність, у якій діти самостійно змінюють плановані варіанти місця, інструментів і методів гри на творчі. Педагоги вважають, що рольова гра розвиває моторику, мову та позитивні риси характеру. Дитина також отримує можливість виражати свої думки та почуття.

Зазвичай вихователька керує грою, починаючи її, але згодом виходить із неї, коли це можливо. Телепередачі визначають багато лялькових ролей вільної гри. При цьому особливо добре розвивається мовлення. Діти асоціюють себе з певною лялькою і переймають її риси та мовні особливості. Тримавши ляльку

на паличці, дитина розвиває моторні здібності, а імітація її мови та реакцій допомагає їй розвивати свій інтелектуальний потенціал [9; 13].

Китайські вчителі вважають, що співпраця, співпраця в естетичній та інтелектуальній сферах, співпраця в спорті, співпраця в проектах навколишнього середовища та безпосередні зустрічі з реальним світом навколо нас – це чудові способи сприяти активності дитини, збагачувати її розум і розвивати мислення. Удосконалення способу сприйняття предметного світу та соціального навколишнього середовища дозволяє дітям бути більш самодостатніми та ефективними [5].

Експеримент також вважається корисним методом дослідження інтелектуального розвитку дошкільників. Діти бачать, що магніт притягує цвяхи та скріпки, але не паперові марки. Діти роблять певні висновки, перевіряючи дію магніту таким чином. Однак, оскільки вони ще не володіють достатніми знаннями для цього і не вміють виконувати таку мислительну операцію, як узагальнення, педагог не повинен вимагати від них узагальнювальних висловлювань.

Китайські вчителі мають особливі вимоги до методично правильного використання різних видів вправ для дітей. Діти виконують діяльність, яка схожа на тренування, виконання та повторення. Дитина діє природним чином, повторюючи ту чи іншу діяльність. Усі вправи, організовані вихователями у садку, мають на меті досягти успіху та розвинути свої навички та здібності.

Вправи в дитячому садку особливо важливі, оскільки вони можуть мати подвійний ефект. Китайські вчителі наголошують на цьому, щоб вихователям було легше уникнути серйозних помилок, коли вони працюють з дошкільнятами. З одного боку, навчання без вправи неможливе. Діти вправляються стихійно під час вільної гри. З іншого боку, фізичні вправи можуть перетворюватися на шкільні заняття, що, у найгіршому випадку, є неприйнятним для розвитку дитини в дитячому садку. Дошкільні працівники постійно пам'ятають про небезпеку, яку нескінченна, монотонна, нудна та позбавлена змісту вправа нав'язує дитині ззовні. Щоб не порушити принцип самодіяльності, досвідчений вихователь повинен знати, скільки повторень є доцільними та відповідно до вимог старших [8].

Дітям пропонуються вступні вправи з метою розвитку початкових навичок у різних сферах діяльності, особливо інтелектуальних. Китайські педагоги вважають, що вони повинні бути ненав'язливими та виконувати правило «від легкого до складного».

Китайські вихователі використовують корекції для впровадження принципу самодіяльності. Вихователька повинна постійно спостерігати за дітьми під час вступних вправ або тривалих фаз вправи, щоб переконатися, що діти виконують правильні дії. Оскільки хибні виконавські навички не можуть шліфувати діяльність, педагог дає дітям правильні або найкращі рішення. У дитячому садку неприйнятно навчати дітей робити погані речі. Педагоги часто дають приклад іншим дітям, щоб вони зробили те саме. Якщо ж усі діти часто помиляються, вихователька повинна сама показати вправу чи підказати діяльність, яка відповідає цьому. Виховання на власному прикладі вихователя застосовується лише в ситуаціях, коли інших варіантів немає. Виконання таких вправ не має на меті розвиток моторної або пізнавальної кваліфікації, а більше сприяти розвитку дитини в цілому [19; 21].

У роботі з дошкільниками для їх інтелектуального розвитку педагоги вітають спонтанні ідеї, фантазію та спроби створити оригінальний дизайн ідеї чи діяльності. Китайська дошкільна педагогіка використовує широкий спектр стратегій для роботи з дітьми дошкільного віку. Гра в усіх її видах (імпровізація, ролі, фантазійні, дидактичні, рухливі, конструктивні, виробничі ігри, ігри зображального та творчого характеру тощо) вважається важливим і ефективним методом розвитку інтелекту дитини дошкільного віку.

Особлива увага приділяється спостереженню як методу діяльності дітей; експеримент є

доцільним методом розвитку інтелектуального розвитку дошкільників; важливим є метод безпосереднього спілкування з навколишнім середовищем та предметами навколишньої дійсності, який також називають «предметною зустріччю». Наше дослідження показує, що такі методи дослідження, як класифікація, ранжування (розташування в певній послідовності) і порівняння (наприклад, поняття простору та часу), мають вирішальне значення для процесу інтелектуального розвитку дитини.

Використання різноманітних наочних засобів, таких як зображення, моделі, предмети, діапозитиви та малюнки, є особливо важливим для китайських вчителів під час роботи з дітьми. Китайські дошкільні заклади часто використовують магнітофони, книги, телефони та телевізори як засоби навчання.

Висновки. В КНР розроблено та впроваджено систему методів і засобів, що забезпечує ефективний інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку. Ця система ґрунтується на наступних принципах: наочність (використання наочних матеріалів (картинок, іграшок, природних матеріалів) сприяє кращому засвоєнню знань і розвитку пізнавальної активності дітей; грайливість (використання ігрових методів робить процес навчання цікавим і захоплюючим для дітей); індивідуальний підхід (урахування індивідуальних особливостей кожної дитини забезпечує її максимальний розвиток). Досвід КНР може бути корисним для України при розробці програм та методичних посібників для дошкільних навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончарова, Є., Сліпченко, Л. Дидактичний потенціал активних та інтерактивних методів навчання. *Витоки педагогічної майстерності*, 2019, (23), 41-45.
2. Цзян Г. и др. Нормативна база сучасного естетичного виховання в Китаї. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2020. №. 55. С. 102-137.
3. Калічак Ю. Особливості функціонування недержавних закладів дошкільної освіти за кордоном. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. С. 138.
4. Коченгіна, М. В. Використання активних методів навчання у процесі формування готовності вихователів дошкільного навчального закладу до створення безпечного інформаційного середовища для дітей дошкільного віку. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 2016, (39), 112-117.
5. Лонг, Х. Використання народної музики у дитячому садку – на прикладі дитячого садка м. Ухань. Ухань: Центральний Китайський пед. ун-т, 2014. 47 с.
6. Микуліна А. К., Синичка Є. Б. Розвиток дошкільників в процесі виготовлення виробів способом оригамі. 2019. 72 с.
7. Підліпняк І. Ю. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: особливості освітньо-виховного процесу // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2017. Вип. 2(41). С. 194-198.
8. Романова І. А. Порівняльний аналіз використання інтелектуальних ігор у навчально-виховному процесі // *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. №. 3. С. 64-69.

9. Стернік, В., Бурачик, О. Порівняльна характеристика традиційних та інтерактивних методів навчання. *Нова педагогічна думка*, 2018, (2), 51-53.
10. Сунь Ц. Формування музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку в КНР засобами Сузукі-методу : дис. Харківський національний педагогічний університет імені ГС Сковороди, 2022.
11. Хао Ч. Музичний розвиток дошкільника очима китайських та українських педагогів //Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. 2021. №. 56. С. 83-107.
12. Цзінцю С. Інтерпретація результатів сформованості музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку в КНР засобами Сузукі-методу. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. Т. 1. №. 44. С. 251–259.
13. Ці Й. Китайська народна музика. Баодін: Видавництво Хебейського університету, 2013. 401 с.
14. Чжан Ц. Відчиняє двері мудрості і сприяє всебічному розвитку: Про реалізацію етнічної народної музики в дошкільній музичній освіті. *Театральний дім*. Ухань, 2015. № 12. С. 204–205.
15. Шелестова Л. В. Інтелектуальний розвиток старших дошкільників і першокласників: теорія і практика. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. Т. 6. №. 61. С. 21–26.
16. Шпарик О. Поняття «освітній розвиток» та «реформування освіти» у сучасному науковому дискурсі України та Китаю. *Український педагогічний журнал*. 2019. №. 3. С. 38–49.
17. Шуцзюань Б. Особливості розвитку дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в КНР. 2019. 285 с.
18. Cheung K. C. K., Wong R. K. S. Income Effects on the Intellectual Development of Children from Low-Income Families in Hong Kong: The Mediating Role of Parental Investment and Parental Stress. *Child and Adolescent Social Work Journal*. 2021. Т. 38. С. 337–346.
19. Guo D. et al. Development of information integration in the visual working memory of preschoolers. *Child development*. 2022. Т. 93. №. 6. С. 1793–1803.
20. Song H. Q., Lau P. W. C., Wang J. J. Investigation of the motor skills assessments of typically developing preschool children in China. *BMC pediatrics*. 2022. Т. 22. №. 1. С. 1–17.
21. Wang L. et al. Teacher qualifications and development outcomes of preschool children in rural China. *Early Childhood Research Quarterly*. 2020. Т. 53. С. 355–369.

Стаття надійшла до редакції 09.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 15.11. 2023

Bao Shujuan

recipient of the third educational and scientific level of higher education

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, St. Alchevsky, 29, Kharkiv, Ukraine, 61022

baozi288@126.com <https://orcid.org/0009-0000-1673-8366>

METHODS AND MEANS OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN CHINA

Formulation of the problem. Intellectual development of preschool children is one of the most important tasks of modern education. In China, considerable attention is paid to this problem. A number of methods and tools aimed at stimulating children's cognitive activity, development of their thinking, memory, attention, speech and other mental processes have been developed and implemented. The purpose of the article is to determine the methods and tools that contribute to the intellectual development of preschool children in the People's Republic of China.

Materials and methods: analysis of scientific literature on the problem of intellectual development of preschool children; study of programs and methodological manuals used in preschool educational institutions of the People's Republic of China; a review of online resources devoted to this topic.

Results. In China, a wide range of methods and tools are used for the intellectual development of preschool children, which can be conventionally divided into the following groups:

- games and game exercises. Games are one of the most effective methods of developing children's cognitive activity. Many games have been developed in the PRC aimed at developing thinking, memory, attention, speech, imagination and other mental processes;
- classes on speech development. Considerable attention is paid in China to the development of children's speech. At speech development classes, children learn to pronounce sounds clearly, build sentences correctly, tell poems, retell fairy tales and create their own stories;
- mathematics classes: In mathematics classes, children get to know numbers, geometric figures, learn to count, measure and solve simple problems;
- science classes: In science classes, children get to know the world around them, learn to observe, investigate and draw conclusions;
- art classes: Art classes contribute to the development of creative imagination, aesthetic taste and fine motor skills of hands.

Conclusions. In the People's Republic of China, a system of methods and tools has been developed and implemented, which ensures the effective intellectual development of preschool children. This system is based on the following principles: visibility (the use of visual materials (pictures, toys, natural materials) promotes better assimilation of knowledge and the development of children's cognitive activity; playfulness (the use of game methods makes the learning process interesting and exciting for children); individual approach (taking into account individual characteristics of each child ensures its maximum development.) The experience of the People's Republic of China can be useful for Ukraine in the development of programs and methodological manuals for preschool educational institutions.

Key words: intellectual development, preschool age, China, methods, means, games, speech, mathematics, natural science, art.

REFERENCES

1. Goncharova, E., Slipchenko, L. (2019). Didactic potential of active and interactive teaching methods. Origins of pedagogical skill, (23), 41-45.
2. Itszian, H. et al. (2020). Normative base of modern aesthetic education in China. *Means of educational and research work*. 55, 102-137.
3. Kalichak, Yu. (2018). Peculiarities of the functioning of non-state preschool education institutions abroad. *Current issues of humanitarian sciences*. 138.
4. Kochengina, M. V. (2016). The use of active learning methods in the process of forming the readiness of preschool teachers to create a safe information environment for preschool children. *Scientific Notes of the Pedagogy Department*, (39), 112-117.
5. Lonh, Kh. (2014). The use of folk music in a kindergarten - on the example of a kindergarten in Wuhan. 47
6. Mykulina, A. K. & Synychka, Ye. B. (2019). Development of preschoolers in the process of making origami products.
7. Pidlypniak, I. Yu. (2017). Logical and mathematical development of preschool children: peculiarities of the educational process. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series «Pedagogy. Social work»*. 2(41), 194-198.
8. Romanova, I. A. (2014). Comparative analysis of the use of intellectual games in the educational process. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*. 3, 64-69.
9. Sternik, V., Burachyk, O. (2018). Comparative characteristics of traditional and interactive teaching methods. *New pedagogical thought*, (2), 51-53.
10. Sun, Ts. (2022). Formation of musical and creative abilities of preschool children in the People's Republic of China using the Suzuki method: *diss. - Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda*, 2022.
11. Khao, Ch. (2021). Musical development of preschoolers through the eyes of Chinese and Ukrainian teachers. *Means of educational and research work*. 56, 83-107.
12. Tszintsiu, S. (2019). Interpretation of the results of the formation of musical and creative abilities of preschool children in the People's Republic of China using the Suzuki method. *Scientific Notes of the Pedagogy Department*. 1, 44. 251-259.
13. Tsi, Y. (2013). Chinese folk music. Baoding: Hebei University Press, 401.
14. Chzhan, Ts. (2015). Opens the door to wisdom and promotes comprehensive development: About the implementation of ethnic folk music in preschool music education. *Theater house*. 12. 204-205.
15. Shelestova, L. V. (2017). Intellectual development of older preschoolers and first-graders: theory and practice. *Education and development of a gifted personality*. T. 6, 61. 21-26.
16. Shparyk, O. (2019). Concepts of «educational development» and «educational reform» in the modern scientific discourse of Ukraine and China. *Ukrainian Pedagogical Journal*. 3, 38-49.
17. Shutsziuan, B. (2019). Peculiarities of the development of preschool children in preschool education institutions in the People's Republic of China.
18. Cheung, K. C. K. & Wong, R. K. S. (2021). Income Effects on the Intellectual Development of Children from Low-Income Families in Hong Kong: The Mediating Role of Parental Investment and Parental Stress. *Child and Adolescent Social Work Journal*. T. 38, 337-346.
19. Guo, D. et al. (2022). Development of information integration in the visual working memory of preschoolers. *Child development*. T. 93, 6.1793-1803.
20. Song, H. Q., Lau, P. W. C. & Wang, J. J. (2022). Investigation of the motor skills assessments of typically developing preschool children in China. *BMC pediatrics*. T. 22, 1. 1-17.
21. Wang, L. et al. (2020). Teacher qualifications and development outcomes of preschool children in rural China. *Early Childhood Research Quarterly*. T. 53. 355-369.

The article was received by the editors 09.10. 2023

The article is recommended for printing 15.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-03>

УДК 378.018.43:316.77:159.9:355.48(477)

Наталя Володимирівна Дерев'янченко

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри латинської мови та медичної термінології ХНМУ, філолог¹

nv.derevianchenko@knmu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-0653-9440>

Тетяна Василівна Некрашевич

кандидат педагогічних наук, доцент, філолог¹

tv.nekrashevych@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2506-111X>

¹Харківський національний медичний університет просп. Науки, 4, Україна, 61022

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розкрито значення процесу комунікації між учасниками освітнього процесу. Описано функціональність використання інформаційних технологій як інструментів онлайн-освіти у сучасному навчальному процесі. Охарактеризовано важливість врахування психологічного стану викладачів та студентів під час освітнього процесу та наведено методи стабілізації психічного стану здобувачів вищої освіти в умовах війни.

Встановлено, що використання технологій дистанційного навчання та інструментів соціальних комунікацій сприяє підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти та забезпечує реалізацію онлайн-навчання в цілому. Оскільки інформаційні технології відіграють провідну роль у поширенні навчального матеріалу серед великої аудиторії, а платформи дистанційного навчання пропонують студентам численні переваги, що підкреслює актуальність дослідження особливостей комунікації між викладачем та студентом в умовах воєнного стану.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану тісно пов'язано з пошуком нових підходів до навчання, шляхів підвищення ефективності педагогічних технологій, що вимагає від викладача ще більш ретельного підходу до вибору форм і методів проведення навчальних занять. Проаналізовано та узагальнено інструменти комунікації, які можуть бути використані викладачами під час дистанційного навчання: типи соціальних комунікацій, зворотний зв'язок та ін. Охарактеризовано ефективність використання формульованого оцінювання як інструменту зворотного зв'язку, що сприяє вдосконаленню та результативності забезпечення реалізації навчального процесу в дистанційному форматі.

Висвітлено перспективу подальших досліджень, а саме у вдосконаленні методів реалізації дистанційного навчання в складних соціально-політичних умовах та розширенні використання ефективного навчального інструментарію онлайн-освіти, зокрема, вивчення онлайн-платформ та ресурсів у досвіді країн зарубіжжя.

Ключові слова: інструменти комунікації; соціальні комунікації; формульоване оцінювання; дистанційне навчання; психологічний стан.

Як цитувати: Дерев'янченко Н. В., Некрашевич Т. В. Особливості комунікації учасників навчального процесу в умовах воєнного стану. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. № 53. С. 24-31. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-03>

In cites: Derevianchenko, N. V., Nekrashevych, T. V. (2023). Peculiarities of Communication of the Participants of the Educational Process in the Conditions of Martial State. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. № 53, 24-31. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-03> [in Ukrainian]

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні геополітичні та соціальні зміни у суспільстві впливають на сферу освіти та безпосередньо впливають на комунікаційні процеси між її суб'єктами. Епоха COVID-19, карантини та повномасштабне вторгнення у 2022 році повністю змінили вектор бачення та реалізації освітнього процесу, зокрема, у вищій медичній освіті. Необхідність створення сприятливого навчального середовища для студентів вимагала прийняття, вибору та адаптації рішень, спрямованих на врахування не лише очікувань студентів, а й високих стандартів якісної підготовки. Також була поставлена мета створення умов, за яких університети могли б ефективно функціонувати. Інформаційні технології відіграють провідну роль у поширенні навчального матеріалу серед великої аудиторії, а платформи дистанційного навчання пропонують студентам численні переваги, що підкреслює актуальність дослідження особливостей комунікації між викладачем та студентом в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання особливостей комунікації студентів та викладачів в умовах воєнного стану зверталися науковці: Білецька М. В., Котова Л. М., Підварко Т. О. [3] та інші. Проблематикою специфіки комунікації під час дистанційного навчання у ЗВО займалися зарубіжні та українські науковці: Бичко М. В., Стеценко С. А. [2], Штромайер Г. [13], Яковицька Л. [14], Вілброда Х., Чімангадзо Сю [21], Катеріна Бредшоу, Джозеф Куш [15], та інші. Зокрема, проблематикою комунікації майбутніх фахівців медиків і пацієнтів у процесі практичної підготовки та професійної діяльності розглядали: Дерев'янченко Н., Литовська О., Дюрба Д., Лещина І. [16] та інші. Аналіз інтерактивних засобів комунікації під час навчального процесу здійснювали вчені: Пугач Л. Ю. [11], Фельцан І. [12], Жукова О., Іваненко Л., Шведова Я., Наливайко О. [20] та інші. Особливості дистанційного навчання в умовах війни розглядали вітчизняні науковці: Лучанінова О. [7], Наливайко О., Куцина К. [8], Некрашевич Т., Литовська О., Лелюк О., Перекрест М. [9].

Позиція освітян України щодо аспектів реалізації комунікації між усіма учасниками навчального процесу в сучасній вищій освіті та складних умовах воєнного стану обумовлюється власним досвідом, аналізом теоретичних доробок зарубіжних науковців та дослідженнями.

У сучасних умовах комунікація є основним динамічним фактором у розвитку нового ін-

формаційного суспільства, де інформація є результатом взаємодії соціальних груп або окремих особистостей. Процес комунікації став невід'ємною складовою соціального життя людей, відтак він підтримує взаємини, підтверджує чи передає різноманітну інформацію, сприяє стабільності і розвитку, формує алгоритми подальших дій та інше. Процес міжособистісної взаємодії ґрунтується на явищі комунікації, і, отже, будь-який освітньо-виховний процес, спрямований на навчання, виховання та комплексний розвиток особистості, здійснюється в комунікативному середовищі [2, с.21].

Мета статті. Дослідити сучасні інструменти комунікації, які використовуються під час дистанційного навчання у вищій освіті, та охарактеризувати важливість врахування психологічного стану викладачів та студентів під час спілкування в освітньому процесі в умовах воєнного стану.

Виклад матеріалу та основні результати. Європейський дослідник Штромайер Г. виокремлює типи соціальних комунікацій: мережа Інтернет, електронна пошта, мережа Usenet (мережа користувачів); News groups (тематичні форуми в мережі Інтернет); система діалогового спілкування через інтернет 1RS (інтернет-чат) [13].

Науковець Пугач Л. Ю. зараховує до засобів спілкування електронні щоденники – блоги та соціальні мережі. «Блог являє собою публічний мережевий щоденник, в якому автор подає особисті записи, висловлює свої думки» [11, с.154]. Дослідниця зазначає, що соціальні мережі на сучасному етапі є не лише формою засобів масової інформації, але й формою публічної комунікації, яка забезпечує інтерактивний зв'язок усіх учасників комунікації.

Фельцан І. описує у своїй праці дослідження з використанням соціальних мереж, блогів, інтерв'ю як інструментів інтерактивного навчання, які мотивують до самостійного самовдосконалення. Використовуючи онлайн-платформи, педагог створює неформальне середовище для додаткової практики, групової взаємодії та постійного розвитку. Результати, отримані з експерименту, підтвердили ефективність використання цифрового середовища та соціальних мереж, зокрема, для розвитку граматичної компетентності в навчанні іноземної мови. Будучи активними онлайн, студенти приносять неформальний комунікативний стиль в віртуальну аудиторію, що вимагає конкретної координації відвикладача,

пояснення щодо правильної організації міжособистісного діалогу [12].

Науковці Бичко М. В. та Стеценко С. А. виокремлюють такі інструменти комунікації викладача та студентів під час дистанційного формату навчання: електронна пошта, форум, чат, відеоконференція, блог [2, с.21].

Формат змішаного і дистанційного навчання став звичним для учасників навчального процесу. З настанням пандемії COVID19 впровадження такої форми було справжнім викликом для начальних закладів. І, незважаючи на те, що великі зусилля було докладено в розробку дистанційних курсів, в опанування сучасними інформаційними технологіями з боку викладачів і студентів, з початком воєнних дій на території України система освіти зустрілася з новими викликами і труднощами. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану тісно пов'язано з пошуком нових підходів до навчання, шляхів підвищення ефективності педагогічних технологій, що вимагає від викладача ще більш ретельного підходу до вибору форм і методів проведення навчальних занять.

Оскільки студенти навчаються в режимі надзвичайних ситуацій, то питання комунікації, взаємопідтримки, підтримання сприятливої та комфортної психологічної атмосфери на занятті виходить на перший план.

З початком повномасштабного вторгнення на територію нашої держави навчальні заклади, в першу чергу ті, що заходились на території ведення бойових дій, мали вирішити надзвичайно важливе і складне завдання – налагодження комунікації зі здобувачами освіти, частина з яких виїхала за кордон, або знаходилась на окупованих територіях, або не мала інтернету та мобільного зв'язку. У Харківському національному медичному університеті навчальний процес, незважаючи на ведення активних бойових дій на території міста та постійні обстріли, було відновлено вже в середині березня. Безумовно, викладачі використовували усі наявні способи зв'язку. В першу чергу, це були месенджери і корпоративна пошта. Завдяки розвиненій системі дистанційних курсів на платформі Moodle вдалося налагодити комунікацію і успішно завершити навчальний рік 2021-2022. У 2022-2023 н.р. заняття вже проводились виключно в синхронному форматі дистанційно. Харківський національний медичний університет набув великого досвіду у впровадженні цифрових технологій у навчальному процесі. Для ефективного керування навчанням використовуються інструменти, такі

як G Suite for Education та Microsoft Teams, які надають різноманітні можливості для моніторингу освітньої діяльності. Moodle служить системою управління навчанням, що дозволяє студентам ефективно вивчати матеріал у форматі асинхронних занять. Діяльність у цьому напрямку координує Центр дистанційного навчання, який відповідає за регулювання роботи викладачів із електронними курсами та забезпечення технічної підтримки.

Один із ключових аспектів взаємодії – це зворотний зв'язок, який важливий як для надання, так і для отримання від студентів. Мережа Інтернет виступає у ролі нового комунікаційного середовища для учасників дистанційного навчання, що породжує нові ситуації та міжособистісні відносини. Викладачі несуть відповідальність за досягнення результатів навчання з використанням комунікації, яка покладена саме на них. Успіх дистанційного навчання залежить не лише від якості інформаційно-освітнього середовища та навчально-методичних матеріалів курсу, але й від здатності викладача до ефективної та конструктивної комунікації зі студентами, і навпаки. Таким чином, актуальність використання зворотного зв'язку підтверджує ефективність використання дистанційного навчання. Одним із інструментів надання фідбеку та визначення результативності онлайн-освіти є формувальне оцінювання.

Лорна Еарл, дослідниця у галузі освіти, виділяє три типи оцінювання. Перше – оцінювання для навчання, яке використовується для діагностування та персоналізації навчання, адже воно дозволяє вчителям змінювати підхід для досягнення поставлених цілей. Другий тип – оцінювання як навчання, коли студенти самі відстежують свій прогрес і визначають свої навчальні цілі. Обидва ці типи є формами формувального оцінювання. Третій тип – оцінювання навчання, що відбувається наприкінці вивчення дисципліни і відображає сумарний прогрес [16].

Під формувальним оцінюванням розуміється оцінювання прогресу учня під час вивчення конкретної дисципліни, яке базується на якісних показниках, а не кількісних. Цей підхід визначає напрямок подальшої роботи як для викладачів, так і для учнів, оскільки стимулює виявлення сильних і слабких сторін, мотивує до поглибленого вивчення матеріалу і спонукає до зміни стратегій викладання і навчання. Нормативні документи Харківського національного медичного університету встановлюють принципи формувального оцінювання:

«Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти у процесі навчання та забезпечення управління їх навчальною мотивацією» [5].

При використанні технологій формувального оцінювання відбувається взаємний обмін зворотним зв'язком, що сприяє досягненню вдосконалення. Цей обмін відбувається з обох сторін: з боку викладача, який має вносити зміни в дизайн навчального процесу, вдосконалювати педагогічну діяльність та впроваджувати нові методи чи технології; і з боку студента, який може оцінити свій успіх у вирішенні навчальних завдань і визначити області, де йому слід ще докладати додаткові зусилля [6, с.203].

У зв'язку з дистанційним форматом навчання особливо активно використовуємо інтерактивні платформи Kahoot!, Quizlet, "Bamboozle", Mentimeter, які дозволяють отримати миттєвий зворотний зв'язок.

Врахування психологічного стану викладачів та студентів під час комунікації в освітньому процесі в умовах воєнного стану відіграє важливу роль в освітньому процесі в цілому. Той факт, що всі науково-педагогічні працівники мобілізували свої зусилля навколо збору інформації про студентів, про їхню волонтерську діяльність, давав стимул і певне відчуття приналежності до єдиного колективу і самим співробітникам. Індивідуальний підхід до студента є наразі в абсолютному пріоритеті. За цих умов роль психологічної підтримки у системі освіти істотно зростає. За ініціативи Першої леді України Олени Зеленської було розроблено Національну програму психологічного здоров'я українців, а у липні 2022 року було започатковано курс підвищення кваліфікації «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час і після завершення воєнних дій», який розроблений Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти». Оскільки внаслідок військових дій, що є одним з найбільш екстремальних факторів, у дітей і у дорослих виникає багато стресових ситуацій, неабиякої актуальності набуває надання первинної психологічної допомоги. Це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги людям, що зазнали впливу надсильних стресових ситуацій. Така допомога не є професійним психологічним консультуванням, що дозволяє нам говорити про доцільність опанування цими знаннями викладачами, які мають бути готовими до різних ситуацій, що

виникають у процесі комунікації зі студентами. Адже ми не маємо достеменної інформації про рівень безпеки, про умови життя, про те, що довелося пережити чи що відбувається з близькими родичами студента. У ХНМУ працює, зокрема, Психологічна служба ННІАЮ, де також можна отримати підтримку як студентам, так і викладачам.

Українські дослідники А. Гусев і Л. Цибух досліджують методи стабілізації психічного стану здобувачів вищої освіти в умовах війни і виділяють такі принципи, яких доцільно дотримуватись під час роботи з академічною групою: моніторинг фізичної безпеки присутніх, особиста безпека учасників заняття (проявляється у можливості покинути заняття без попередження викладача), принцип емоційної безпеки, який базується на відсутності осуду за прояв емоційних реакцій, принцип конфіденційності у разі обговорення особистісних історій і переживань [4].

Однак не менш важливим є питання ресурсного стану викладачів, які також перебувають у довготривалому стресі. Тому корисним є використання технік заземлення – це техніки підтримки і самопідтримки, це може бути техніка дихання, медитації, фізичні вправи. Фасилітаторки ГО «Вище» Н. Старинська і О. Бершадська у відео-лекції тренінгу, який присвячено комунікації студентів і викладачів під час війни, акцентують увагу на тому, що викладач має піклуватися також про себе, усвідомлюючи, що він не може встигнути зробити все, що йому теж потрібно знаходити час, в який він може заспокоїтись.

Науковець Павлик Н. В. зазначає, що для забезпечення гармонії між своїм фізичним і психологічним здоров'ям, важливо навчитися радіти життю, незалежно від його складності. Таким чином, для педагога важливо залишатися в емоційному позитиві в умовах війни, не віддаватися страху, гніву, обуренню чи ненависті, що можуть приходити від оточення. Зберігаючи спокій, доброзичливість, впевненість та розсудливість, викладач може слугувати прикладом гармонійної поведінки для здобувачів вищої освіти. Тільки в позитивному емоційному стані викладач може надати відчуття психологічного захисту та моральної підтримки [10].

Дослідники Білецька М. В., Котова Л. М., Підварко Т. О. вказують на те, що для викладачів підготовка до занять повинна включати компоненти підтримки, готовність негайно стабілізувати психологічний стан, застосу-

вання цікавих мотиваційних форм і щирих комунікативних методів. Крім того, у групі може знаходитися студент, який приєднався з гарячої зони і за певних умов може проявити агресію або грубість за вимогою активності. У конкретних ситуаціях викладач повинен акцентувати увагу не лише на академічних знаннях, але й на якісній комунікації зі студентами, відновленні особистісного зв'язку, висвітленні актуальних тем і наданні психологічної підтримки [3, с.63].

Таким чином, комунікація між викладачем та студентом зазнала суттєвих змін. На передній план виходить психологічна підтримка, емпатія, використання технік заземлення під час спілкування з групою. Врахування дії стресових факторів та зовнішніх чинників, які впливають на студентів і науково-педагогічних працівників, дозволить підвищити ефективність навчання під час воєнного стану.

Висновки. На основі вищесказаного, можемо зробити висновки, що комунікація учасників навчального процесу в умовах воєнного стану характеризується низкою особливостей: використанням технологій дистанційного навчання та інструментів соціальних комунікацій, врахування психоемоційного стану суб'єктів під час освітнього процесу в умовах війни. Введення дистанційної освіти в умовах військового конфлікту дозволяє забезпечувати ефективність навчального процесу та розширює можливості як викладача, так і студента у віртуальному освітньому середовищі, що стає особливо важливим в таких умовах.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вдосконаленні методів реалізації дистанційного навчання в складних соціально-політичних умовах та розширення використання ефективного навчального інструментарію онлайн-освіти, зокрема, вивчення онлайн-платформ та ресурсів у досвіді країн зарубіжжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Батюк Л., Жерновникова О. (2022). Формування цифрової компетентності майбутніх лікарів при вивченні освітнього компоненту «Медична інформатика». *Наукові записки кафедри педагогіки*, (50), 6-24. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-01>
2. Бичко М. В., Стеценко С. А. Специфіка процесу комунікації під час дистанційного навчання студентів закладів вищої медичної освіти. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 25 березня 2021 р. Полтава, 2021. С. 21-22.
3. Білецька М., Котова Л., Підварко Т. Особливості комунікації викладача та студента в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 2022, Випуск 13 (18). С.55-67. ISSN 2786-4952. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13\(18\)-55-67](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13(18)-55-67)*
4. Гусев, А. І., Цибух, Л. М. Стабілізація психічного стану здобувачів вищої освіти в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 60-64. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.12> (дата звернення: 10.11.2023).
5. Інструкція з оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Харківському національному медичному університеті: наказ ХНМУ від 21.08.2021 № 181. URL: <https://knmu.edu.ua/documents/normatyvni-dokumenty-navchalnogo-proczesu/> (дата звернення: 10.11.2023).
6. Комунікативні технології інформаційного суспільства: монографія / За наук. ред. А. І. Гусева. *Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології*. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.
7. Лучанінова О. Дистанційне навчання студентів в умовах війни: латентна сила метанавичок. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика»*. Серія «Педагогіка», 2022, Випуск 13(25). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-13\(25\)-11](https://doi.org/10.33296/2707-0255-13(25)-11) (дата звернення: 18.11.2023).
8. Наливайко О., Куцина К. (2021). Особливості оцінювання під час дистанційного навчання. *Наукові записки кафедри педагогіки*, (49), 35-41. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-49-04> (дата звернення: 19.11.2023).
9. Некрашевич Т., Литовська О., Лелюк О., Перекрест М. (2022). Специфіка викладання латинської мови та медичної термінології у медичних ЗВО в умовах дистанційного навчання під час воєнного стану. *Наукові записки кафедри педагогіки*, (50), 95-104. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-09>
10. Павлик Н. В. Методичні рекомендації щодо гармонізації стану психологічного здоров'я педагога в умовах війни. URL: <chrome-extension://efaidnbmninnnigpcjpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/732501/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
11. Пугач Л. Ю. Соціально-комунікаційні складові комунікативної моделі. *«Молодий вчений»*. Випуск № 1 (65). 2019. С.150-156.

12. Фельцан І. Соціальні мережі як інструмент розвитку іншомовної граматичної компетентності студентів закладів вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Випуск 2(16). 2019. [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.131-137](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.131-137)
13. Штрмайер Г. Політика і мас-медіа. [пер. з нім. А. Орган]. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 303 с.
14. Яковицька Л. С. Афіліативна взаємодія викладача зі студентами в умовах війни. *Збірник тез Всеукраїнського міжвідомчого психологічного форуму* (м. Київ, 30 червня 2022 року). 2022. С. 219–222.
15. Catherine P. Bradshaw, Joseph M. Kush, Summer S. Braun, Emily A. Kohler, The Perceived Effects of the Onset of the COVID-19 Pandemic: A Focus on Educators' Perceptions of the Negative Effects on Educator Stress and Student Well-Being, *School Psychology Review*, 10.1080/2372966X.2022.2158367, (1-14), (2023).
16. Derevianchenko N., Lytovska O, Diurba D, Leshchyna I. Impact of medical terminology on patients' comprehension of healthcare. *Georgian medical news*. 2018. № 11 (284). Тбіліси – Нью-Йорк: Асоціація делової преси Грузії. 2018. Р. 159-163.
17. Earl L. Assessment – a Powerful Lever for Learning. *Brock Educational Journal*. 2006. Vol.16, №1. URL: https://www.researchgate.net/publication/265188352_Assessment_-_A_Powerful_Lever_for_Learning (дата звернення: 10.03.2023).
18. Eickelmann, B. & Gerick, J. Lernen mit digitalen Medien. Zielsetzungen in Zeiten von Corona und unter besonderer Berücksichtigung von sozialen Ungleichheiten. In D. Fickermann B. Edelstein (Hrsg.), „Langsam vermisste ich die Schule ...“. Schule während und nach der Corona-Pandemie. Münster; New York: Waxmann, 2020. S. 153–162. <https://doi.org/10.31244/9783830992318.09>
19. Ma X., Gryshova I., Koshkalda I., Suska A., Gryshova R., Riasnianska A., Tupchii O. Necessity of Post-War Renewal of University Teachers' Potential in Terms of Sustainable Development in Ukraine. *Sustainability*, 2022, 14, 12598. URL: <https://doi.org/10.3390/su141912598> (дата звернення: 18.11.2023).
20. Nalyvaiko O., Zhukova O., Ivanenko L., Shvedova Y., Nekrashevych T. Gamification as a New Format of Projects Method in Blended Learning Conditions Studying Disciplines of the Pedagogical Cycle. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, Web of Science*. 13(4), P. 17-30.
21. Wilbroda Hlolisile Chiya, Tshimangadzo Selina Mudau, Educational Strategies During COVID-19 Lockdowns Among Black Students in Low- and Middle-Income Countries, Successful Pathways for the Well-Being of Black Students, 10.4018/978-1-6684-7090-9.ch005, (94-118), (2023).

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Natalya Derevianchenko

PhD in Philology, assistant professor, head of Department of Latin language and medical terminology KhNMU, philologist¹
nv.derevianchenko@knmu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-0653-9440>

Tetiana Nekrashevych

PhD in Pedagogy, assistant professor, philologist¹
tv.nekrashevych@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2506-111X>

¹ Kharkiv National Medical University, Nauky avenue 4, Kharkiv, Ukraine, 61022

PECULIARITIES OF COMMUNICATION OF THE PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The article explores the significance of the communication process among participants in the educational process. It describes the functionality of using information technologies as tools for online education in the modern learning process. The importance of considering the psychological state of teachers and students during the educational process is characterized, and methods of stabilizing the mental state of higher education seekers in times of war are provided.

It is established that the use of distance learning technologies and social communication tools contributes to the increased motivation of higher education seekers and ensures the implementation of online learning as a whole. Since information technologies play a leading role in disseminating educational material among a large audience, and distance learning platforms offer students numerous advantages, the relevance of researching communication features between the teacher and the student in conditions of wartime is emphasized.

The functioning of the education system in times of war is closely related to the search for new approaches to teaching, ways to enhance the effectiveness of pedagogical technologies, which requires the teacher to be even more careful in choosing forms and methods of conducting educational activities. The communication tools that can be used by teachers during distance learning are analyzed and summarized: types of social communication, feedback, etc. The effectiveness of using formative assessment as a feedback tool is characterized, contributing to the improvement and efficiency of implementing the learning process in a distance format.

The perspective of further research is highlighted, specifically in improving methods for implementing distance learning in complex socio-political conditions and expanding the use of effective educational tools in online education, including the study of online platforms and resources in the experience of foreign countries.

Key words: communication tools; social communication; formative assessment; distance learning; psychological state.

REFERENCES

1. Batyuk L., Zhernovnikova O. (2022). Formation of digital competence of future doctors in the study of the educational component "Medical Informatics." *Scientific Notes of the Pedagogy Department*. Vol. 50. P. 6-24. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-01>
2. Bychko M. V., Stetsenko S. A. (2021). Specifics of the communication process during distance learning of students in higher medical education institutions. Realities, problems, and prospects of higher medical education: materials of the scientific-practical conference with international participation, Poltava, March 25, 2021. Poltava. P. 21-22. [in Ukrainian].
3. Biletska M., Kotova L., Pidvarko T. (2022). Features of communication between teacher and student in conditions of wartime. *Perspectives and Innovations in Science. Series "Pedagogy," Series "Psychology," Series "Medicine"* Issue 13 (18). P. 55-67. ISSN 2786-4952. [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13\(18\)-55-67](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13(18)-55-67)
4. Husev, A. I., Tsybukh, L. M. (2022). Stabilization of the mental state of higher education seekers in conditions of war. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology*. Vol. 2. P. 60-64. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.12> (accessed: 10.11.2023).
5. Instruction for the assessment of educational activities of higher education seekers at Kharkiv National Medical University: order of KNMU dated 21.08.2021 No. 181. [in Ukrainian]. URL: <https://knmu.edu.ua/documents/normatyvni-dokumenty-navchalnogo-procesu/> (accessed: 10.11.2023).
6. Communicative technologies of the information society: monograph / Ed. by A. I. Husev. (2020). *National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology*. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. 142 p. [in Ukrainian].
7. Luchaninova O. Distance learning of students in conditions of war: latent power of metanavichka. (2022). *Electronic scientific professional publication "Adaptive Management: Theory and Practice". Series "Pedagogy"*. Issue 13(25). [in Ukrainian]. URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-13\(25\)-11](https://doi.org/10.33296/2707-0255-13(25)-11) (accessed: 18.11.2023).
8. Nalyvaiko O., Kutsina K. (2021). Features of assessment during distance learning. *Scientific Notes of the Pedagogy Department*. Vol. 49. P. 35-41. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-49-04> (accessed: 19.11.2023).
9. Nekrashevych T., Lytovska O., Leliuk O., Perekrest M. (2022). Specifics of teaching Latin and medical terminology in medical higher education institutions in conditions of distance learning during wartime. *Scientific Notes of the Pedagogy Department*. Vol. 50. P. 95-104. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-09>
10. Pavlyk N. V. Methodological recommendations for harmonizing the psychological health of a teacher in conditions of war. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/732501/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.pdf> [in Ukrainian]. (accessed: 20.11.2023).
11. Pugach L. Yu. (2019). Social-communicative components of the communicative model. «Young Scientist» Issue No. 1 (65). P.150-156. [in Ukrainian].
12. Feltzan I. (2019). Social networks as a tool for developing foreign language grammatical competence of higher education students. *Adult Education: Theory, Experience, Perspectives*. Issue 2(16). [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.131-137](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.131-137)
13. Stromayer G. (2008). Politics and mass media. [translated from German by A. Organ]. Kyiv: Publishing House «Kyiv-Mohyla Academy». 303 p. [in Ukrainian].
14. Yakovitska L. (2022). Affiliative interaction of the teacher with students in conditions of war. *Collection of abstracts of the All-Ukrainian Interdepartmental Psychological Forum (Kyiv, June 30, 2022)*. P. 219-222. [in Ukrainian].

15. Catherine P. Bradshaw, Joseph M. Kush, Summer S. Braun, Emily A. Kohler. (2023). The Perceived Effects of the Onset of the COVID-19 Pandemic: A Focus on Educators' Perceptions of the Negative Effects on Educator Stress and Student Well-Being, *School Psychology Review*. URL: [10.1080/2372966X.2022.2158367](https://doi.org/10.1080/2372966X.2022.2158367). P. 1-14.
16. Derevianchenko N., Lytovska O., Diurba D., Leshchyna I. (2018). Impact of medical terminology on patients' comprehension of healthcare. *Georgian medical news*. Vol. № 11 (284). Tbilisi - New York: Georgian Business Press Association. P. 159-163.
17. Earl L. (2006). Assessment – a Powerful Lever for Learning. *Brock Educational Journal*. Vol.16, № 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/265188352_Assessment_-_A_Powerful_Lever_for_Learning (дата звернення: 10.03.2023).
18. Eickelmann, B. & Gerick, J. Lernen mit digitalen Medien. (2020). Zielsetzungen in Zeiten von Corona und unter besonderer Berücksichtigung von sozialen Ungleichheiten. In D. Fickermann B. Edelstein (Hrsg.), „Langsam vermisste ich die Schule ...“. Schule während und nach der Corona-Pandemie. Münster; New York: Waxmann. S. 153–162. <https://doi.org/10.31244/9783830992318.09>
19. Ma X., Gryshova I., Koshkalda I., Suska A., Gryshova R., Riasnianska A., Tupchii O. (2022). Necessity of Post-War Renewal of University Teachers' Potential in Terms of Sustainable Development in Ukraine. *Sustainability*, 14, 12598. URL: <https://doi.org/10.3390/su141912598> (дата звернення: 18.11.2023).
20. Nalyvaiko O., Zhukova O., Ivanenko L., Shvedova Y., Nekrashevych T. (2021). Gamification as a New Format of Projects Method in Blended Learning Conditions Studying Disciplines of the Pedagogical Cycle. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, Web of Science*. Vol. 13(4), P. 17-30. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/>
21. Wilbroda Hlolisile Chiya, Tshimangadzo Selina Mudau. (2023). Educational Strategies During COVID-19 Lockdowns Among Black Students in Low- and Middle-Income Countries, Successful Pathways for the Well-Being of Black Students. URL: [10.4018/978-1-6684-7090-9.ch005](https://doi.org/10.4018/978-1-6684-7090-9.ch005). P. 94-118.

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-04>

УДК 378.142.021

Олена В'ячеславівна Карасьова

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов¹
karasyovahelen@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-8922-9036>

Ірина Валеріївна Коляда

старший викладач кафедри іноземних мов¹
irina_kolyada_@ukr.net <https://orcid.org/0000-0001-8922-9036>

¹*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, вул. Кирпичова 2, Україна, 61000*

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження цієї теми зумовлюється низкою чинників, серед яких провідне місце займає: глобалізація – англійська мова стає важливою у сфері техніки та науки. Знання англійської мови є необхідною умовою для успішної кар'єри у міжнародних компаніях, на наукових конференціях, при публікації наукових статей; недоліки традиційних методів – традиційні методи навчання англійської мови не завжди дають бажаного результату, не формують необхідних для спілкування в професійній сфері навичок; потреба в інноваціях – виникає потреба в розробці та впровадженні інноваційних методів; засобів; технологій для формування англійської комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей; переваги інноваційних засобів – інноваційні засоби роблять процес навчання більш цікавим, мотивованим, ефективним.

Мета статті – визначити та охарактеризувати інноваційні засоби формування англійської комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей.

Матеріали і методи. Для досягнення мети дослідження було використано широкий спектр теоретичних методів, включаючи аналіз науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, а також вивчення документації, пов'язаної з темою дослідження.

Результати дослідження. Впровадження комунікативного методу навчання є важливим компонентом сучасної програми з іноземної мови для студентів технічних спеціальностей. Метою навчання іноземної мови є не лише професійне навчання чотирьох взаємопов'язаних видів мовної діяльності (читання, письмо, аудіювання та говоріння), але й розвиток здатності використовувати іноземну мову для вираження своїх думок.

Під час навчання формування англійської комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей полягає в тому, що в процесі навчання застосовувати інноваційні засоби, застосовуючи які студенти можуть самостійно вирішувати комунікативні завдання за допомогою іноземної мови, наприклад, моделюючи ситуації професійного спілкування або шукати рішення, читаючи наукову літературу. Щоб досягти цього, використовуються інноваційні засоби навчання та створюються стимули для формування англійської комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей.

Метою формування англійської комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей є той чинник, щоб вони могли брати участь у мовленнєвих діяльностях. Мовленнєві навички безпосередньо пов'язані з «комунікативним» рівнем мислення. З цього погляду розумова сторона мовного вміння керує мовною діяльністю за допомогою моделей досвіду, почуттів, ситуацій і вихідних результатів. Таким чином, для вирішення комунікативних завдань необхідно розвивати мовні навички. Мовленнєві завдання повинні бути поставлені перед студентами протягом усього процесу розвитку їхнього мовного вміння. Крім того, необхідно, щоб мовні вправи були пов'язані з «мотиваційною і операційною активністю». Таким чином, навчання студентів немовних спеціальностей іноземної мови є важливим завданням.

Таким чином, курс іноземної мови передбачає комунікативну спрямованість і професійну орієнтацію під час навчання читання, говоріння, аудіювання та письма. Це створює багато проблем для викладачів, і лише комплексний підхід до навчання спілкуванню може вирішити ці проблеми, шляхом формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей, використовуючи інноваційні засоби навчання.

Висновки. Сучасні інноваційні засоби, безсумнівно, мають величезний потенціал для навчання. З огляду на три фактори: терміни, пов'язані з навчанням іноземних мов у технічних навчальних закладах; по-друге, вимоги, пов'язані з навчанням іноземних мов у немовних навчальних закладах (формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей), і по-третє, тенденції до змішаного навчання. Використання сучасних інноваційних засобів навчання є актуальним, перспективним і може бути корисним на етапі формування лексико-граматичних навичок.

Ключові слова: освітній процес, заклад вищої освіти, інноваційні засоби, формування, англо-мовна комунікативна компетентність, студенти технічних спеціальностей.

Як цитувати: Карасьова О.В., Коляда І.В. Інноваційні засоби формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. №53. С.32- 39. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-04>

In cites: Karasova, O.V., Koliada, I.V. (2023). Innovative means of forming students' english communicative competence technical specialties. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. №53, 32-39. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-04> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Актуальність дослідження цієї теми зумовлюється низкою чинників, серед яких провідне місце займає: глобалізація – англійська мова стає важливою у сфері техніки та науки. Знання англійської мови є необхідною умовою для успішної кар'єри у міжнародних компаніях, на наукових конференціях, при публікації наукових статей; недоліки традиційних методів – традиційні методи навчання англійської мови не завжди дають бажаного результату, не формують необхідних для спілкування в професійній сфері навичок; потреба в інноваціях – виникає потреба в розробці та впровадженні інноваційних методів; засобів; технологій для формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей; переваги інноваційних засобів – інноваційні засоби роблять процес навчання більш цікавим, мотивованим, ефективним.

Аналіз актуальних досліджень. Формуванню англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей присвячені дослідження багатьох авторів, до того ж вивчалися та були висвітлені такі питання, як: досліджує використання онлайн-курсів та віртуальних лабораторій для формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей [3; 6; 12; 17; 20]; розробка форм, методів, засобів формування англомовної комунікативної компетентності, спрямовану на розвиток комунікативних навичок у студентів технічних ЗВО [1; 4; 10; 13; 18]; вплив

електронних ресурсів на формування англомовної комунікативної компетентності у студентів технічних спеціальностей [7; 9; 11; 14; 15]; використання аутентичних матеріалів у навчанні англійської мови студентів технічних спеціальностей [2; 5; 8; 16; 19].

Мета статті – визначити та охарактеризувати інноваційні засоби формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей.

Матеріали і методи. Для досягнення мети дослідження було використано широкий спектр теоретичних методів, включаючи аналіз науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, а також вивчення документації, пов'язаної з темою дослідження.

Виклад матеріалу та основні результати. Основною метою вищої технічної освіти є формування творчої особистості інженера, здатної до інновацій, самоосвіти та саморозвитку. Сучасне суспільство потребує висококваліфікованих фахівців, які мають здатність вирішувати складні завдання спілкування за допомогою іноземної мови як у професійному, так і в повсякденному житті.

Багато різних навичок складають іншомовні навички, такі як мова, соціолінгвістика, дискурс і соціокультура. Таким чином, основою формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей є мовна компетенція, яка має на меті володіння системою знань, включаючи фонетичну, морфологічну, лексичну та синтаксичну сфери.

Дослідження вчених надають підстави стверджувати, що включення інноваційних засобів навчання у освітній процес сприяють формуванню англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. У зв'язку з цим одним із завдань викладача іноземної мови нині є ретельне вивчення існуючих мультимедійних засобів навчання та цифрових оболонок, щоб визначити, наскільки вони можуть бути використані для навчання різних аспектів іноземної мови, різноманітних видів мовленнєвої діяльності та загального іншомовного спілкування.

Інноваційні засоби навчання створюють нові можливості для розвитку мовної компетенції, зокрема, забезпечуючи багаторазове повторення навчального матеріалу, індивідуальний темп навчання, автоматизацію контролю та самоконтролю:

1. Розширити доступ до навчального матеріалу, зокрема оригінального.

2. Забезпечити можливість спілкування з іноземними носіями мови.

Студенти технічного університету можуть розвивати навички формування англомовної комунікативної компетентності за допомогою таких інноваційних засобів навчання, як:

- курси на електронних носіях інформації, які надають учням можливість самостійно вивчати матеріал у зручній для них час і темп;
- навчальні програми, які використовують різні види медіа, аби покращити мовлення, вони включають текстовий матеріал і аудіо- та відеофайли;
- ігри з мультимедійним компонентом для навчання, які допомагають учням у покращенні їхнього аудіювання, читання, письма та говоріння. Для створення електронних підручників і навчальних посібників можна використовувати інструментальні оболонки, які дозволяють створювати власні мультимедійні навчальні матеріали;
- створення навчальних програм, які використовуватимуть різні види медіа;
- розробка навчальних ігор.

Для формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей вчені пропонують такі моделі:

1. Модель інтеграції. Ця модель дозволяє використовувати різноманітні інформаційно-довідкові програми, мультимедійні на-

вчальні курси, електронні підручники та інші інноваційні засоби навчання, якщо це необхідно для досягнення певних методичних цілей і завдань.

2. Комбінована конструкція. У цій моделі викладач поєднує самостійну роботу студентів з інноваційними засобами навчання (наприклад, самостійний пошук інформації про тему заняття в онлайн-енциклопедіях, різних мультимедійних порталах тощо) з роботою на уроці без комп'ютерів.

3. Віддалена модель. Згідно з цією моделлю, для дистанційного навчання іноземних мов використовуються комп'ютерні програми та ресурси в Інтернеті. Отже, використання інноваційних засобів у навчанні іноземних мов є ефективним методом підвищення якості навчання. Інноваційні засоби навчання дозволяють розвивати мовні навички, надавати доступ до різноманітного навчального матеріалу та спілкуватися з носіями мови.

Окрім того, студенти можуть отримати користь від використання інноваційних засобів навчання в освітньому процесі, оскільки вони можуть розвивати такі навички, як критичне мислення, вирішення проблем і командна робота, які є життєво важливими для професії. Слід зазначити, що викладачі іноземних мов повинні мати відповідні знання та навички, щоб ефективно використовувати інноваційні засоби у навчанні.

Дослідники інституту Клейтона Крістенсена (Clayton Christensen Institute, San Francisco Bay Area, California) [18; 20] класифікують сучасні моделі навчання на два типи: очне навчання, або навчання «у будівлі» (від англ. «brick-and-mortar»), тобто традиційне навчання, і онлайн навчання, або електронне навчання (від англ. «e-learning»).

Очне та онлайн навчання поділяється на два типи: перше – це традиційне навчання, де викладач надає наочність без використання технічних засобів; друге – це традиційне навчання з використанням технічних засобів. Третє – це неформальне онлайн навчання, яке передбачає використання ігор, відео та інших онлайн-елементів, які виходять за межі навчальної програми; і четверте – це повне онлайн навчання, при якому студенти дотримуються певних вимог. Електронне навчання є тією моделлю сучасного навчання, що відкриває нові можливості, зокрема щодо управління освітнім процесом, доступу до освітніх ресурсів і управління ними. Зауважимо, що

навчання «поза аудиторією» можна визначити як дистанційне, онлайн або електронне [7; 12].

Дистанційне навчання має багато переваг, включаючи доступність освітніх ресурсів і управління ними, гнучкість у виборі часу та місця навчання, а також можливість вибрати темп навчання, який відповідає вашим індивідуальним потребам.

Утім, дистанційне навчання має низку недоліків, включаючи: складність у забезпеченні взаємодії між студентами та викладачами; ризик неправильного тлумачення теоретичного матеріалу студентами; високий рівень самоосвіти студентів; і низька швидкість доступу до Інтернету. Багато навчальних закладів за кордоном дійшли висновку, що використання дистанційного навчання «в чистому вигляді» часто призводить до погіршення якості навчання студентів [4; 7; 11]. Отже, нині говорять про модель змішаного навчання (від англ. *blended learning*), яке поєднує елементи дистанційного навчання з загальними принципами традиційного навчання [2; 7; 18].

Модель змішаного навчання поєднує елементи традиційного та дистанційного навчання. У цьому випадку студенти використовують різні освітні ресурси як в аудиторії, так і поза нею.

Переваги змішаного навчання включають поєднання переваг традиційного та дистанційного навчання, зменшення недоліків обох методів і підвищення ефективності навчання.

Зрештою, дистанційне навчання є перспективним підходом до навчання, яке має багато переваг. Але недоліки дистанційного навчання повинні бути враховані, щоб використовувати модель змішаного навчання.

Нині викладачі іноземних мов мають доступ до широкого асортименту готових програмних продуктів і ресурсів, доступних через Інтернет, для навчання іноземної мови. Серед них можна виділити такі:

- програмні продукти, які досліджують кожен аспект мови та різні форми мовленнєвої діяльності. Наприклад, одним із найкращих програмних продуктів для навчання англійської мови на сьогоднішній день є комп'ютерний курс англійської мови з інтегрованими засобами дистанційного навчання REWARD InterN@tive. Послідовне виконання завдань і вправ, запропонованих авторами, які базуються на реальних англомовних матеріалах,

дозволяє покращити та закріпити навички читання, аудіювання та усної мови, поповнити словниковий запас, засвоїти граматичні правила та відпрацювати вимову. Саймон Гринолл, колишній президент Всесвітньої асоціації вчителів англійської мови як іноземної (IATEFL) і автор понад десяти навчальних посібників і міжнародних іспитів, є автором цього курсу, який є комп'ютерною версією оксфордського підручника;

- програмні продукти, спрямовані на навчання граматики. Граматична навчка є автоматизмом, який розвивається після тривалої практики. Навчальна комп'ютерна програма стає свого роду тренажером, який може використовуватися для організації самостійної роботи студентів як аудиторно, так і позааудиторно. Програма також допомагає студентам автоматизувати свої граматичні навички. Вивчення граматики за допомогою комп'ютерної програми дозволяє навчатися максимально індивідуально. Студенти отримують можливість працювати в своєму темпі та повертатися до навчального матеріалу, коли це потрібно;
- нечисленні електронні ресурси, які мають на меті розвиток лексичних навичок. Наприклад, для семантизації нових словникових одиниць lingualeo.com використовує мовну, слухову та ілюстративну наочність, а також представляє їх у контексті та, як окремі слова. Вправи, запропоновані ресурсом, допомагають запам'ятати вибрані слова за допомогою різних вправ (тренувань), що дуже важливо для міцного запам'ятовування. Наразі ресурс пропонує шість різних типів тренувань: слово-переклад (користувач повинен вибрати український переклад англійського слова з запропонованих варіантів), конструктор слів (користувач повинен скласти українське слово та букви англійського слова, щоб скласти правильне написання англійського слова), аудіювання (користувач повинен набрати англійське слово на клавіатурі), кросворд і словник;
- інтернет-ресурси надають студентам широкий спектр можливостей для вступу в міжкультурну взаємодію з носіями вивченої мови, тобто вони надають студентам можливість брати участь у ситуаціях міжкультурної комунікації. Це дозволяє

людям спілкуватися як письмово (за допомогою обміну повідомленнями), так і голосом, або відеозв'язком (наприклад, Skype). Деякі дослідники вважають, що таке спілкування в освітньому контексті в деяких аспектах поступається організованому викладачем аудиторному спілкуванню, а в деяких аспектах перевершує його. Утім, це цінне доповнення до розвитку навичок і вмінь спілкування на професійні теми. Використання інструментальних програм-оболонки, які дозволяють викладачам іноземної мови самостійно створювати власні продукти, такі як електронні тести, з урахуванням майбутніх професійних інтересів студентів, є найбільш перспективним напрямком інтеграції комп'ютерних технологій у навчальний процес у немовному (технічному) ЗВО.

Комп'ютерні тести в навчанні іноземної мови в цілому дозволяють підвищити активність студентів, підвищити мотивацію до навчання та розвинути інтерес до вивчення іноземної мови. Вони також дозволяють студентам бути активнішими, підвищувати самооцінку та створювати комфортне середовище для навчання.

Існує багато програм, призначених для комп'ютерних тестів. Програми Igen і Hot Potatoes, наприклад, дозволяють створювати мовні та умовно-мовні завдання різного типу, наприклад, завдання з вибором відповіді; завдання на відповідність, де вам потрібно співвіднести слова з двох колонок; завдання на класифікацію, де вам потрібно розподілити слова в дві групи; завдання, де вам потрібно самостійно ввести відповідь; і завдання на упорядкування, де вам потрібно правильно розташувати речення, щоб отримати

Існує також можливість об'єднати комплексні тести з окремими вправами. Наприклад, у оболонці Hot Potatoes є завдання типу «кросворд», у якому студентам пропонується визначення термінів на іноземній мові, які вони повинні самостійно вписати в кросворд (наприклад: мова програмування, яка використовується для вирішення математичних і наукових проблем). Термін «формула-переклад» є акронімом для «мови програмування, яка використовується для вирішення математичних і наукових задач; акронім від «формула» (формула) і «переклад» → «ФОРТРАН».

Ця вправа допомагає студентам закріпити як форму, так і зміст поняття, яке вони вивчали. У кожній вправі є різні підказки (деякі з них може вказати сам викладач, інші роблять це автоматично, наприклад, підставляючи букву в поняття, яке шукає студент), тому завдання розраховане на ситуацію успіху. Насправді кожна підказка додає певний відсоток до загального результату. Значною мірою це стимулює розумову роботу студентів, оскільки на виконання завдання відводиться певний проміжок часу. Програма показує відсоткові результати за кожним завданням, що дозволяє відразу оцінити рівень своєї підготовки за відповідною темою.

Особливо цікавими є завдання, у яких потрібно самостійно ввести відповідь, а не вибрати один із запропонованих варіантів. Наприклад, студентам пропонується скласти граматично правильне словосполучення з двох слів: «працювати» двигун – це «працюючий» двигун; «включити» протитуманні фари – це «включені» протитуманні фари. У цьому завданні одночасно навчаються різні граматичні явища, такі як рід іменника, перше/друге дієприкметник і відмінювання прикметника, за допомогою спеціальної лексики. Зважаючи на це, слід зазначити, що ці тести дозволяють не лише контролювати, але й розвивати та закріплювати лексичні та граматичні навички відповідно до спеціальності студентів. Зважаючи на тривалість навчання іноземних мов у немовному (технічному) ЗВО (1 рік – 4 години на тиждень або 2 роки – 2 години на тиждень), ці іспити можуть бути використані насамперед для організації позааудиторної самостійної роботи студентів.

Висновки. Сучасні інноваційні засоби, безсумнівно, мають величезний потенціал для навчання. З огляду на три фактори: терміни, пов'язані з навчанням іноземних мов у технічних навчальних закладах; по-друге, вимоги, пов'язані з навчанням іноземних мов у немовних навчальних закладах (формування англомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей), і по-третє, тенденції до змішаного навчання. Використання сучасних інноваційних засобів навчання є актуальним, перспективним і може бути корисним на етапі формування лексико-граматичних навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бирка М. Ф. Розвиток концепції неперервної освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34. С. 69-74.
2. Бірецька Л. С. Формування англомовної лексичної компетентності майбутніх лікарів у професійно орієнтованому читанні: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2015. 22 с.
3. Вороніна К. В., Валійова Т. Б. Формування умінь ділового спілкування у студентів немовних спеціальностей засобами іноземної мови. *VIRTUS*. 2020. С. 84.
4. Горпініч Т. І. Методика формування професійної англомовної компетентності у читанні у майбутніх фармацевтів з урахуванням індивідуально-когнітивних стилів навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Терноп. нац ун-т імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2014. 300 с.
5. Жарко О. Формування комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей при вивченні іноземної мови у закладах вищої освіти I-II рівнів акредитації. *Молодий вчений*. 2018. №. 10 (62). С. 54-59.
6. Кирикилиця В. В. Формування іншомовних знань і навичок студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2015. №. 1. С. 88-94.
7. Коваленко О. Формування компетентнісного підходу до вивчення іноземних мов. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2008. № 3. С. 28-34.
8. Крисак Л. В. Методика навчання майбутніх лікарів загальної практики англомовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 285 с.
9. Кухарьонук С. С. Інтерактивні технології як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей. *Проблеми і перспективи актуалізації іншомовної комунікативної підготовки фахівців у XXI столітті: збірник матеріалів VI Всеукраїнського науково-практичного вебінару з міжнародною участю (27 листопада 2019 р.)*. 2019. С. 19-22.
10. Лазаренко Л. М., Барабаш І. В. Застосування інтерактивних методів навчання при формуванні іншомовної комунікативної компетенції у студентів немовних спеціальностей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2017. №. 31 (2). С. 154-157.
11. Матієнко О., Бучацька С. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей засобами рольових ігор. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. С. 154-166.
12. Салашенко Г. М. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції студентів та курсантів немовних закладів вищої освіти засобами проєктних технологій. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. №. 3. С. 153-160.
13. Свириденко І. М. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2015. №. 58. С. 309-311.
14. Чорна І. Ю. Формування у майбутніх маркетологів англомовної лексичної компетентності в письмі засобом кейс-технології: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Терноп. нац. пед ун-т ім. Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2017. 268 с.
15. Яненко Л. П., Юрчук Л. В. Можливості розвиваючого навчання для іншомовної компетенції студентів. *Мова і культура*. 2014. Вип. 17. Т. 5. С. 88-92.
16. Bender V.M. Pretences in Language Teaching. *English Language Teaching*. London, 2017. P. 19-20.
17. Long, Michael H. And Patricia A. Porter. 2016. Group work, interlanguage talk, and second language acquisition. *TESOL Quarterly*. 2019. №19 (2). P. 207-208.
18. Morska L., Horpinich T., Olendr T. Teaching medical students professional English reading on the basis of individual cognitive learning styles. *Science and Education*. 2018. № 2. P. 86-93.
19. Stavvytska I. The formation of foreign language competence of engineering students by means of multimedia. *Advanced Education*. 2017. (7). P. 123-128.
20. Wilks Y. Machine Translation. Its scope and limits. Sheffield: Springer, 2009.

Стаття надійшла до редакції 10.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 15.11. 2023

Olena Viacheslavivna Karasova

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Foreign Languages Department¹,
karasyovahelen@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-8922-9036>

Iryna Valeriivna Koliada

senior lecturer of the Foreign Languages Department¹
irina_kolyada_@ukr.net <https://orcid.org/0000-0002-4904-160X>

¹National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»,
street Kyrpichova, 2, Kharkiv, Ukraine, 61000

INNOVATIVE MEANS OF FORMING STUDENTS' ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE TECHNICAL SPECIALTIES

Problem formulation. Formulation of the problem. The relevance of research on this topic is determined by a number of factors, among which the leading place is occupied by: globalization – the English language is becoming important in the field of technology and science. Knowledge of the English language is a necessary condition for a successful career in international companies, at scientific conferences, when publishing scientific articles; disadvantages of traditional methods – traditional methods of teaching English do not always give the desired result, do not form skills necessary for communication in the professional sphere; the need for innovation – there is a need to develop and implement innovative methods; means; technologies for the formation of English communicative competence of students of technical specialties; advantages of innovative means – innovative means make the learning process more interesting, motivated, effective.

The purpose of the article is to identify and characterize innovative means of forming the English communicative competence of students of technical specialties.

Materials and methods. To achieve the goal of the research, a wide range of theoretical methods were used, including the analysis of scientific-methodical and psychological-pedagogical literature, as well as the study of documentation related to the research topic.

Results of the research. Implementation of the communicative teaching method is an important component of a modern foreign language program for students of technical specialties. The goal of learning a foreign language is not only the professional training of four interrelated types of language activities (reading, writing, listening and speaking), but also the development of the ability to use a foreign language to express one's thoughts.

During training, the formation of English communicative competence of students of technical specialties is to use innovative tools in the learning process, using which students can independently solve communicative tasks with the help of a foreign language, for example, modeling professional communication situations or looking for solutions by reading scientific literature. To achieve this, innovative teaching tools are used and incentives are created for the formation of English communicative competence of students of technical specialties.

The purpose of forming the English communicative competence of students of technical specialties is to enable them to participate in speech activities. Speaking skills are directly related to the "communicative" level of thinking. In this view, the mental side of language ability guides language activity through patterns of experience, feelings, situations, and outcomes. Thus, to solve communicative tasks, it is necessary to develop language skills. Speaking tasks should be set before students throughout the entire process of developing their language skills. In addition, it is necessary that language exercises are related to "motivational and operational activity". Thus, teaching students of non-linguistic majors a foreign language is an important task.

Thus, the foreign language course involves communicative orientation and professional orientation during the learning of reading, speaking, listening and writing. This creates many problems for teachers, and only a comprehensive approach to teaching communication can solve these problems, by forming the English communicative competence of students of technical specialties, using innovative teaching tools.

Conclusions. Modern innovative tools undoubtedly have a huge potential for learning. Considering three factors: deadlines related to teaching foreign languages in technical educational institutions; secondly, requirements related to teaching foreign languages in non-linguistic educational institutions (formation of English communicative competence of students of technical specialties), and thirdly, trends towards mixed learning. The use of modern innovative teaching aids is relevant, promising and can be useful at the stage of formation of lexical and grammatical skills.

Key words: *educational process, institution of higher education, innovative means, formation, English communicative competence, students of technical specialties.*

REFERENCES

1. Birka, M. F. (2014). Development of the concept of continuous education in Ukraine. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 34, 69-74.
2. Biretska, L. S. (2015). Formation of English lexical competence of future doctors in professionally oriented reading: *author's abstract. thesis ... candidate ped. Sciences: 13.00.02 / Kyiv. national language Univ. Kyiv*. 22 s.
3. Voronina, K. V. & Valiiova, T. B. (2020). Formation of business communication skills in students of non-language majors by means of a foreign language. *VIRTUS*. 84.
4. Horpinich, T. I. (2014). Methodology of formation of professional English language competence in reading among future pharmacists taking into account individual cognitive learning styles: *thesis. ... candidate ped. Sciences: 13.00.02 / Ternopil. Volodymyr Hnatyuk National University. Ternopil*, 300 s.
5. Zharko, O. (2018). Formation of communicative competence in students of non-language majors when studying a foreign language in institutions of higher education of the I-II levels of accreditation. *A young scientist*. 10 (62). 54-59.
6. Kyrykyltsia, V. V. (2015). Formation of foreign language knowledge and skills of students of non-language majors in the process of working with dictionaries. *Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: pedagogy*. 1. 88-94.
7. Kovalenko, O. (2008). Formation of a competence-based approach to learning foreign languages. *Foreign languages in educational institutions*, 3, 28-34.
8. Krysak, L. V. (2016). Methods of training future general practitioners in English-language professionally oriented dialogic speech: *diss. ... candidate ped. Sciences: 13.00.02 / Kyiv. Taras Shevchenko National University. Kyiv*. 285 s.
9. Kukharonok, S. S. (2019). Interactive technologies as a means of forming foreign language communicative competence of students of non-language majors. *Problems and prospects of updating foreign language communicative training of specialists in the 21st century: a collection of materials of the 6th All-Ukrainian scientific and practical webinar with international participation (November 27, 2019)*.
10. Lazarenko, L. M. & Barabash, I. V. (2017). The use of interactive teaching methods in the formation of foreign language communicative competence in students of non-language majors. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*. 31 (2). 154-157.
11. Matiienko, O. & Buchatska, S. (2022). Formation of foreign language communicative competence in students of non-language majors by means of role-playing games. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*. 154-166.
12. Salashchenko, H. M. (2019). Peculiarities of the formation of foreign language communicative competence of students and cadets of non-language institutions of higher education by means of project technologies. *Legal journal of Donbass*. 3. 153-160.
13. Svyrydenko, I. M. (2015). Peculiarities of the formation of foreign language communicative competence in students of non-language majors. *Scientific notes of the National University Ostroh Academy. Series: Philological*. 58. 309-311.
14. Chorna, I. Yu. (2017). Formation of future marketers' English-language lexical competence in writing by means of case technology: *dissertation. ... candidate ped. Sciences: 13.00.02 / Ternopil. national pedagogue of the University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil*. 268 s.
15. Ianenko, L. P. & Yurchuk, L. V. (2014). Possibilities of developmental learning for students' foreign language competence. *Language and culture*. 17, T. 5. 88-92.
16. Bender, B.M. (2017). Pretences in Language Teaching. *English Language Teaching*. 19. 20.
17. Long, Michael H. & Patricia A. Porter. (2016). Group work, interlanguage talk, and second language acquisition. *TESOL Quarterly*, 19, 2, 207-208.
18. Morska, L., Horpinich, T. & Olendr, T. (2018). Teaching medical students professional English reading on the basis of individual cognitive learning styles. *Science and Education*. 2. 86-93.
19. Stavytska, I. (2017). The formation of foreign language competence of engineering students by means of multimedia. *Advanced Education*, (7), 123-128.
20. Wilks, Y. (2009). *Machine Translation. Its scope and limits*. Sheffield: Springer.

The article was received by the editors 10.10. 2023

The article is recommended for printing 15.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-05>

УДК 005.336.2:378.147.091.33

Мо Гуаньсян

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця, проспект Науки, 9А, Харків, Україна, 61166

40277787@qq.com <https://orcid.org/0009-0005-7794-3941>

УПРАВЛІНЬСКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МЕНЕДЖЕРІВ: ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Нові умови сучасного світу висувають підвищені вимоги до менеджерів. Розвиток управлінської компетентності є невід'ємною складовою успішної професійної кар'єри менеджера. Ця компетентність включає набір знань, навичок і здібностей, що дозволяють ефективно вирішувати управлінські завдання в різноманітних ситуаціях. У статті розглядаються важливі аспекти управлінської компетентності, приділяючи увагу як шляхам її формування, так і актуальним тенденціям розвитку. Мета дослідження полягає у визначенні шляхів формування та тенденції розвитку управлінської компетентності менеджерів.

Дослідження розкриває важливість цифрової трансформації, гнучкості та лідерських якостей як ключових напрямків у сучасних тенденціях управлінської компетентності. Загальний погляд на ці аспекти розкриває комплексну картину викликів та можливостей у формуванні та розвитку управлінської компетентності менеджерів у динамічному бізнес-середовищі.

Дослідження підкреслює значущість інтегрованого підходу до навчання та розвитку менеджерів, включаючи традиційні та інноваційні методи. Зазначається, що участь у спеціалізованих програмах та тренінгах надає системні знання, менторинг сприяє особистісному зростанню, а лідерські курси формують важливі якості для ефективного керівництва. Акцент робиться на реальній практиці як необхідній складовій формування досвіду та стратегічного мислення.

Загалом, дослідження вносить важливий внесок у розуміння та практику формування управлінської компетентності, підкреслюючи, що цей процес є необхідним у змінному світі бізнесу та вимагає комбінації різноманітних підходів для досягнення успіху.

Ключові слова: управлінська компетентність, менеджери, тенденції, трансформація, інтегрований підхід.

Як цитувати: Мо Гуаньсян. Управлінська компетентність менеджерів: шляхи формування та тенденції розвитку. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. № 53. С. 40-45. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-05>

In cites: Mo Guanxiang (2023). Managerial competence of managers: ways of formation and development trends. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. 53, 40-45. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-05> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Сучасне суспільство стикається зі складними викликами та динамічними змінами, зумовленими швидким технологічним прогресом, глобалізацією, невизначеністю та зростаючою конкуренцією. У цьому середовищі ефективне управління стає ключовим чинником для успішного функціонування організацій переважають у всіх сферах діяльності. Управлінська компетентність менеджерів грає вирішальну роль адаптації

та інноваційному розвитку організацій, що зумовлює актуальність розвитку цієї компетентності у освітньому процесі будь-якої держави [15]. Нові умови сучасного світу висувають підвищені вимоги до менеджерів. Вони повинні бути здатними аналізувати складну інформацію, приймати стратегічні рішення в умовах невизначеності, адаптуватися до середовища, що швидко змінюється, і ефективно взаємодіяти з різноманітними командами [3]. Крім того,

менеджери мають ефективно реагувати на соціальні та економічні виклики, такі як стійкий розвиток, диверсифікація ризиків та етичні аспекти управління.

Розвиток управлінської компетентності є невід'ємною складовою успішної професійної кар'єри менеджера. Ця компетентність включає набір знань, навичок і здібностей, що дозволяють ефективно вирішувати управлінські завдання в різноманітних ситуаціях. Ключовими аспектами управлінської компетентності є лідерство, стратегічне мислення, комунікаційні навички, вміння роботи в колективі, адаптація до змін та вміння приймати рішення на основі аналізу даних [18].

Освітні інститути відіграють значної ролі у розвитку управлінської компетентності майбутніх менеджерів. Програми освіти мають орієнтуватися формування у студентів як теоретичних знань, а й практичних навичок, необхідних ефективного управління. Важливо включати до навчальних планів кейс-методи, симуляції, проектні завдання, що сприяють розвитку аналітичного мислення та вміння застосовувати знання на практиці [4; 16].

Актуальність розвитку управлінської компетентності менеджерів для сучасного суспільства та освіти обумовлена потребою в ефективному вирішенні складних управлінських завдань за умов швидкої зміни середовища. Розвиток цієї компетентності сприяє успішному функціонуванню організацій та здатності адаптуватися до нових викликів, що робить її ключовою складовою професійної підготовки менеджерів.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження напрацювань вчених у галузі професійної підготовки та формування професійної компетентності менеджерів дозволило виділити такі напрями дослідження у цій темі.

Аналіз досліджень, присвячених визначенню основних компетентностей, які є найважливішими для успішного управління сучасними умовами розглядають у контексті зв'язку між рівнем управлінської компетентності та успіхом організації (дослідження, спрямованих на виявлення кореляції між рівнем розвитку управлінської компетентності менеджерів та досягненням організаційних цілей, рентабельності, інноваційністю та задоволеністю співробітників) [6; 18].

Наступним важливим аспектом який вивчають науковці при опрацюванні управлінської компетентності є методи розвитку управлінської компетентності. Дослідження

у цій сфері, зосереджуються на ідентифікації найбільш ефективних методів та підходів до розвитку управлінської компетентності [2].

Дослідження ролі освіти у розвитку управлінської компетентності займають важливе місце при визначенні тенденцій підготовки майбутніх менеджерів. Наприклад, які елементи освітніх програм найефективніше сприяють розвитку управлінської компетентності або порівняння різних типів освітніх інститутів (університети, бізнес-школи і т.д.) у цьому аспекті [4].

Деякі вчені досліджують вплив культурних та контекстуальних факторів, що оцінюють, як культурні, географічні та соціальні фактори впливу на сприйняття та розвиток управлінської компетентності. Такий підхід може включати аналіз різниці між різними країнами та регіонами у галузі розвитку управлінської компетентності [10; 11].

Важливе місце у дослідженнях вчених займає визначення інструментів та методів оцінки рівня управлінської компетентності. Такі дослідження, присвячені розробці та апробації інструментів та методик оцінки рівня управлінської компетентності, включаючи різні аспекти компетенцій, як когнітивні, так і поведінкові [7].

Управлінська компетентність це універсальна здатність яка притаманна менеджерам з багатьох секторів економіки, таких як бізнес, державне управління, освіта, охорона здоров'я тощо. Дослідження такого типу фокусуються на аналізі особливостей розвитку управлінської компетентності для окремого сектору суспільних відносин та економіки [3; 7; 8].

Мета дослідження полягає у визначенні шляхів формування та тенденції розвитку управлінської компетентності менеджерів.

Методи. Теоретичні методи дослідження використовуються для аналізу наявних теоретичних концепцій, ідей та підходів, які стосуються обраної теми дослідження. Для вашого дослідження про управлінську компетентність менеджерів та її формування, ви можете використовувати такі теоретичні методи: літературний огляд (систематичний аналіз наукових праць, книг, журнальних статей та інших джерел, що стосуються управлінської компетентності; визначення ключових понять, теорій та підходів, які допоможуть вам побудувати теоретичну основу для вашого дослідження; аналіз концепцій та моделей (розгляд існуючих концепцій та моделей управлінської компетентності; визначення спільних аспектів та

розробка критеріїв для оцінки компетентності менеджерів; метааналіз (систематичний аналіз інших метааналітичних робіт та оглядів, що стосуються управлінської компетентності; виявлення основних тенденцій, суперечностей та невизначеностей у наявних даних; системний аналіз; використання системного підходу для розуміння взаємозв'язків та взаємодій між різними аспектами управлінської компетентності; розгляд управлінської компетентності як системи, що включає в себе підсистеми та елементи.

Ці методи дозволять глибше розібратися в сучасних концепціях та теоріях, що стосуються управлінської компетентності менеджерів, та забезпечать теоретичну базу для подальшого дослідження.

Виклад матеріалу та основні результати.

В умовах стрімкого розвитку та глобалізації сучасного світу, правильне управління стає невід'ємною складовою ефективною діяльності в різних секторах економіки. Важливість компетентного управління визначається його впливом на досягнення стратегічних цілей, забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємств, організацій та установ [3].

Менеджери, що володіють високим рівнем управлінської компетентності, є ключовими агентами позитивного змінення в будь-якій сфері. Вони не лише визначають стратегічні напрямки, а й забезпечують їх ефективне втілення через оптимальне використання ресурсів та впровадження сучасних управлінських методологій. Таким чином, формування управлінської компетентності в менеджерів виявляється критично важливим завданням, спрямованим на підтримку сталого розвитку організацій та визначення їхнього успіху в умовах змінюючогося бізнес-середовища [8; 16; 18].

Управлінська компетентність є ключовим аспектом успішного виконання управлінських обов'язків та досягнення стратегічних цілей організації. Цей термін об'єднує в собі комплекс знань, вмінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для ефективного управління (професійні знання та експертиза; комунікаційні навички; лідерські якості; адаптивність та готовність до розвитку; стратегічне мислення) [9; 10]. Розглянемо ці компоненти управлінської компетентності більш змістовно

Почнемо з *професійних знань та експертизи*. Важливість глибокого розуміння менеджером основних принципів управління важко переоцінити. Досвідчений менеджер повинен бути оснащений знаннями про різні підходи до

управління, такі як теорія бюрократії, теорія взаємодії та стратегічне управління. Знання специфіки галузі діяльності є ключовим елементом експертизи, яке дозволяє менеджерів враховувати конкретні особливості свого бізнесу.

Важко уявити ефективного менеджера який не має розвинених *комунікаційних навичок*. Ефективна комунікація є основою успішного керівництва. Менеджер повинен бути здатен висловлювати свої ідеї чітко та переконливо, а також слухати думки та переконання інших. Здатність адаптувати свій стиль комунікації до різних аудиторій та ситуацій є важливою для збереження ефективного спілкування.

Менеджер це фахівець який постійно розвиває свої *лідерські якості*. Лідерство визначається не тільки здатністю дати команді правильний напрямок, але й здатністю мотивувати та впливати на позитивні зміни. Менеджер повинен бути емпатичним лідером, спроможним виявляти розуміння та підтримку до своїх підлеглих.

Важливо зазначити, що у часи постійної невизначеності *адаптивність та готовність до розвитку* є невід'ємними складовими управлінської компетентності менеджера. Швидке адаптування до змін в бізнес-середовищі — ключова якість сучасного менеджера. Постійний розвиток професійних навичок та здатність відкриватися новим технологіям та інноваціям допомагає менеджерам залишатися конкурентоспроможними в стрімкому світі бізнесу.

Останнім проте одним з найважливіших компонентів управлінської компетентності є *стратегічне мислення*. Здатність бачити не тільки поточні завдання, але й загальну картину є важливою складовою управлінської компетентності. Менеджер повинен розуміти взаємозв'язок своїх дій з стратегічними цілями організації та вміти приймати рішення відповідно до цієї стратегії.

Таким чином можна сказати, що управлінська компетентність є здатністю до дії у різних умовах та ситуаціях і ця дія направлена на підвищення ефективності менеджерських процесів та гармонізації усіх процесів та задіяних суб'єктів на шляху до досягнення спільної мети.

Розглянувши визначення управлінської компетентності та її компонентів доцільно перейти до наступного етапу дослідження та розглянути найбільш дієві шляхи формування управлінської компетентності менеджерів [6]. До найбільш розповсюджених шляхів форму-

вання управлінської компетентності менеджерів можна віднести:

✓ **Постійна участь у тренінгах та програмах підвищення кваліфікації.** Одним із визнаних методів формування управлінської компетентності є участь у спеціалізованих освітніх програмах та тренінгах. Застосування цього методу визначається можливістю менеджерів отримувати системні та структуровані знання, що стосуються сучасних тенденцій управління. Важливим аспектом є вибір програм, орієнтованих на розвиток конкретних лідерських якостей та стратегічного мислення, що становлять складові управлінської компетентності.

✓ **Менторинг та індивідуальний розвиток.** Менторинг визнаний як ефективний інструмент для особистісного та професійного росту менеджерів. Взаємодія з досвідченим наставником сприяє передачі не лише практичних знань, але і формуванню ключових компетенцій, таких як міжособистісні вміння, ефективна комунікація та прийняття стратегічних рішень. Індивідуальний підхід до розвитку дозволяє адаптувати процес до конкретних потреб менеджера, стимулюючи його особистісний та професійний зріст.

✓ **Курси лідерства.** Участь у лідерських курсах та конференціях є важливим компонентом стратегії розвитку управлінської компетентності. Взаємодія зі спікерами, які вже досягли успіху в управлінській сфері, дозволяє менеджерам отримати інсайти, інноваційні підходи та вдосконалити свої лідерські якості. Крім того, участь у подібних заходах створює можливість для обміну досвідом та розширення професійної мережі.

✓ **Практика в реальних умовах.** Проведення практики в реальних умовах, таких як участь у проектах або керівництво командою, є необхідним елементом формування управлінської компетентності. Зіткнення з конкретними ситуаціями дозволяє менеджерам набувати практичний досвід, розвивати навички прийняття рішень та вирішення конфліктів, що є необхідним для ефективного управління в реальних умовах.

Таким чином, можна зазначити, що інтеграція кількох підходів є найбільш оптимальним шляхом досягнення високого рівня керівницької ефективності. Кожен із зазначених шляхів взаємодіє із іншими, утворюючи гармонійний комплекс, спрямований на найбільш ефективний розвиток управлінської компетентності менеджерів в умовах сучасного бізнес-середовища.

У сучасному бізнес-середовищі, де конкуренція та зміни важко передбачити, формування управлінської компетентності стає стратегічним завданням для керівників. Динаміка розвитку технологій, культурні та соціальні зрушення вимагають постійного адаптування менеджерів. У даній статті буде проаналізовано найбільш актуальні та потрібні тенденції у процесі формування управлінської компетентності менеджерів, враховуючи вимоги сучасного бізнесу [14].

На основі аналізу досліджень [1; 5; 14] та метааналізу сучасного стану шляхів формування управлінської компетентності менеджерів були визначені найбільш реалістичні тенденції цього процесу.

Перша тенденція – це цифрова трансформація та технологічна компетентність. Однією з ключових тенденцій є необхідність розвитку технологічної компетентності. Цифрова трансформація охоплює всі сфери бізнесу, тому менеджерам необхідно оволодівати навичками роботи з новітніми технологіями, аналізу даних та впровадження цифрових стратегій. Включення цифрових аспектів у навчальні програми та тренінги стає критичним елементом розвитку управлінської компетентності.

Друга тенденція – це розвиток «гнучких» компетентностей та адаптивність. Сучасний менеджер повинен бути гнучким та адаптивним. Глобалізація та різнообразність робочих груп вимагають від менеджера вміння ефективно працювати в різноманітних культурних та комунікаційних середовищах. Формування «гнучких» компетентностей, таких як управління змінами та міжкультурна комунікація, набуває особливого значення.

Третя тенденція включає акцент на лідерських якостях та співпраці. Лідерство визначається не тільки вмінням приймати стратегічні рішення, але і здатністю вдосконалювати та мотивувати команду. Сучасний розвиток управлінських процесів включає в себе на розвиток лідерських якостей, таких як емпатія, менторство та спроможність впливати на колектив. У майбутньому їх роль буде лише зростати [13].

Четверта тенденція направлена на саморозвиток та навчання протягом життя [12; 17]. Швидкі та непередбачувані зміни в бізнес-середовищі вимагають постійного самовдосконалення. Тривалий навчальний процес, самостійне вивчення та регулярна переоцінка власних компетентностей стають невід'ємною частиною управлінської практики.

П'ята тенденція на наш погляд має включати розвиток міжфункціональних компетенцій. Сучасний менеджер повинен мати розширені знання у різних сферах бізнесу. Здатність вирішувати завдання не лише у власній області експертизи, але й розуміння принципів роботи інших елементів системи є ключовою. Міжфункціональні компетенції, такі як стратегічне мислення та здатність до системного аналізу, набувають нового значення у часи економічної турбулентності та кризових явищ в економіці.

Аналізуючи актуальні тенденції у формуванні управлінської компетентності, можна визначити, що успішний менеджер майбутнього повинен поєднувати технічні знання, лідерські якості та гнучкість у діяльності. Постійний

розвиток та адаптація до нових реалій стають ключовими аспектами, які визначають конкурентоспроможність менеджера в сучасному бізнес-середовищі.

Висновки. У підсумку, розгляд шляхів та тенденцій формування управлінської компетентності вказує на необхідність інтегрованого підходу, який поєднує традиційні та інноваційні методи для ефективного розвитку сучасних менеджерів. Актуальні тенденції вказують на важливість постійного оновлення компетенцій у відповідності з вимогами часу та ринку. Такий підхід дозволить менеджерам не лише адаптуватися до змін, але й активно впливати на стратегічний розвиток своєї компанії в умовах невизначеності та конкуренції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Anbari, F. T., Carayannis, E. G., & Voetsch, R. J. (2008). Post-project reviews as a key project management competence. *Technovation*, 28(10), 633-643.
2. Berek, J. (2017). The forms and the methods of managerial competence improvement in modern organizations. *World Scientific News*, (72), 94-102.
3. Bücken, J., & Poutsma, E. (2010). Global management competencies: A theoretical foundation. *Journal of Managerial Psychology*, 25(8), 829-844.
4. Charih, M., Bourgault, J., Maltais, D., & Rouillard, L. (2007). The management competencies of senior managers: A look at some OECD countries. *Excellence and Leadership in the Public Sector: The Role of Education and Training*. New York, United Nations Department of Economic and Social Affairs/International Association of Schools and Institutes of Administration, 25-43.
5. Chursin, A., & Tyulin, A. (2018). *Competence Management and Competitive Product Development*. Germany: Springer.
6. Collin, A. (1989). Managers' competence: rhetoric, reality and research. *Personnel Review*, 18(6), 20-25.
7. Crawford, L. (2005). Senior management perceptions of project management competence. *International journal of project management*, 23(1), 7-16.
8. Filerman, G. L. (2003). Closing the management competence gap. *Human Resources for Health*, 1, 1-3.
9. Ghoshal, S., Hahn, M., & Moran, P. (1999). Management competence, firm growth and economic progress. *Contributions to Political Economy*, 18(1), 121-150.
10. Kolot, A., Lopushniak, H., Kravchuk, O., Varis, I., & Ryabokon, I. (2022). Transferable competencies of HR manager under global socio-economic changes. *Problems and perspectives in management*, 20(1), 322-341.
11. Marsick, V. J. (1994). Trends in managerial reinvention: creating a learning map. *Management Learning*, 25(1), 11-33.
12. McCracken, M., & Winterton, J. (2006). What about the managers? Contradictions between lifelong learning and management development. *International Journal of Training and Development*, 10(1), 55-66.
13. Pauliené, R. (2017). Interaction between managerial competencies and leadership in business organisations. *Regional formation and development studies*, (1), 98-108.
14. Rigby, D., & Bilodeau, B. (2011). Management tools & trends 2013. London: Bain & Company.
15. Szczepańska-Woszczyna, K. (2020). *Management theory, innovation, and organisation: A model of managerial competencies*. Routledge.
16. Tas, R. F., LaBrecque, S. V., & Clayton, H. R. (1996). Property-management competencies for management trainees. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 37(4), 90-96.
17. Watkins, K. E., Marsick, V., & Kim, Y. S. (2011). The impact of lifelong learning on organizations. In *Second international handbook of lifelong learning* (pp. 859-873). Dordrecht: Springer Netherlands.
18. Wu, W. W., & Lee, Y. T. (2007). Developing global managers' competencies using the fuzzy DEMATEL method. *Expert systems with applications*, 32(2), 499-507.

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Mo Guanxiang

post graduate, Semyon Kuznets Kharkiv National University of Economics,
Nauky avenue 9A, Kharkiv, Ukraine, 61166
40277787@qq.com <https://orcid.org/0009-0005-7794-3941>

MANAGEMENT COMPETENCE OF MANAGERS WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT TRENDS

The new conditions of the modern world place increased demands on managers. The development of managerial competence is an integral part of a successful professional career of a manager. This competence includes a set of knowledge, skills and abilities that allow you to effectively solve management tasks in a variety of situations. The article carefully examines the important aspects of managerial competence, paying attention to both the ways of its formation and current development trends. The purpose of the study is to determine the ways of formation and development trends of managerial competence of managers.

The study reveals the importance of digital transformation, flexibility and leadership qualities as key directions in modern management competence trends. A general view of these aspects reveals a comprehensive picture of challenges and opportunities in the formation and development of managerial competence of managers in a dynamic business environment.

The study emphasizes the importance of an integrated approach to training and development of managers, including traditional and innovative methods. It is noted that participation in specialized programs and trainings provides systemic knowledge, mentoring promotes personal growth, and leadership courses form important qualities for effective leadership. Emphasis is placed on real practice as a necessary component of forming experience and strategic thinking.

Overall, the study makes an important contribution to the understanding and practice of managerial competence development, emphasizing that this process is necessary in a changing business world and requires a combination of different approaches to achieve success.

Key words: *managerial competence, managers, trends, transformation, integrated approach.*

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-06>

УДК 378.147:004

Анастасія Сергіївна Птушка

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25, Україна, 61002

metoden_gl@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3177-5370>

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

В умовах сьогодення з переходом на дистанційну та змішану форму навчання, вища школа проходить етап реформування, який передбачає нові підходи до формування змісту навчання, до форм та методів контролю якості вищої освіти, нових способів організації та оптимізації самостійної роботи студентів. Невід'ємною частиною сучасної мовної освіти стає оволодіння універсальними способами професійної діяльності; формування та розвиток іншомовної комунікативної компетентності, дослідницьких умінь та умінь користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями у своїй професійній діяльності, здатності швидко реагувати на змінні соціально-економічні умови. В даний час розширюється зміст навчання іноземній мові, його можна сформулювати як навчання міжкультурного спілкування.

Мета статті – розкрити змістовний аспект формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах змішаного навчання.

Серед використаних методів дослідження визначальними були такі: аналіз та узагальнення науково-методичних джерел задля теоретичного обґрунтування проблеми, яка досліджується, моделювання, синтез отриманих даних.

Результати дослідження. Термін іншомовна комунікативна компетентність зазнає переосмислення у міру того, як змінюється соціальна дійсність, уточнюються цілі навчання іноземної мови у суспільстві. У зв'язку з цим, багато науковців пов'язують іншомовну комунікативну компетентність зі здатністю особистості до вивчення іноземної мови та спілкування нею з представниками інших культур.

На даний момент система вищої професійної освіти в Україні зазнає масштабних змін у зв'язку з активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в освітнє середовище та дистанційного навчання. Одним із сучасних методів навчання студентів в ЗВО є змішане навчання, перспективне спрямування у сфері освіти, при використанні якого активно задіяні інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі.

Дидактичний потенціал комп'ютерних телекомунікаційних мереж з метою упровадження в освітній процес елементів змішаного навчання передусім пов'язаний з можливістю активної комунікативної діяльності студента, що є найважливішою складовою навчання іноземній мові. Саме тому змішане навчання іноземній мові через комп'ютерні телекомунікаційні мережі є найцікавішим.

В даний час снує велика кількість інформаційно-освітніх сайтів, порталів та методик використання Інтернет-технологій у ЗВО. В цілому Інтернет-технологія є базисом для розвитку дистанційного та змішаного навчання в межах єдиного освітнього простору при вивченні іноземної мови.

Висновки. Аналіз сучасних методів та засобів навчання дозволяє зробити висновок про те, що їх цільове використання в умовах змішаного навчання може суттєво підвищити ефективність процесу формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей та підтримати високий рівень пізнавального інтересу студентів у період їхньої самостійної роботи над іноземною мовою.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна компетентність, змішане навчання, іноземна мова, інформаційно-комунікаційні технології, засоби дистанційного навчання.*

Як цитувати: Птушка А. С. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах змішаного навчання. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. №53. С. 46- 56. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-06>

In cites: Ptushka, A. (2023). Formation of foreign language communicative competence of students of technical specialties in conditions of blended learning. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. №53. 46-56. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-06> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. В умовах сьогодення з переходом на дистанційну та змішану форму навчання, вища школа проходить етап реформування, який передбачає нові підходи до формування змісту навчання, до форм та методів контролю якості вищої освіти, нових способів організації та оптимізації самостійної роботи студентів. Невід'ємною частиною сучасної мовної освіти стає оволодіння універсальними способами професійної діяльності; формування та розвиток іншомовної комунікативної компетентності, дослідницьких умінь та умінь користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями у своїй професійній діяльності, здатності швидко реагувати на змінні соціально-економічні умови. В даний час розширюється зміст навчання іноземній мові, його можна сформулювати як навчання міжкультурного спілкування.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності присвячені дослідження таких науковців як Клименко Е., Козак С., Павленко О., Галицька М., Тинкалюк О., Андрейко Я., Гурова Т., Чеберяк Є., Чорна В. та ін. Утім, ураховуючи думки зазначених авторів, доводиться констатувати, що в умовах європейської інтеграції та сучасної вищої освіти необхідно більше уваги приділити дослідженню аспектів щодо викладання іноземних мов студентам технічних спеціальностей в умовах змішаного навчання, що сприятиме вирішенню проблем формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти.

Мета статті – розкрити змістовний аспект формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах змішаного навчання.

Матеріали і методи. Серед використаних методів дослідження визначальними були такі: аналіз та узагальнення науково-методичних джерел задля теоретичного обґрунтування проблеми, яка досліджується, моделювання, синтез отриманих даних.

Виклад матеріалу та основні результати. Оскільки нині немає однозначного визначення термінів «компетенція» і «компетентність»,

розглянемо різні погляди на цю проблему. У лінгвістиці частіше описуються відповідні компетенції, тоді як психологи схильні говорити більше про компетентності. Термін «компетенція» може означати знання, навички, вміння, володіння іноземною мовою. Деякі автори ототожнюють компетенцію та компетентність, інші ж розрізняють їх. Більшість учених розглядають компетенцію (знання своєї мови) та компетентність (вживання, реальне використання мови) як дихотомію. Я. Андрейко визначає «компетенцію як сукупність взаємозалежних якостей особистості, що властиві певному колу предметів і процесів» [1]. П. Васильєва розглядає це поняття як «сукупність знань, навичок, умінь і якостей (особистісних та професійно значущих), а також здатність до засвоєння нових знань та досвіду і готовність до їх реалізації на практиці» [20].

Таким чином, під компетенцією досить часто розуміється сукупність професійних умінь, які необхідні для виконання певного виду діяльності, а компетентність розглядається як якість особистості, що передбачає її здатність до виконання тієї чи іншої діяльності.

Більшість науковців трактує «компетентність» як таку, яка ґрунтується на знаннях, інтелектуально- та особистісно-обумовленій соціально-професійній життєдіяльності людини [2; 6; 8; 10; 13].

Розмитість меж терміну призводить до наявності значної кількості визначень цього поняття: «комунікативна досконалість, мовленнєва компетентність, комунікативна грамотність, соціолінгвістична компетентність, вербальна комунікативна компетентність, комунікативні здібності, комунікативні вміння» тощо. Ми дотримуємося точки зору, яка передбачає розподіл суті понять «компетентність» та «компетенція».

Якщо особисті якості студентів розглядати як певну здатність, а набуття досвіду у спілкуванні як певну перспективу, то саме від рівня сформованості комунікативної компетенції залежатиме рівень професіоналізму фахівця, його професійна комунікативна компетентність.

Поняття «компетентність» окреслюється як здатність людини до практичної діяльності, а «компетенція» як змістовний компонент цієї здібності у вигляді знань, умінь, навичок [5; 19]. Поняття іншомовної комунікативної компетентності має власну історію, яке бере свій початок з комунікативно-орієнтованої методики.

Термін «комунікативна компетентність» (від латів. *Competere* – бути здатним до чогось) спочатку позначав мовну компетентність, що складається зі здатності індивіда:

а) розуміти/утворювати необмежену кількість пропозицій, побудованих за їх структурними схемами;

б) виявляти формальну схожість/відмінність близьких за змістом висловлювань.

Потім з лінгвістики термін було перенесено в соціолінгвістику та методику навчання іноземної мови і розумівся він як мовна здатність індивіда [5]. Велика кількість існуючих у вітчизняній науці визначень іншомовної комунікативної компетентності свідчить, з одного боку, про інтерес вчених до цієї проблеми, а з іншого боку, про неконкретність, розпливчатість, нестабільність категоріального апарату наук, де це поняття є основним.

Звернемося до потрактування суті поняття «іншомовна комунікативна компетентність» різними вченими у різний час.

Західні дослідники розглядають іншомовну комунікативну компетентність як здатність студента адекватно спілкуватися в конкретних комунікативних ситуаціях та його вміння організувати мовленнєве спілкування з урахуванням соціокультурних норм поведінки та комунікативної доцільності висловлювання [5].

У вітчизняній лінгводидактиці термін комунікативна компетентність розумівся як здатність людини спілкуватися в трудовій або навчальній діяльності, задовольняючи свої інтелектуальні запити. Зважаючи на той факт, що комунікативна компетентність є складним поняттям, її опис виходить за межі однієї теорії. Не можна звести її до певного набору одиниць і правил через те, що необхідні знання та вміння «комбінувати їх у мовні програми» [15]. Пізніше визначення комунікативної компетентності було доповнено та оновлено, і комунікативна компетентність розглядалася як здатність людини в одному, кількох або всіх видах мовної діяльності, яка є набутою в процесі природної комунікації або спеціально організованого навчання особливою якістю особистості.

Інші дослідники розглядають іншомовну комунікативну компетентність як вміння вибирати і реалізовувати програми іншомовної поведінки залежно від цілей і змісту спілкування, а також організувати це спілкування з урахуванням ситуації спілкування, відносин комунікантів і комунікативних установок, тобто володіння стратегією та тактикою спілкування [14].

Термін іншомовна комунікативна компетентність зазнає переосмислення у міру того, як змінюється соціальна дійсність, уточнюються цілі навчання іноземної мови у суспільстві. У зв'язку з цим, багато науковців пов'язують іншомовну комунікативну компетентність зі здатністю особистості до вивчення іноземної мови та спілкування нею з представниками інших культур.

На даний момент система вищої професійної освіти в Україні зазнає значних змін у зв'язку з активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в освітнє середовище та дистанційного навчання. Процес цифровізації навчання, що обумовлюється змінами вимог інформаційного суспільства, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційних освітніх технологій, зумовлює пошук нових освітніх методик, що враховують потреби та запити як загалом сучасного суспільства, так і сучасних студентів. Питання про використання цифрових технологій в освітній діяльності є важливим через те, що цифрові технології та сучасні гаджети стають складовою життєдіяльності представників інформаційного суспільства, цифрові пристрої ними використовуються як інструмент навчання.

До того ж державні стандарти вищої освіти передбачають розробку інноваційних технологій та методик викладання іноземних мов, що враховують розвиток загальнокультурних, загальнопрофесійних та професійних компетенцій майбутніх фахівців. Стандарти передбачають зміни навчального процесу зі змістовної та технічної сторін, тому виникає потреба у перегляді існуючих підходів та дидактичних засобів, з урахуванням соціально-економічних реалій та освітніх потреб студентів «цифрового» покоління.

Представники цифрового покоління («цифрові аборигени») мають «інші способи інформаційної поведінки» та новий тип мислення – кліповий [3]. Так, оточені світом комп'ютерних технологій із раннього дитинства, сучасні студенти є носіями кліпового

(фрагментарного) чи цифрового типів мислення, і «швидкий» процес опанування інформації відбувається переважно з допомогою використання у навчальній діяльності інформаційних технологій і гаджетів.

Порівнюючи два типи мислення, кліпове і цифрове, науковці відзначають схожу межу – фрагментарність. «Цифрові аборигени» сприймають інформацію у невеликих обсягах, їм підходить швидка зміна діяльності, важлива візуалізація. Однак, розглядаючи характерні особливості для кожного типу мислення виділяють також для представників «цифрового мислення» таку рису як багатозадачність, тоді як у «кліповиків» більше проявляється орієнтація на розважальний контент [9].

Представники «цифрового» покоління мають низку відмінних рис, які необхідно врахувати в процесі навчання.

1. *Колективна діяльність.* Віддають перевагу роботі у групах, підготовці та захисту проєктів, спільному обговоренню результатів.

2. *Технічне оснащення аудиторного фонду.* Аудиторії та навчальні місця мають бути технічно оснащені.

3. *Зрозуміла та чітка структура курсу, дисципліни.* При грамотному проєктуванні курсу засвоєння інформації відбувається швидше. Ключові пункти мають бути виділені візуально.

4. *Установка на результат.* Це відмінна риса цього покоління, студенти орієнтовані на практичну цінність освіти. Для них є важливим відстеження та усвідомлення їхньої власної академічної траєкторії, і розуміння того, «для чого я це роблю?» і «який результат я отримаю?».

Інтернет-середовище є для них звичним, їхня діяльність протікає в онлайн-режимі та цифрові технології – їхнє повсякденне середовище проживання. Традиційний формат проведення занять у наративній формі з використанням друкованих навчально-методичних комплексів не викликає в них інтересу. Для кращого сприйняття інформації рекомендується використовувати різні електронні пристрої під час навчання, оскільки використання ІКТ-технологій сприяє їхній швидкій інтеграції у навчальне середовище, підвищує їхню зацікавленість до навчального процесу в цілому.

Мету навчання вони представляють як отримання інформації, практична користь володіння якої їм очевидна і незаперечна у межах засвоєння майбутньої професії. Мотивація безпосередньо залежить від того, наскільки вони добре для себе розуміють, як і де вони

зможуть застосувати отриману інформацію та набуті навички у майбутньому житті та професійній кар'єрі.

Виходячи з особливостей навчання студентів «цифрового покоління», вимог державних програм, заклади вищої освіти здійснюють пошук нових освітніх технологій з величезними перевагами навчання у цифровому просторі. ЗВО прагнуть випускати конкурентоспроможних фахівців, для яких іноземна мова – інструмент для реалізації іншомовного спілкування у професійній діяльності.

Одним із сучасних методів навчання студентів в ЗВО є змішане навчання, перспективне спрямування у сфері освіти, при використанні якого активно задіяні інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі.

Термін «змішане навчання» (blended learning) введений у науковий обіг у 2006 році завдяки К. Дж. Бонку (Curtis J. Bonk) та Ч. Р. Грехему (Charles R. Graham). Основні положення змішаного навчання були викладені у посібнику «The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs» (Довідник змішаного навчання: глобальні перспективи, локальні проєкти), у якому було проведено аналіз існуючих трактувань змішаного навчання. К. Дж. Бонк та Ч. Грехем запропонували розглядати змішане навчання як поєднання різних способів навчання, методів навчання, поєднання аудиторного та дистанційного видів навчання під безпосереднім керівництвом викладача [11]. Поряд із терміном «змішане навчання» існує ще три синонімічні варіанти найменування – гібридне, комбіноване та інтегроване навчання.

Американські дослідники Кріс Рід (Ch. Reed) і Харві Сінх (H. Singh) відзначають, що «змішане навчання спрямоване на оптимізацію цілей навчання за допомогою використання «потрібних» технологій навчання з метою передачі «потрібних» умінь «потрібній» людині [12]. Так, вибудовуючи заняття у логіці змішаного навчання, викладач транслює необхідні знання студентам «цифрового» покоління з метою розвитку загальнопрофесійних та професійних компетенцій, регламентованих освітніми програмами та робочими планами дисциплін.

Відповідно до наукових досліджень, у напрямі розвитку змішаного навчання відзначається ціла низка переваг, до яких належать:

- гнучкість моделі навчання;
- розвиток навичок критичного мислення та великий відсоток самостійної роботи;

- інформаційна доступність;
- підвищення кількості пройденого матеріалу;
- врахування особистісних характеристик та темпераменту учня.

Аналізуючи вищеперелічені переваги, слід відмітити той чинник, що змішане навчання відображає сучасні тенденції до застосування дистанційних форм навчання та розвитку цифрового навчального середовища у стінах ЗВО, оскільки передбачає вивчення частини курсу в електронному форматі за допомогою цифрових технологій. До того ж, змішане навчання спирається на принципи особистісно-орієнтованого навчання: враховує темперамент студентів, дозволяє опанувати матеріал у зручний час та в індивідуальному темпі кожного здобувача освіти [7]. Безумовно, форма змішаного навчання передбачає великий обсяг самостійної роботи, спрямованої на пошук інформації в Інтернет-просторі, її аналіз, порівняння, критична оцінка – всі перераховані вміння та навички особливо важливі в умовах інформаційного суспільства.

При навчанні іноземній мові здобувачів освіти технічних спеціальностей в умовах змішаного навчання спілкування викладача зі студентами у комп'ютерних телекомунікаційних мережах може бути здійснене з використанням різних видів послуг, залежно від характеру педагогічного завдання, що вирішується. Такими видами послуг є:

- *електронна пошта*, через яку викладач може пересилати студенту різні навчальні матеріали, індивідуальні завдання, інструкції; відповідати на його запитання та отримувати від студента результати виконання контрольних завдань, його побажання;
- *електронні конференції* в комп'ютерних телекомунікаційних мережах організовуються для спільного обговорення проблеми, що цікавить. В умовах змішаного навчання електронні конференції – чудова можливість для проведення групових занять у творчій атмосфері, консультацій, відповідей на питання, що найчастіше задаються викладачеві, для будь-якої групової роботи (наприклад, проведення «книжкових базарів» тощо), що сприяє закріпленню навичок комунікативної діяльності. Режим проведення таких конференцій може бути як синхронним, так і асинхронним, за бажанням її учасників;

- *електронна дошка оголошень* – це вид послуги, що дозволяє кожному користувачеві помістити на неї своє оголошення та прочитати оголошення інших. Вона може створюватися у межах електронної конференції та служити на вирішення організаційних завдань.

Дидактичний потенціал комп'ютерних телекомунікаційних мереж з метою змішаного навчання передусім пов'язаний з можливістю активної комунікативної діяльності студента, що є найважливішою складовою навчання іноземній мові. Саме тому змішане навчання іноземній мові через комп'ютерні телекомунікаційні мережі є найцікавішим.

Розробляючи концепцію змішаного навчання іноземній мові студентів технічних спеціальностей, необхідно брати до уваги, з одного боку, дидактичні властивості та функції телекомунікацій, мультимедійних засобів як технологічну основу навчання; з іншого – концептуальні напрями дидактичної організації такого навчання як елемента загальної системи освіти на сучасному рівні; крім того, необхідно враховувати специфіку навчання іноземних мов, а також концептуальні положення конкретної методичної системи, що обираються при розробці курсу [8].

Таким чином, використовувати Інтернет для навчання іноземних мов в умовах змішаного навчання студентів технічних спеціальностей дуже зручно, плідно та перспективно. Процес навчання стає більш привабливим для студентів, тому що вони отримують необмежений доступ до матеріалів, що їх цікавлять, вигідно відрізняється від статичних текстів у підручнику. Завдяки Інтернету ми маємо доступ до необмеженої кількості автентичної інформації іноземною мовою, чого раніше явно не вистачало, оскільки не всі мали доступ навіть до зарубіжних газет і журналів. Крім того, Інтернет – це різноманітні комунікації: електронна пошта, всілякі конференції, форуми, чати, аудіочати тощо. Все це можна і необхідно використовувати, оскільки Інтернет створює сильну мотивацію вивчення іноземних мов [4].

Безумовно, комп'ютер, забезпечуючи індивідуальний підхід до учнів, є стимулом для колективної творчості. Участь у спільних проєктах зі створення тематичних публікацій, баз даних, веб сайтів вчить прийняттю спільних рішень, консолідує навчальний колектив. Крім того, комп'ютерні технології ефективні у створенні міжпредметних зв'язків, що особливо важливо для студентів, які готуються вико-

ристовувати іноземну мову у сфері професійної комунікації [18; 19; 20].

Інтернет відноситься до засобів дистанційного та змішаного навчання на основі комп'ютерних телекомунікаційних мереж, його роль зараз ще важко оцінити, але, безперечно, вона зростає. Наприклад, у телеконференціях можуть брати участь будь-яка кількість користувачів Інтернет, на яких можуть залишити свої повідомлення всі учасники.

Ще один сучасний засіб навчання – *Multi-user Object Oriented (MOO)* – об'єктно-орієнтоване середовище, що забезпечує контакт в Інтернеті і в реальному часі. З її допомогою комп'ютер створює віртуальні простори. Люди, які підключилися в цей час, можуть спілкуватися один з одним. За допомогою *MOO* можна створити віртуальний об'єкт. Використовуючи віртуальний слайд-проектор, можна показати всім учасникам спілкування слайди по 18 рядків кожен. Використання віртуального відеомагнітофона дозволяє записувати все, що відбувається заразу процесі комунікації.

Можлива також організація обговорення за допомогою віртуальних дошок. *Multi User Domain (MUD)* забезпечує організацію індивідуальних та групових зустрічей. У процесі використання такого середовища можливий обмін письмовими повідомленнями між окремими учасниками та обговорення публічних повідомлень [17].

В даний час снує велика кількість інформаційно-освітніх сайтів, порталів та методики використання Інтернет-технологій у ЗВО. В цілому Інтернет-технологія є базисом для розвитку дистанційного та змішаного навчання в рамках єдиного освітнього простору при вивченні іноземної мови.

Саме заклади вищої освіти покликані і мають найближчим часом стати фундаментом формування нової Інтернет-орієнтованої свідомості молодих людей. Саме вищі навчальні заклади зобов'язані забезпечити цей процес матеріально, а викладач у своїй діяльності повинен керуватися як традиційними, так і нетрадиційними методами навчання. Головне – сформувані у студента спосіб мислення, спрямований на самостійне та свідоме оволодіння Інтернетом, навчити використовувати інформацію для самоосвіти, підвищення кваліфікаційного рівня.

Використання інформаційних технологій, заснованих на Інтернет, дозволяє забезпечувати інтерактивність навчання, створювати спеціальне навчальне середовище. На нашу

думку, необхідно вести пошук у цьому напрямі, пробувати застосовувати нові прийоми оволодіння іноземною мовою, незважаючи на те, що вони ще недостатньо вивчені в теорії навчання іноземних мов.

Сьогодні, коли нові інформаційні технології складають конкуренцію друкованим виданням, виникає проблема взаємодії традиційного підручника та електронного. З'явилася нова галузь у дидактиці вищої школи: електронна дидактика, що розглядає автоматизовану навчальну систему як основний електронно-дидактичний засіб, що використовується в інформаційно-педагогічних технологіях. Не секрет, що молоді люди віддають перевагу цифровим носіям інформації, будь то книги, журнали, газети та, відповідно, навчальні матеріали. Використання електронних ресурсів покликане максимально полегшити процес оволодіння іноземною мовою. Таким чином, «як середовище, що забезпечує методично правильну підготовку та видачу студенту навчального матеріалу та вирішує завдання управління пізнавальною активністю учнів, виступають навчальні електронні видання» [16].

Електронний підручник можна визначити як навчальну програмну систему комплексного призначення, що забезпечує безперервність та повноту дидактичного циклу процесу навчання: що надає навчальний матеріал, що забезпечує тренувальну навчальну діяльність та контроль рівня засвоєння матеріалу, а також інформаційно-пошукову діяльність за умови здійснення інтегративного зворотного зв'язку [18].

До позитивних сторін електронних підручників в умовах змішаного навчання іноземних мов студентів технічних спеціальностей можна віднести такі моменти:

- можливість безмежного використання;
- новизна у підході відображення навчального матеріалу;
- підвищення мотивації самостійної пізнавальної діяльності студента;
- розширення можливостей контролю та самоконтролю рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності.

На відміну від традиційних засобів навчання, застосування електронного підручника будується на автономній пізнавальній діяльності студента. Активний характер навчання, заснований на комп'ютерних технологіях, тісно пов'язаний із принципом самоосвіти. Таке навчання призводить до зміни парадигми освіти, ядром якої є індивідуалізоване навчання у роз-

поділеному освітньому та комунікативному середовищі. Звідси можна дійти висновку у тому, що електронний підручник сприяє модернізації навчального процесу у ЗВО.

На відміну від традиційного підручника як засобу навчання студентів, електронний підручник, крім цього, є ефективним засобом навчання, що відповідає завданням навчання іноземних мов студентів технічних спеціальностей.

Проте, слід зауважити, що ефективно застосування електронних засобів у навчальному процесі повністю залежить від якості та концептуальної основи закладених у них програм. У розробці комп'ютерних навчальних програм головним чинником має бути не кількість, а якість. Проте, нині високоякісних навчальних програм недостатньо, хоча їхній вибір постійно розширюється.

В умовах сьогодення при навчанні студентів технічних спеціальностей іноземних мов в процесі змішаного навчання активно застосовуються дистанційні освітні технології. Це означає, що студенти можуть користуватись електронними навчальними комплексами, доступними через Інтернет, а також надсилати на перевірку завдання, проходити тестування, отримувати консультації викладача. Такий вид організації навчання дозволяє гармонійно поєднувати навчання із графіком роботи, поїздками у відрядження, вихованням дітей. У розпорядженні студентів є різноманітні дистанційні ресурси. За допомогою індивідуального логіну та пароля студенти можуть перейти до свого особистого навчального кабінету та обрати для вивчення одну з них. Вони також можуть відкрити та завантажити навчальні матеріали, що є на сайті. Перехід до таких програм здійснюється на спеціальній платформі MOODLE.

На допомогу викладачам є цілий арсенал різноманітних навчальних систем. Наприклад, мультимедійна система *Intensive Spoken Course*, призначена для роботи над усною мовою на початковому етапі навчання. Вона включає 33 діалоги з соціально-побутової тематики. Робота може виконуватись у кількох режимах:

- а) без пауз;
- б) із короткими паузами;
- в) із довгими паузами;
- г) у режимі «mute» однієї репліки.

Нові слова, словосполучення та формули мовного етикету активізуються в різних вправах (Multiple choice, Column Matching, Role plays).

Особливий інтерес представляє мультимедійна інтерактивна система *Wida's Authoring Suite*, що складається з двох програм: Student

Program and Teacher Program. Друга пропонує велике поле діяльності, оскільки дозволяє викладачам складати аналогічні програми з урахуванням особливостей рідної мови та навчальної програми курсу. *Wida's Authoring Suite* включає сім завдань: *Stortboard*, *Gapmaster*, *Testmaster*, *Matchmaster*, *Choicemaster*, *Vocab*, *Pintpoint*. Всі завдання супроводжуються системою підказок візуального, звукового, ілюстративного (картинки) характеру, в якості підказок можуть служити синоніми, антоніми, дефініції та контексти вживання.

Storyboard (робота з текстом) передбачає відновити текст за елементом/елементами. *Gapmaster* аналогічна до завдання *Multiple choice*, але на відміну від нього пропонує кілька можливих відповідей.

Не менш цікавий інтерес для умов змішаного навчання студентів представляє *Matchmaster*, що включає три види завдань – *Match it*, *Snap*, *Memory*, яке пропонує вибір єдиного правильного варіанту. Можливі різні види «суміщень»: синоніми, антоніми, рима (*through/blue*). Робота здійснюється як із окремими словами, так і з цілими реченнями. Наприклад,

(Conditionals) Unless you apologize / they'll never come to you again.

(Social Responses) I've passed the credit-test / Congratulations!

(Cause and Effect) Her car broke down / so she had to walk .

Choicemaster виконується у двох режимах (Examination Mode and Tutorial Mode). Цей вид завдання аналогічний *Multiple Choice*, однак кожна неправильна відповідь супроводжується коментаріями, пояснюється причина помилки, She invites us:

- to dinner – це is the best answer ;
- to a dinner – incorrect form from the grammar point of view;
- for dinner – possible but «for» usually specifies the food to ru eaten;
- to dine – correct but rather old-fashioned;
- to eat dinner with her – possible, but «have» is more idiomatic.

Vocab включає ігрові завдання на здогад (guessing games): *Which Word*, *Anagram*, *Mindword*, *Word Order*. Вправи виконуються набором слів на клавіатурі і передбачають відновлення слова за підказкою як дефініції, додаткового контексту вживання, картинки.

Pinpoint передбачає роботу із текстами. Наприклад, вгадати слово за елементами тексту. *Matchpoint* пропонує за текстом визначити його назву.

Jumble – дуже складне завдання, що інтригує: розмістити в правильному порядку «перемішані» рядки тексту. Це завдання передбачає добре розуміння логічної структури тексту, розвитку тематичних відношень.

Перелічені та інші новітні мультимедійні системи можуть активно використовуватися у процесі змішаного навчання студентів технічних спеціальностей при навчанні різних аспектів мови та видів мовної діяльності. Робота з такими системами, записаними на цифрових носіях, може, на наш погляд, значно активізувати навчальну діяльність студентів через новизну змісту та організаційні форми навчання іноземним мовам.

Використання Інтернет-технологій має великий позитивний потенціал у процесі змішаного навчання студентів. До них можна віднести такі:

- підвищення мотивації навчання (комп'ютери та гаджети популярні у молодіжному середовищі);
- використання автентичних матеріалів, доступних 24 години на добу;
- безпосередність взаємодії;
- індивідуалізація навчання (можливість враховувати рівень довузівської підготовки, психологічні особливості студентів);
- множинність джерел інформації (можливість ефективно та швидко виявити та залучити тисячі джерел, дозволяючи студенту вивчити проблему багатосторонньо, сприяти осмисленню інформації у міжкультурному аспекті);
- глобальність підходу.

До основних концептуальних положень навчання іноземній мові на відстані можна віднести такі:

- в основі навчання іноземній мові дистанційно лежить самостійна практика студента в тому чи іншому ЗВО;
- діяльність кожного студента будується під керівництвом викладача, тобто на основі інтерактивності;
- самостійна діяльність студента має ефективний зворотний зв'язок як щодо навчального матеріалу, так і під час роботи в групах, контактах з викладачем;
- студент має різноманітні контакти в процесі навчання крім навчального курсу;
- види самостійної роботи варіюються (індивідуальні, парні, групові).

Однією з важливих технологій змішаного навчання є відео. Основна методична цінність відео- та телематеріалів полягає в тому,

що вони забезпечують дистанційне занурення студентів у природне мовне середовище. Але при цьому слід враховувати специфіку медіатичного способу комунікації. Так, якщо в акті реального спілкування відбувається безпосередній взаємовплив співрозмовників, то роль реципієнта обмежується сприйняттям інформації, її розумінням та інтерпретацією. Отже, використання телепрограм у навчанні дозволяє розвивати у студентів навички рецепції та розуміння, а також організації інформації, що отримується, і необхідно навчати їх обробляти односпрямований потік інформації. Крім цього, специфіка техніки відео дозволяє вирішувати завдання розвитку та вдосконалення навичок невимушеного говоріння на іноземній мові, підвищення темпу мови та корекції вимови внаслідок прагнення студентів наслідувати зразки, що спостерігаються.

Важливими є такі показники методичної цінності відео та телематеріалів як інформативність, доступність, активність впливу, емоційність сприйняття, здатність до створення ситуацій спілкування.

Висновки. Таким чином, сучасні (активні) методи навчання іноземній мові та дистанційне навчання – це новий етап розвитку змішаного навчання.

З викладеного можна зробити такі висновки:

- стратегічна мета навчання іноземній мові (здатність до міжкультурної комунікації) означає формування всіх компонентів іншомовної комунікативної компетентності;
- іншомовна комунікативна компетентність – інтегруюче поняття, у складі якої можна виділити: мовну, мовленнєву та соціокультурну (включаючи дискурсивну, компенсаторну та навчальну компетентності);
- вирішити проблему інтенсифікації навчального процесу студентів технічних спеціальностей в умовах змішаного навчання можна за рахунок:
 - реалізації діяльній та особистісно-центрованої основи навчання;
 - створення динамічної моделі навчання та управління комунікативною навчальною діяльністю студентів;
 - реалізації компетентнісного підходу у навчанні;
 - використання методу активізації на початковому етапі навчання іноземній мові;
 - використання засобів дистанційного навчання іноземній мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрейко Я. В. Іншомовна професійна комунікативна компетенція. *Педагогічні науки*. 2018, 63, 238–241.
2. Богучарова, О. І., & Тишакова, Л. Т. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності правоохоронців з використанням технологій дистанційного навчання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, (3 (334), 2020, 173–182. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-3\(334\)-173-182](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-3(334)-173-182)
3. Васільєва, Л. Дистанційне навчання в закладах вищої освіти – сучасний виклик сьогодення. *Молодий вчений*, 6 (82), 2020, 312–315. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-63>
4. Губіна А., Мартинюк А., Герасимчук Г. Технологія перевернутого навчання у практиці вивчення іноземної мови у технічному ЗВО. *Інноватика у вихованні*. 17, 2023, 202–210.
5. Гурова Т. Ю. Формування професійної комунікативної компетентності майбутнього вчителя англійської мови на засадах інтерактивного навчання. *Вісник Житомирського державного університету*. №82., 2016, 20 – 25.
6. Задорожна, І. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів із використанням технологій проблемного навчання. *ARSLINGUODIDACTICAE*, (1), 2017, 11–16. DOI: <https://doi.org/10.17721/2663-0303.2017.1.02>
7. Конопляник Л.М., Коваленко О.О. Використання засобів змішаного навчання під час викладання англійської мови професійного спрямування в закладах вищої освіти. *Теорія і методика професійної освіти*, 10. Т. 2. 2019, 111–116.
8. Корж О.Ю., Романюк Л.В. Особливості дистанційного навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень. // Матеріали міжнар. наук. конференції*. Т 2. 10.04.2020. Луцьк, 2020. С. 98–99. URL: <https://doi.org/10.36074/10.04.2020.v2.19>
9. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018. 22с.
10. Свириденко, І. М., & Кравець, О. Є. Формування іншомовної комунікативної компетентності учнів середньої школи засобами відеоматеріалів. *Імідж сучасного педагога*, (1(202), 2022, 59–63. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1\(202\)-59-63](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1(202)-59-63)
11. Ткачук Г. Теоретичні аспекти та стан впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти України. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland : collective monograph*. Vol. 1. Sandomierz : Izdawniciba Baltija Publishing. 2018. P. 465–484.
12. Триндюк, В., Мартинюк, А., Губіна, А. Особливості організації занять з іноземної мови в умовах змішаного навчання. *Інноватика у вихованні* 13, 2021, 256–260. DOI: <https://doi.org/10.35619/iuu.v2i13.331>
13. Хвалибога, Т. І., & Паласюк, М. І. Особливості і перспективи формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів закладів вищої освіти. *Медична освіта*, (4), 2023, 94–98. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2022.4.13639>
14. Чеберяк, Є. Є. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей засобами інтерактивних технологій навчання. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*, (92), 2021, 124–128. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-92-17>
15. Чорна В. Особливості іншомовної комунікативної компетентності в удосконаленні фахової діяльності вчителя іноземної мови. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 5 (200), 80–84.
16. Al-Naabi, I. Is it Worth Flipping? The Impact of Flipped Classroom on EFL Students' Grammar. *English Language Teaching*. Vol. 13, No. 6, 2020, PP. 144–155. doi: 10.5539/elt.v13n6p64
17. Khasanah, U., & Anggoro, K. J. Accessible flipped classroom model for pronunciation instruction: Its effectiveness and students' perception. *International Journal of Instruction*, 15(1), 2022, 185–196. DOI: <https://doi.org/10.29333/iji.2022.15111a>
18. Putri, J. & Nurkhamidah, N. The Implementation of Flipped Classroom to Develop Students' Reading Skill. *Acitya: Journal of Teaching and Education*, 5(1), 2023, 156–170. DOI: <https://doi.org/10.30650/ajte.v5i1.3509>
19. Sandal, J.-U., Detsiuk, T., & Kholiavko, N. Developing foreign language communicative competence of engineering students within university extracurricular activities. *Advanced Education*, 7(14), 2020, 19–28. DOI: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.192411>
20. Vasilieva, P. Foreign language communicative competence: problems, approaches, searches and solutions. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (9), 2020, 98–108. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-9-1-98-108>

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Anastasiia Serhiivna Ptushka

Candidate of Philological Sciences (або Ph.D. in Philology), Associate Professor,
Head of the Department of Foreign Languages Kharkiv National Automobile and Highway University
street Yaroslava Mudrogo, 25. Kharkiv, Ukraine, 61002
metodengl@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3177-5370>

**FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE
OF TECHNICAL STUDENTS IN THE CONTEXT OF BLENDED LEARNING**

In today's conditions, with the transition to a distance and mixed form of education, the higher school is undergoing a stage of reform, which involves new approaches to the formation of the content of education, to the forms and methods of quality control of higher education, new ways of organizing and optimizing the independent work of students. Mastering universal methods of professional activity becomes an integral part of modern language education; formation and development of foreign language communicative competence, research skills and the ability to use modern information and communication technologies in their professional activities, the ability to quickly respond to changing socio-economic conditions. Currently, the content of learning a foreign language is expanding, it can be formulated as learning intercultural communication.

The purpose of the article is to reveal the meaningful aspect of the formation of foreign language communicative competence of students of technical specialties in the conditions of mixed education.

Among the research methods used, the following were decisive: analysis and generalization of scientific and methodical sources for the theoretical justification of the highlighted problem, modeling, synthesis of the obtained data.

Research results. The term foreign language communicative competence is being reinterpreted as social reality changes, the goals of foreign language learning in society are clarified. In this regard, many scientists associate foreign language communicative competence with an individual's ability to learn a foreign language and communicate with representatives of other cultures.

At the moment, the system of higher professional education in Ukraine is undergoing a number of large-scale changes in connection with the active introduction of information and communication technologies into the educational environment and distance learning. One of the modern methods of teaching students in higher education institutions is blended learning, a promising direction in the field of education, in which information and communication technologies are actively involved in the educational process.

The didactic potential of computer telecommunication networks for the purpose of mixed learning is primarily related to the possibility of active communicative activity of the student, which is the most important component of foreign language learning. That is why blended learning of a foreign language through computer telecommunication networks is the most interesting.

Currently, there are a large number of informational and educational sites, portals and methods of using Internet technologies in higher education. In general, Internet technology is the basis for the development of distance and mixed learning within the framework of a single educational space for learning a foreign language.

Conclusions. The analysis of modern teaching methods and tools allows us to conclude that their targeted use in the conditions of mixed learning can significantly increase the effectiveness of the process of forming foreign language communicative competence of students of technical specialties and support a high level of cognitive interest of students during their independent work on a foreign language.

Key words: *Foreign language communicative competence, blended learning, foreign Language, information and communication technologies, means of distance learning.*

REFERENCES

1. Andreiko, Ya. V. (2018). Foreign language professional communicative competence. *Pedagogical sciences*. 63, 238–241.
2. Bogucharova, O. I., & Tyshakova, L. T. (2020). Peculiarities of the formation of foreign language communicative competence of law enforcement officers using distance learning technologies. *Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Philological Sciences*, (3 (334), 173–182. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-3\(334\)-173-182](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-3(334)-173-182)
3. Vasilieva, L. (2020). Distance learning in institutions of higher education – a modern challenge today. *Young scientist*, 6 (82), 312–315. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-63>
4. Gubina, A., Martyniuk, A. & Gerasimchuk, G. (2023). The technology of flipped learning in the practice of learning a foreign language in a technical higher education institution. *Innovation in education*. 17, 202–210.
5. Hurova, T. Yu. (2016). Formation of professional communicative competence of the future English language teacher on the basis of interactive learning. *Bulletin of Zhytomyr State University*. No. 82., 20–25.

6. Zadorozhna, I. (2017). Formation of foreign language communicative competence of future teachers using problem-based learning technologies. *ARSLINGUODIDACTICAE*, (1), 11–16. DOI: <https://doi.org/10.17721/2663-0303.2017.1.02>
7. Konoplyanyk L.M., Kovalenko O.O. (2019). The use of blended learning tools in teaching esp at a higher educational institution. *Theory and methodology of professional education*, 10. Vol. 2. 111-116.
8. Korzh O.Yu., Romaniuk L.V. (2020). Peculiarities of distance learning of foreign languages for students of non-linguistic majors. *Traditional and innovative approaches to scientific research. Materials of international of science conferences*. T 2. 04/10/2020. Lutsk, P. 98-99. URL: <https://doi.org/10.36074/10.04.2020.v2.19>
9. Motsar M. M. (2018). Formation of multicultural competence of future translators using distance learning technologies: *autoref. thesis ... candidate ped. Sciences*: 13.00.04. Kyiv, 22 p.
10. Svyridenko, I.M., & Kravets, O.E. (2022). Formation of foreign language communicative competence of secondary school students by means of video materials. *Image of a modern teacher*, (1(202)), 59–63. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1\(202\)-59-63](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-1(202)-59-63)
11. Tkachuk H. (2018). Theoretical aspects and state of implementation of blended learning in higher education institutions of Ukraine. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: collective monograph*. Vol. 1. Sandomierz: Izdevnieciba Baltija Publishing. P. 465–484.
12. Tryndyuk, V., Martyniuk, A. & Gubina, A. (2021). Peculiarities of organization of foreign language classes in conditions of mixed education. *Innovations in education* 13, 256-260. DOI: <https://doi.org/10.35619/iuu.v2i13.331>
13. Khvaliboga, T. I., & Palasyuk, M. I. (2023). Peculiarities and prospects of the formation of foreign language communicative competence among students of higher education institutions. *Medical education*, (4), 94–98. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2022.4.13639>
14. Cheberyak, E. E. (2021). Formation of foreign language communicative competence of students of non-language majors by means of interactive learning technologies. *Herald of V. N. Karazin KhNU. Series: Foreign philology. Methods of teaching foreign languages*, (92), 124-128. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-92-17>
15. Chorna, V. (2021). Peculiarities of foreign language communicative competence in improving the professional activity of a foreign language teacher. *The image of a modern teacher*. 2021. No. 5 (200), 80-84.
16. Al-Naabi, I. (2020). Is it Worth Flipping? The Impact of Flipped Classroom on EFL Students' Grammar. *English Language Teaching*. Vol. 13, No. 6, PP. 144-155. doi: 10.5539/elt.v13n6p64
17. Khasanah, U., & Anggoro, K. J. (2022). Accessible flipped classroom model for pronunciation instruction: Its effectiveness and students' perception. *International Journal of Instruction*, 15(1), 185-196. DOI: <https://doi.org/10.29333/iji.2022.15111a>
18. Putri, J. & Nurkhamidah, N. (2023). The Implementation of Flipped Classroom to Develop Students' Reading Skill. *Acitya: Journal of Teaching and Education*, 5(1), 156-170. DOI: <https://doi.org/10.30650/ajte.v5i1.3509>
19. Sandal, J.-U., Detsiuk, T., & Kholiavko, N. (2020). Developing foreign language communicative competence of engineering students within university extracurricular activities. *Advanced Education*, 7(14), 19–28. DOI: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.192411>
20. Vasilieva, P. (2020). Foreign language communicative competence: problems, approaches, searches and solutions. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (9), 98-108. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-9-1-98-108>

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-07>

УДК 005-051:378.091.212.7:159.923.5

Тань Ліпін

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,

проспект Науки, 9А, Харків, Україна, 61166

735911456@qq.com <https://orcid.org/00009-0005-7794-3941>

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Стаття присвячена вивченню та розгляду процесу формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх менеджерів. У контексті сучасного динамічного бізнес-середовища та високої конкуренції на ринку праці, готовність до постійного самовдосконалення стає надзвичайно важливою для забезпечення успіху та ефективності майбутніх менеджерів.

Аналізуються ключові аспекти цього процесу, такі як: інтеграція практичних знань, розвиток навичок самонавчання, залучення до активної практики та рефлексії.

До методів дослідження віднесено: аналіз документів та наукових джерел; спостереження; порівняльний аналіз.

Стаття пропонує рекомендації для ефективного формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів у закладі вищої освіти. Зокрема, висвітлюється важливість індивідуального підходу до студентів, залучення практиків у навчальний процес, розвиток м'яких навичок та створення мережі професійних зв'язків. Такий підхід сприяє активному самовдосконаленню студентів, розвитку їхньої самооцінки та здатності до адаптації і викликів сучасного менеджменту.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що формування готовності до професійного самовдосконалення є ключовим етапом у підготовці майбутніх менеджерів, що сприяє їхньому успіху та конкурентоспроможності на ринку праці.

Ключові слова: менеджери, готовність, готовність до професійного самовдосконалення, заклади вищої освіти.

Як цитувати: Тань Ліпін. Формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. № 53. С. 57-63. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-07>

In cites: Tan Lipin. (2023). Formation of readiness for professional self-improvement of future managers. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. 53, 57-63. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-07> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. У сучасному динамічному корпоративному оточенні формування кваліфікованого менеджерського складу набуває ключового значення для забезпечення стійкості та успішності організацій [6; 26; 27; 30; 33]. Однак вимоги до професійних навичок та лідерської компетентності менеджерів неухильно еволюціонують у відповідь на складні виклики сучасного економічного середовища. У цьому контексті питання про готовність май-

бутніх менеджерів до систематичного та цілеспрямованого професійного самовдосконалення стає одним із центральних аспектів досліджень, представляючи інтерес для організацій, освітніх інститутів та наукової спільноти.

Завдання розвитку та вдосконалення менеджерів на шляху до високої професійної ефективності та лідерської компетентності потребує глибшого розуміння механізмів, що дозволяють здійснити цей перехід від пасив-

ної адаптації до активного та постійного процесу навчання й особистісного зростання [2]. Ефективне формування готовності до професійного самовдосконалення передбачає залучення багатьох факторів, включаючи індивідуальні особливості особистості, освітнє середовище, корпоративну культуру та внутрішні мотивації [9; 11]. Актуальність цієї теми також зумовлена стрімкими технологічними інноваціями, які диктують необхідність адаптації та оновлення знань менеджерів, розширюючи їх компетентнісні обрії.

Наукова увага дослідження спрямована на розкриття ключових аспектів формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів, а також виявлення факторів, що зумовлюють успішне подолання перешкод на шляху до професійної досконалості. Багатогранність цієї теми вимагає комплексного підходу, що включає як теоретичні аспекти, і практичні методики, сприяють оптимальному розвитку майбутніх менеджерів у сучасних умовах.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження теми формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів дозволило виділити наступні напрями наукових розвідок цієї теми. Дослідження можуть розглянути різноманітні мотивації, які підштовхують майбутніх менеджерів до прагнення професійного розвитку [2; 4; 27]. Це може включати індивідуальні амбіції, бажання підвищити свою ефективність у роботі, задоволення від досягнення особистих та професійних цілей та інші аспекти. Аналізуючи попередні дослідження, можна виділити різноманітні методи та підходи, які майбутні менеджери обирають для свого професійного розвитку [5; 21]. До найбільш розповсюджених можна віднести: формальну освіту, курси та тренінги, самонавчання, наставництво, участь у проектах тощо. Дослідження можуть аналізувати вплив різних чинників готовності майбутніх менеджерів до самовдосконалення [9; 30; 34]. До них віднесено соціокультурний контекст, підтримку з боку оточуючих, доступ до ресурсів та технологій тощо.

Виявлення типових викликів та труднощів, з якими майбутні менеджери стикаються у процесі самовдосконалення теж знаходиться у фокусі дослідників [1; 2; 28]. До найбільш типових викликів можна віднести: обмежений час, брак мотивації, складності застосування нових знань на практиці та інші аспекти.

Деякі дослідження можуть аналізувати результати самовдосконалення на майбутньому професійному шляху менеджерів [3; 6; 12; 29]. Це може включати підвищення компетентності, кращу адаптацію до змін, досягнення кар'єрних цілей та інші позитивні дії. Наукові розвідки вчених акцентують увагу на виявленні ролі освітніх програм та навчальних організацій у формуванні готовності до самовдосконалення майбутніх менеджерів. Дослідники можуть аналізувати, як змінюються вимоги до менеджерів у сучасному світі та як це впливає на підходи щодо формування готовності до самовдосконалення [11; 25; 27; 33]

Мета статті дослідити процеси формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів.

Методи. Дослідження формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх менеджерів передбачає застосування різноманітних методів та підходів для отримання глибокого розуміння цієї проблематики: аналіз документів та наукових джерел (вивчення існуючих навчальних програм, курсів, літератури, тренінгів та інших матеріалів, пов'язаних із професійним навчанням та розвитком менеджерів. Це дозволить оцінити, які методики та підходи використовуються у практиці); спостереження (систематичне спостереження за поведінкою та активностями майбутніх менеджерів у рамках їхньої професійної підготовки. Це може допомогти виявити практичні стратегії самовдосконалення та їх впливом на розвиток компетентностей); порівняльний аналіз (зіставлення даних про професійну готовність до самовдосконалення з даними про актуальні вимоги до менеджерів у різних сферах та індустріях. Це дозволить виявити розбіжності та проблемні аспекти).

Виклад матеріалу та основні результати. Процес формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх менеджерів є невід'ємним елементом успішної підготовки та ефективної діяльності майбутніх лідерів у сучасному динамічному бізнес-середовищі. Цей процес набуває особливого значення в контексті швидко змінюваних вимог та викликів [13], з якими стикаються організації, та привносить ряд ключових аспектів, що сприяють досягненню визначних результатів.

По-перше, готовність до професійного самовдосконалення у майбутніх менеджерів забезпечує необхідну платформу для безперервного навчання та розвитку. В умовах

стрімких технологічних інновацій та змін у бізнес-моделях, менеджери мають бути готовими до швидкого засвоєння нових знань та навичок, а також до адаптації до нових ситуацій. Цей процес дозволяє їм залишатися в курсі останніх тенденцій та ефективно реагувати на змінні умови ринку.

По-друге, готовність до професійного самовдосконалення сприяє розвитку критичного мислення та самокритичності. Майбутні менеджери, усвідомлюючи необхідність постійного вдосконалення, активно аналізують свої дії та беруть на себе відповідальність за своє професійне зростання. Це сприяє формуванню глибшого розуміння своїх сильних і слабких сторін, що дозволяє їм краще адаптуватися до різноманітних робочих ситуацій.

По-третє, готовність до професійного самовдосконалення стимулює лідерський потенціал та сприяє створенню інноваційної організаційної культури. Менеджери, які активно прагнуть особистого розвитку, часто виступають у ролі прикладів для інших співробітників, надихаючи їх на зростання і власне самовдосконалення. Це сприяє створенню сприятливого клімату для інновацій, творчості та постійного покращення роботи та результатів.

Таким чином, формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів є фундаментальним етапом у їх підготовці, забезпечуючи їм як конкурентну перевагу, так і здатність ефективно реагувати на зміни та надавати позитивний вплив у розвитку організації загалом.

Підготовка високопрофесійних менеджерів – це складний та тривалий процес, тому в деяких країнах приймаються відповідні нормативно-правові акти, які регламентують процес підготовки таких фахівців. У таких документах визначаються компетентності, якими повинні володіти фахівці у галузі управління, їх якості та перспективи застосування їх вмінь у суспільних відносинах та інститутах окремої організації, країни або об'єднання [18; 19; 20; 24].

Дослідження процесу формування готовності до професійного самовдосконалення включає в себе визначення найважливіших понятійних конструктів, які включають: «готовність», «професійне самовдосконалення» та «готовність до професійного самовдосконалення».

Проаналізуємо їх визначення більш детально. Почнемо з визначення поняття «готовність». Поняття «готовності» можна розглядати у декількох вимірах: готовність як психологічний стан індивіда чи групи, що

виражається у глибокому усвідомленні та підготовці до виконання певних дій, завдань чи змін у конкретній ситуації. Цей внутрішній стан включає когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти, що формують реакції на майбутні події і сприяють активній та цілеспрямованій поведінці в заданому контексті. Готовність може бути результатом навчання, досвіду, мотивації та внутрішнього переконання у необхідності дій [10]; готовність – це динамічний процес підготовки до конкретної ситуації чи завдання, який включає у собі усвідомлення мети, аналіз вимог і можливостей, прийняття рішень про дії та планування необхідних ресурсів [15; 17]. Цей процес дозволяє індивіду оптимально підготуватися до майбутніх дій, врахувати можливі ризики, ресурси та альтернативні шляхи, що сприяє успішній та ефективній реалізації завдання; готовність як внутрішня готовність до адаптації, навчання та змін, заснована на різноманітних факторах, включаючи знання, досвід, рівень мотивації та впевненості. Ця готовність формується внаслідок взаємодії із зовнішнім світом та своєю внутрішньою психологічною динамікою. Вона дозволяє індивіду адекватно реагувати на нові ситуації, підтримувати гнучкість у діях та продуктивно справлятися з викликами, незважаючи на їхню мінливість [7; 31].

Проте є і такі вчені, які наголошують на тому, що поняття готовності немає чіткого розуміння, тому це залишає місце для подальшого пошуку та інтерпретацій [8].

Наукові напрацювання різних вчених [16; 22] вказують на те, що поняття «професійне самовдосконалення» можна визначити як активний та цілеспрямований процес, в рамках якого індивід прагне постійного поліпшення своїх професійних знань, навичок, компетентностей та особистих характеристик. Цей процес заснований на усвідомленні значущості безперервного навчання та розвитку для досягнення високої ефективності у своїй галузі діяльності. Професійне самовдосконалення може включати вивчення нових методів, підходів і технологій, поглиблення в специфічні аспекти своєї професії, розвиток м'яких навичок, а також адаптацію до змін у вимогах ринку та організаційних структурах. Цей процес сприяє підвищенню кар'єрних можливостей, поліпшенню результативності та забезпечує індивіда інструментами для успішної адаптації до професійного оточення, що швидко змінюється [14; 16; 22; 23].

Одним з найважливіших понять нашого дослідження є «готовність до професійного самовдосконалення». Проаналізуємо деякі з них:

- готовність до професійного самовдосконалення – це психологічна та практична готовність індивіда до активного та постійного процесу покращення своїх професійних навичок, знань та компетентностей, спрямованого на досягнення високого рівня кар'єрного зростання, особистого задоволення та внеску в організаційний успіх [32];
- готовність до самовдосконалення у професійній сфері – це глибоке розуміння індивідом необхідності постійного розвитку своїх професійних знань та навичок, а також активне прагнення освоєння нових практик, методів і технологій з метою підвищення своєї конкурентоспроможності та здатності ефективно адаптуватися до змін ринку праці [36];
- готовність до безперервного професійного вдосконалення – це ступінь готовності індивіда до планомірного та цілеспрямованого поліпшення своїх професійних якостей, включаючи адаптивність, уміння навчатися, прагнення інновацій і здатність до рефлексії, з метою досягнення високої результативності та професійного зростання [35].

Забезпечення готовності майбутніх менеджерів до професійного самовдосконалення у закладі вищої освіти вимагає комплексного підходу та врахування різних аспектів навчального процесу. Ось докладні рекомендації для викладачів та практиків, які можуть сприяти ефективному формуванню цієї готовності:

- *Визначте цілі та очікувані результати.* Перш за все, чітко визначте, які конкретні навички, знання та компетентності мають отримати студенти під час процесу самовдосконалення. Це допоможе зорієнтувати навчальну програму та створити мету для студентів.

- *Розвивайте навички самонавчання.* Навчіть студентів ефективно оцінювати свої знання, виявляти слабкі місця та визначати найважливіші області для самовдосконалення. Розвивайте навички пошуку інформації, аналізу та вибору найбільш актуальних ресурсів.

- *Залучайте до активної практики.* Організуйте практичні завдання, проекти та ситуації, які дозволять студентам застосовувати отримані знання на практиці. Це допоможе за-

кріпити навички, набути досвід та розвинути критичне мислення.

- *Впроваджуйте інтерактивні методи навчання.* Використовуйте групові дискусії, проекти, дебати та інші форми активної роботи, що стимулюють взаємодію студентів, обмін думками та спільний пошук знань.

- *Підтримуйте індивідуальний підхід.* Розглядайте індивідуальні потреби та інтереси студентів, допомагайте їм вибрати напрямок самовдосконалення, що відповідає їхнім кар'єрним амбіціям.

- *Залучайте викладачів-практиків.* Організуйте гостинні лекції, майстер-класи, ділові ігри та тренінги, на яких досвідчені менеджери поділяться своїми знаннями та практичними порадами.

- *Створюйте простір для обміну досвідом.* Організуйте спеціальні заходи, де студенти зможуть ділитися своїми досягненнями, навичками та ідеями для самовдосконалення.

- *Сприяйте розвитку м'яких навичок.* Підкреслюйте важливість комунікаційних, лідерських, співпраці та творчих вмій, які є важливими для ефективного менеджменту.

- *Оцінюйте процес та результати.* Визначайте систему оцінювання, яка відобразить якість самовдосконалення студентів, і надавайте конструктивний фідбек.

- *Підтримуйте зв'язок з випускниками.* Залучайте випускників як наставників, організуйте зустрічі, лекції та семінари, де вони можуть поділитися своїм досвідом та успішними практиками.

Зазначені рекомендації дозволять створити ефективну платформу для формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів, що допоможе їм успішно впоратися з викликами сучасного бізнес-середовища та розвиватися як професіонали.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів є необхідним і важливим етапом підготовки в сучасних закладах вищої освіти. Враховуючи швидко змінюючийся бізнес-ландшафт та високу конкуренцію на ринку праці, ця готовність набуває ще більшого значення. Професійне самовдосконалення дозволяє майбутнім менеджерам активно адаптуватися до нових умов, набувати актуальних знань та навичок, що сприяють їхньому кар'єрному зростанню та ефективній діяльності.

Рекомендації щодо процесу формування готовності до професійного самовдосконалення в закладі вищої освіти вказують на важливість індивідуального підходу до студентів, сприяючи розвитку їхньої самоосвіти та здатності адекватно оцінювати свої знання та навички. Залучення практиків, розвиток м'яких навичок та підтримка зв'язку з випускниками допомагають створити прак-

тичний та зорієнтований на результати підхід до навчання.

Узагальнюючи, можна зазначити, що готовність до професійного самовдосконалення є ключовою компетенцією для майбутніх менеджерів. Ця готовність допомагає їм стати висококваліфікованими фахівцями, готовими до вирішення складних завдань, адаптації до змін та внесення позитивного внеску в сферу менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Amanchukwu, R. N., Stanley, G. J., & Ololube, N. P. (2015). A review of leadership theories, principles and styles and their relevance to educational management. *Management*, 5(1), 6-14.
2. Anseel, F., Lievens, F., & Levy, P. E. (2007). A self-motives perspective on feedback-seeking behavior: Linking organizational behavior and social psychology research. *International Journal of Management Reviews*, 9(3), 211-236.
3. Ball, S. J. (2013). Management as moral technology: A Luddite analysis. In *Foucault and education* (pp. 153-166). Routledge.
4. Breines, J. G., & Chen, S. (2012). Self-compassion increases self-improvement motivation. *Personality and social psychology bulletin*, 38(9), 1133-1143.
5. Brockbank, W., Ulrich, D., & Beatty, R. W. (1999). HR professional development: Creating the future creators at the University of Michigan Business School. *Human Resource Management: Published in Cooperation with the School of Business Administration, The University of Michigan and in alliance with the Society of Human Resources Management*, 38(2), 111-117.
6. Chinomona, R., & Surujlal, J. (2012). The influence of student internship work experience on their self-improvement and professionalism in Sport Management: sport management. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance*, 18(42), 885-899.
7. Graue, E. (2006). The answer is readiness-now what is the question? *Early Education and Development*, 17(1), 43-56.
8. Holt, D. T., Armenakis, A. A., Harris, S. G. And Feild, H. S. (2007). Toward a Comprehensive Definition of Readiness for Change: A Review of Research and Instrumentation, Pasmore, W. A. and Woodman, R.W. (Ed.) *Research in Organizational Change and Development (Research in Organizational Change and Development, Vol. 16)*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, pp. 289-336. [https://doi.org/10.1016/S0897-3016\(06\)16009-7](https://doi.org/10.1016/S0897-3016(06)16009-7)
9. Ievtushenko, I., Kaliuzhna, Y., & Nezhynska, O. (2020). The study of the self-development model in the context of structural security of the individual integrity. *Journal of Intellectual Disability-Diagnosis and Treatment*, 3, 288-297.
10. Kagan, S.L. (1990). Readiness 2000: Rethinking rhetoric and responsibility. *Phi Delta Kappan*, 72,272-279.
11. Kondrashova, O. (2017). Organizational and pedagogical conditions of designing the developing educational environment of the future managers of organizations. *Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University*, (2 (2)), 51-56.
12. Kossek, E. E., Roberts, K., Fisher, S., & Demarr, B. (1998). Career self-management: A quasi-experimental assessment of the effects of a training intervention. *Personnel psychology*, 51(4), 935-960.
13. Kreydun, N., Nalyvaiko, O., Ivanenko, L., Zotova, L., Nevoienna, O., Iavorovska, L., Kharchenko, A., & Sevostianov, P. (2022). The Quality of Education in the Conditions of Forced Distance Learning Caused by COVID-19. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(4), 423-448. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4/649>
14. Kurpis, L. V., Beqiri, M. S., & Helgeson, J. G. (2008). The effects of commitment to moral self-improvement and religiosity on ethics of business students. *Journal of Business Ethics*, 80, 447-463.
15. Love, J. M. (1995). Conception of readiness for ECLS and HSL S. Unpublished memorandum. Princeton, NJ: Mathematica Policy Research, Inc.
16. MacGilchrist, B. (2000). Improving self-improvement?. *Research papers in education*, 15(3), 325-338.
17. Meisels, S. J. (1998). Assessing readiness. <https://eric.ed.gov/?id=ed429272>
18. Morris, H. F. (2014). Uganda. In *Annual Survey of African Law Cb* (pp. 115-130). Routledge.
19. Musembe, C. N. (2016). Records management in institutions of higher learning: towards the business support function. *International Journal of Library and Information Science Studies*, 2(1), 13-28.

20. Ngulube, P. (2000). Professionalism and ethics in records management in the public sector in Zimbabwe. *Records Management Journal*, 10(3), 161-173.
21. Obedgiu, V. (2017). Human resource management, historical perspectives, evolution and professional development. *Journal of Management Development*, 36(8), 986-990.
22. Oettingen, G., Mayer, D., Thorpe, J. S., Janetzke, H., & Lorenz, S. (2005). Turning fantasies about positive and negative futures into self-improvement goals. *Motivation and Emotion*, 29, 236-266.
23. Painter, M. (2004). The politics of administrative reform in East and Southeast Asia: From gridlock to continuous self-improvement?. *Governance*, 17(3), 361-386.
24. Penn, I. A., & Pennix, G. B. (2017). *Records management handbook*. Routledge.
25. Petrenko, L., Iryna P. Varava, I., & Pikilnyak, A. (2019). Motivation readiness of future software engineer's professional self-improvement and prospects of its formation in college cloud environment Proceedings of the 7th Workshop on Cloud Technologies in Education (CTE 2019), Kryvyi Rih, Ukraine, December 20, 2019 / Edited by : Arnold E. Kiv, Mariya P. Shyshkina // CEUR Workshop Proceedings. 2643, 626-647. Access mode : <http://ceur-ws.org/Vol-2643/paper37.pdf>
26. Poortvliet, P. M., & Giebels, E. (2012). Self-improvement and cooperation: How exchange relationships promote mastery-approach driven individuals' job outcomes. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 21(3), 392-425.
27. Praliyev, S., Dogan, I., Ulzharkyn, M. A., Turgunbayeva, B., Kosanov, B., & Uaidullakzy, E. (2013). Formation of the professional self-improvement competence formation of the university students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 89, 916-920.
28. Pryor, L. S. (1989). Benchmarking: A self-improvement strategy. *The Journal of Business Strategy*, 10(6), 28.
29. Prystupa, Y., Kryshtanovych, S., Danylevych, M., Lapychak, I., Kryshtanovych, M., Sikorskyi, P., ... & Basarab, V. (2020). Features of formation the professional competence of future managers of physical culture and sports. *Journal of Physical Education and Sport*, 20, 441-446.
30. Tsybulko, L. & Tasits, S. (2023). Formation of polyprofessional mobility of future managers-economists in the conditions of eurointegration. *Spirituality of a personality: methodology, theory and practice*, 1(1 (105)), 2015-225. <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-215-225>
31. Tyler, E (1964). Issues related to readiness to learn. In E. Hilgard (Ed.), *Theories of learning and instruction: The sixty-third yearbook of the National Society for the Study of Education, Part I* (pp. 210-239). Chicago: University of Chicago Press.
32. Volgina, S. (2015). Definitive analysis of the concept of readiness for professional self-improvement in the context of future economists' education. *European Humanities Studies: State and Society*, 8(4), 116-125.
33. Zavydivska, O. I., Zavydivska, N. N., Kovalchuk, V. Y., & Khanikiants, O. V. (2018). Features of professional training of hr managers: the ability to create a health-oriented environment in the organization. *Journal of Physical Education and Sport*, 18, 1072-1078.
34. Zawadzka, A. M., & Szabowska-Walaszczyk, A. (2014). Does self-improvement explain well-being in life and at workplace? Analysis based on selected measures of well-being. *Polish Psychological Bulletin*, 45(2), 134-141.
35. 王妍妍. (2015). 全日制教育硕士的职业准备研究 (Master's thesis, 扬州大学).
36. 蔡小葵. (2014). 基于自我认知能力提升的职业生涯规划模式研. *湖南科技学院学报*, 35(12), 170-172.

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Tan Lipin

postgraduate student Semyon Kuznets Kharkiv National University of Economics,
Nauky avenue 9A, Kharkiv, Ukraine, 61166
735911456@qq.com <https://orcid.org/00009-0005-7794-3941>

FORMATION OF READINESS FOR PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT OF FUTURE MANAGERS

The article is devoted to the study and consideration of the process of formation of readiness for professional self-improvement in future managers. In the context of today's dynamic business environment and high competition in the labor market, readiness for continuous self-improvement becomes extremely important to ensure the success and effectiveness of future managers.

Key aspects of this process are analyzed, such as: integration of practical knowledge, development of self-study skills, involvement in active practice and reflection.

Research methods include: analysis of documents and scientific sources; observation; comparative analysis.

The article offers recommendations for effective formation of readiness for professional self-improvement of future managers in a higher education institution. In particular, the importance of an individual approach to students, the involvement of practitioners in the educational process, the development of soft skills and the creation of a network of professional connections is highlighted. This approach promotes active self-improvement of students, development of their self-esteem and ability to adapt to the challenges of modern management.

Based on the results of the research, it can be concluded that the formation of readiness for professional self-improvement is a key stage in the training of future managers, which contributes to their success and competitiveness in the labor market.

Key words: *managers, readiness, readiness for professional self-improvement, institutions of higher education*

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-08>

УДК 377.124

Хуан Тівень

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, вул. Алчевських 29, Україна, 61022

htw21@163.com <https://orcid.org/0009-0001-7252-4829>

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В КНР

Постановка проблеми. Розвиток академічної обдарованості особистості є одним із найважливіших завдань сучасної освіти. Китайська Народна Республіка має багату історію та традиції у виявленні та підтримці обдарованих дітей. Вивчення історико-педагогічних передумов розвитку академічної обдарованості особистості в КНР має сприяти: розумінню сучасних тенденцій розвитку освіти для обдарованих дітей: (розробки нових програм та методик розвитку академічної обдарованості; підвищення ефективності роботи з обдарованими дітьми). Дослідження історико-педагогічних передумов розвитку академічної обдарованості особистості в КНР є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору: глобалізація та міжнародна конкуренція; зростання потреб у висококваліфікованих кадрах; необхідність модернізації освітньої системи. Вивчення досвіду КНР сприятиме впровадженню кращих китайських практик для розвитку академічної обдарованості особистості в Україні: вдосконалення системи виявлення та підтримки обдарованих дітей; підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку праці. Отже, дослідження історико-педагогічних передумов розвитку академічної обдарованості особистості в КНР є актуальним і має значне практичне значення.

Мета статті – розглянути історико-педагогічні передумови розвитку академічної обдарованості особистості в КНР.

Матеріали і методи: аналіз наукової літератури з проблеми розвитку академічної обдарованості; вивчення історичних документів та педагогічних джерел з історії освіти в КНР; огляд онлайн-ресурсів, присвячених цій темі.

Результати дослідження. Історико-педагогічні передумови розвитку академічної обдарованості особистості в КНР можна умовно поділити на такі етапи:

1. Стародавній Китай (до 1911 р.): виникнення системи іспитів для державної служби, яка стимулювала розвиток освіти та виявлення обдарованих людей; розвиток конфуціанської філософії, яка наголошувала на важливості освіти та самовдосконалення; створення перших шкіл та академій для обдарованих дітей.

2. Республіканський період (1911-1949 рр.): реформування освітньої системи, започаткування нових типів шкіл та університетів; впровадження нових методів навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчого мислення та самостійності; створення перших програм для обдарованих дітей.

3. Сучасний період (з 1949 р.): розширення мережі шкіл для обдарованих дітей; розробка та впровадження нових програм та методик розвитку академічної обдарованості; створення центрів та інститутів для підтримки обдарованих дітей.

Висновки. Історико-педагогічні передумови розвитку академічної обдарованості особистості в КНР свідчать про те, що в цій країні протягом століть накопичено багатий досвід у виявленні та підтримці обдарованих дітей. Цей досвід може бути корисним для України при розробці програм та методик розвитку академічної обдарованості.

Ключові слова: академічна обдарованість, особистість, КНР, історико-педагогічні передумови, система іспитів, конфуціанська філософія, реформи освіти, методи навчання, програми для обдарованих дітей, центри для обдарованих дітей.

Як цитувати: Хуан Тівень. Історико-педагогічні передумови розвитку академічної обдарованості особистості в КНР. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. №53. С. 64-71. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-08>

In cites: Huang Tiwen. (2024). Historical and pedagogical prerequisites for the development of academic giftedness in the People's Republic of China. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. №53, 64-71. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-08> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Розвиток академічної обдарованості особистості є одним із найважливіших завдань сучасної освіти. Китайська Народна Республіка має багату історію та традиції у виявленні та підтримці обдарованих дітей. Вивчення історико-педагогічних передумов розвитку академічної обдарованості особистості в КНР має сприяти: розумінню сучасних тенденцій розвитку освіти для обдарованих дітей; (розробки нових програм та методик розвитку академічної обдарованості; підвищення ефективності роботи з обдарованими дітьми). Дослідження історико-педагогічних передумов розвитку академічної обдарованості особистості в КНР є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору: глобалізація та міжнародна конкуренція; зростання потреб у висококваліфікованих кадрах; необхідність модернізації освітньої системи. Вивчення досвіду КНР сприятиме впровадженню кращих китайських практик для розвитку академічної обдарованості особистості в Україні: вдосконалення системи виявлення та підтримки обдарованих дітей; підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку праці. Отже, дослідження історико-педагогічних передумов розвитку академічної обдарованості особистості в КНР є актуальним і має значне практичне значення.

Мета статті – розглянути історико-педагогічні передумови розвитку академічної обдарованості особистості в КНР.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми розвитку академічної обдарованості особистості в КНР завжди привертала до себе увагу дослідників. Це пов'язано з низкою факторів: зростанням ролі людського капіталу в сучасному світі, необхідністю розробки ефективних систем виявлення та підтримки обдарованих дітей, багатим досвідом КНР у цій сфері. Серед актуальних досліджень цієї теми можна виділити такі: розвиток академічної обдарованості особистості (С. Максименко); історичні та педагогічні основи розвитку обдарованості (М. Євтух; С. Науменко); особливості та специфіка підготовки педагогів до роботи з обдарованими здобувачами освіти (В. Алфімов,

Д. Перепадя, О. Музика, С. Науменко, Т. Чен). В КНР протягом століть накопичено багатий досвід у виявленні та підтримці обдарованих дітей. Цей досвід ґрунтується на традиційних китайських цінностях, таких як працьовитість, наполегливість, повага до старших. Вивчення історико-педагогічних передумов розвитку академічної обдарованості особистості в КНР може дати цінну інформацію для розробки ефективних систем виявлення та підтримки обдарованих дітей в Україні.

Матеріали і методи: аналіз наукової літератури з проблеми розвитку академічної обдарованості; вивчення історичних документів та педагогічних джерел з історії освіти в КНР; огляд онлайн-ресурсів, присвячених цій темі.

Результати дослідження. З давніх часів людство цікавилось творчим потенціалом людини. Уже в давніх країнах світу, таких як Єгипет, Індія, Китай і Стародавній Схід, були зроблені перші спроби знайти та описати психологічні властивості людини, які дозволяють їй виконувати ті чи інші творчі дії. Селекція лідерів була важливою для розвитку здібностей дітей з давніх часів. Майже дві з половиною тисячі років тому «Майстер Кун», також відомий в Європі як Конфуцій (552-479 р. до н.е.), один із перших філософів в історії людства.

Кун Фу-цзи, вважав, що ці діти є майбутнім нації, і вважав, що вони повинні бути добре навчені. Конфуцій походив з родовитої, але бідної сім'ї, яка була пов'язана з давньою династією Ін. З п'ятнадцяти років він захоплено займався самоосвітою, маючи природний розум і міцне здоров'я. У дитинстві Конфуцій став першим в історії Китаю професійним викладачем і організатором групи вчених інтелектуалів. Він заснував приватну школу в 33 роки і ніколи не розлучався з учнями [1; 3].

Сучасні дослідники вважають школу Конфуція однією з перших вищих шкіл, яка навчала красномовства та філософії, готувала юнаків до політичної та дипломатичної кар'єри, навчала логіці та ораторському мистецтву, вміння вести диспути тощо. За час її життя понад три тисячі людей стали учнями мудреця, але лише сімдесят з них повністю оволоділи його

вченню [2; 6]. Принцип рівних можливостей, «навчання незалежно від походження» для учнів і мінімальна плата, «в'язка сушеного м'яса», були основою педагогічної доктрини Конфуція. Конфуцій намагався досягти кар'єри державного діяча протягом п'ятдесяти років, щоб реалізувати свою соціально-політичну теорію. Він став першим радником царства Лу в 496 році до н. е., але незабаром був змушений покинути батьківщину. Він провів багато років подорожуючи по різним царствам Китаю, намагаючись зацікавити своїми ідеями своїх правителів. Він провів останні кілька років у Лу, розробляючи своє вчення, навчаючи інших і працюючи над стародавніми канонічними творами.

Конфуцій жив, щоб зберегти та передати давню культуру (вень) нащадкам. Тому він не писав, а редагував і коментував спадщину минулого, основу якої склали художні та історикодидактичні твори, зокрема «Шуцзін» і «Шіцзін». Після Конфуція не залишилося письмових творів; однак його учні зберегли знання свого учителя в книгах. Книга «Бесіди» була написана з фрагментів його роздумів. Конфуцій створив для китайців ідеал досконалої людини (цзюнь-цзи). Кожна людина повинна володіти двома якостями: добротою та почуттям відповідальності. Конфуцій хотів суспільства, у якому кожен знав своє місце. Він хотів би, щоб існувало дві основні групи людей: ті, хто думає та керує державою, і ті, хто працює та підкоряється. Знання та моральні якості людини визначали її належність до цих груп [5; 12].

Назва епохи Конфуція Весна і Осінь відображала концепцію часового циклу: весна, коли все народжується, і осінь, коли все завершується. Це епоха значних трансформацій для китайського суспільства. У той час відсунуті від влади вчені-інтелектуали знайшли притулок у царстві Лу, батьківщині Конфуція. Вони могли бути нащадками більш давньої династії китайських правителів, яка втратила владу і була повалена племінним союзом Чжоу, який перебував на нижчому рівні культурного рівня. Вони займалися збереженням і відтворенням культурних пам'яток минулого в різних галузях знань.

Можливо, етимологія терміна «жу» б – слабкий, що характеризував інтелектуальний прошарок китайського суспільства – відображає їх соціальне падіння. Мудрі правителі напівреальної, напівміфічної «старовини».

Конфуцій вважав себе творцями культури, що дозволило йому розрізнити правильний суспільний устрій і «культурність» як різні

прояви єдиного «Шляху» (Дао) людини. Вчені та інтелектуали, відомі як конфуціанці, підтримують цей «Шлях». Подібний підхід до культури був високо оцінений державою під час правління династії Хань (у II в. до н. е.). Конфуціанство стало офіційною ідеологією, а Конфуція прирівнювали до «наймудрішого» правителя старовини.

Глибока повага до давніх традицій і людей, які зберігають ці традиції та звичаї, розвинулася у Конфуція в ідеї правильного державного устрою, в якому реальна влада належала б чиновникам, за наявності духовного, але фактично бездіяльного правителя.

Таким чином, Конфуцій став символом і назвою конфуціанської філософії [14; 20].

У конфуціанстві найдавніший концепт «Дао», який означає «шлях, метод, принцип, мораль, абсолют», пов'язаний з уявленням про історію. Конфуція стверджує, що дао залежить від призначення, яке має кожен індивід, держава чи все людство. В умовах Дао порядок підтримується мудрими правителями, які спираються на вчених чиновників. Конфуцій розповідає, що ще за правління чжоуського правителя Чен було призначено трьох вищих сановників: великого учителя, великого наставника та великого плекуну. Вони повинні були «роздумувати про істинний шлях (Дао) управління державою, приведений у гармонію темних і світлих початків» [1; 4; 10]. Конфуцій продовжує і розвиває давню традицію, розглядаючи Дао, підкреслюючи єдність двох початків: небесного та людського. Дао існує лише завдяки зусиллям людей, інакше держава може взагалі втратити його. У цьому полягає Дао кожної людини, великої чи маленької, прямої чи кривої. Конфуцій не міг судити про надприродне, вважаючи Небо вищою силою. Послана ним доля може і повинна бути прийнята людиною, яка здатна стати «благородним мужем», тобто людиною, яка поєднує в собі ідеальні духовно-моральні якості з можливістю отримати високий соціальний статус. «Маленька (нікчемна) людина», яка керується грошима, а не «належною справедливістю», низькопоставлена та пов'язана з конкретною справою, є противником «благородного чоловіка». Вільний «благородний муж» володіє над «маленькою людиною» так само, як вітер володіє травою. Конфуцій конкретизує людські обличчя через ідею де – людська благодать і добродієність. Де є внутрішня якість кожної людини та навіть кожного предмета, якість, яка забезпечує найкращий спосіб існування кожної людини. У цьому сенсі де схоже на жагу життя

та самозбереження. Де – це внутрішня сила, яка перешкоджає зовнішнім силам. ідеальне втілення людства, де гуманність для Конфуція є жень. Поняття «жень» також означає «людина». Сам Конфуцій використовує слово «жень» для опису «доброти правителя», стверджуючи, що жень є виключною якістю благородного чоловіка, а не притаманною жебракові. Конфуцій виходить із суті поняття «цзюнь цзи» — дитя правителя. Конфуція визначає благородного чоловіка як правителя або представника аристократичних верхів, на відміну від нижчої або маленької людини, яка працює. Благородний муж знаходиться нижче досконаломудрого в ієрархії людських істот, але він, як і досконаломудрий, може впливати на маленьких людей [7; 19; 21].

Термін «лі», який означає обряди, які можуть подолати політичні конфлікти, а також ритуали храмів і дворів, форми поведінки сановників у ставленні до народу, стає важливим у філософії Конфуція. Лі в Китаї означає хороший суспільний устрій і поведінку людини. Принцип лі представляє стандарти суспільства, за яких правитель продовжує бути правителем, землероб – землеробом, батько – батьком і син – сином. Відповідно до Конфуція, «правитель повинен керувати підданими через принцип лі». Це означає, що не варто дивитися на неправильне, слухати неправильне чи говорити неправильне, якщо це не відповідає принципу лі. Лі є зовнішнім еквівалентом жень. Жень – це внутрішній сенс лі, що надає йому певний сенс. Будь-який обряд або ритуал, який відбувається в сім'ї, суспільстві чи державі, є не просто формальною традицією або спадком минулого, а й служить для збереження рівноваги в людських стосунках і зниження ворожечі. Конфуція вважає жень і лі парними поняттями, які описують єдність внутрішнього та зовнішнього в людині. Це базується на тому, що людина пізнає свою небесну природу.

Отже, Дао у Конфуція є золотим шляхом: щоб керувати іншими, потрібно навчитися керувати собою; щоб дізнатися про світ, потрібно дізнатися про себе; щоб піднятися, потрібно подолати себе. Відповідність людини своєму призначенню є шляхом золотої середини [1; 8; 13].

Конфуцій стверджував, що вивчення шести мистецьких дисциплін – ритуалу, музики, стрільби з лука, їзди на бойовому возі, письма та математики – є вершиною навчання. Він був першим великим учителем, який обстоював ідею популяризації освіти, обстоюючи спеціальні іспити, щоб вибрати найкращих радників для державних правителів. Але освітні ідеї

цього філософа, мабуть, більше актуальні зараз, ніж тоді, коли він був відомим учителем.

Конфуцій був таким: він був демократом, тому прагнув соціальних реформ освіти; він вважав, що навчання можна отримати лише за допомогою діяльності; він вважав, що навчання можна отримати в класі, а не в класі; він використовував музику та поезію в навчанні та викладанні; він вважав, що знання про методи навчання є такими ж важливими, як і сама навчальна інформація.

Моцзи (479–381 до н. е.) був філософом, який виступав проти конфуціанства, поділивши людей на «шляхетних» і «низьких», встановлюючи різні стандарти поведінки для кожного. Він протиставляв принцип «цзяньань», або загальної любові, моральному принципу конфуціанства. Студенти Моцзи також пропагували його ідеї. Менцзи (372–289 до н. е.) продовжив вчення Кун Фуцзи, стверджуючи, що люди поділяються на людей, які працюють розумово, і люди, які працюють фізично. Першим доручено керувати іншими. Менцзи вважав, що моральні якості визначаються «небом» і що добро за природою є добром, і що їх лише потрібно неухильно вдосконалювати [9; 11].

Конфуціанство прагнуло до гармонійних стосунків між людьми для збереження та процвітання суспільства, а напівлегендарний учень Конфуція Лаоцзи проповідував гармонію між людиною та природою. Його ідеї отримали назву даосизму. Отже, ще в давньому світі мислителі помічали, що люди відрізняються за рівнем знань, здібностей і здатності виконувати певні завдання. Намагалися знайти пояснення цієї нерівності в природі людини та закономірностях розвитку світу. Конфуціанство стало державною ідеологією під правлінням імператора У-ді з нової династії Хань (140–87 рр. до н.е.), і у 124 р. до н.е. було засновано університет (імператорська Академія). Саме тоді було запроваджено систему іспитів, запропоновану ще Конфуцієм для тих, хто хотів стати вченим чи сановником. Урядові посади можна отримати лише після проходження іспитів, а не за наявності певних здібностей і навичок дипломатії. Для пошуку найкращих талантів «Син Неба» видавав укази та особисто проводив відбір. Це називалося чжицзю, або імператорським відбором. Кожен, хто хотів навчатися в школі, з'являвся до місцевих керівників, щоб бути вибраний або відкинутий. Усього було шість шкіл. Вони були піддані Гоуцзицзянь, державній школі. У школі Гоуцзисюе навчалось 300 людей. Учні могли бути сини чи правну-

ки військових або цивільних чиновників 3-го рангу і вище; правнуки чиновників 2-го рангу другої категорії і вище; сини заслужених чиновників 2-го рангу, сини тих, хто носив титул «сянь гун» і сини столичних чиновників 4-го рангу, якщо вони були нагороджені за заслуги 3-го рангу. Тайсьюе-школа мала 500 учнів. Учнями могли бути сини та внуки чиновників 5-го і вище рангу, родичі чиновників, які протягом року повинні подати скаргу, або правнуки чиновників 3-го рангу, а також сини заслужених чиновників 3-го рангу, якщо їм надано титул. У школі Сименьсьюе навчалось 1300 людей. У тому числі 800 людей із середовища видатних простих людей, 500 учнів із синів заслужених чиновників 3-го рангу і вище без титулу та 4-го рангу з титулом, а також цивільних і військових чиновників 7-го рангу і вище [2; 17].

Згідно з цією системою, вчених класифікували таким чином: сюцай (видатний талант), мінцзін (знавець канонічних книг), цзюньші (обдарований учений), мінфа (знавець законів), мінцзи (знавець писемності), мінсуан (знавець математики), інші (одна історія), саньші (три історії, тобто Шіцзі, Ханьшу та Хоу-ханьшу), кайюаньлі (знавець книги «Обряди суспільств».

Так, система іспитів, використовувана Танською династією для відбору вчених, здебільшого базувалася на системі династії Сун. У цій системі було три основні шляхи, тобто було три тести. Перший відбувався в центральному місті повіту щороку. Здавши його успішно, юнак отримав перший нижчий вчений ступінь «Сюцай», що означає «талант», і право займати відповідні посади у своєму повіті. Він також отримав право скласти іспити на отримання другого ступеня вченого. Другий екзамен проводився раз на три роки. Він був у центрі провінції протягом дев'яти днів. Виконавці іспиту отримали другий вчений ступінь, відомий як «Цзюй-жень», право на роботу в межах провінції та можливість пройти найскладніший екзамен у столиці. Екзаменаційна палата столиці була місцем проведення третього іспиту. З багатьох тисяч осіб, які його склали, лише близько 300 отримали «Цзинь-ши» – третій вчений ступінь. Це відкрило шлях до успіху в кар'єрі. У період між першим і останнім екзаменами було багато навчання. Екзамени були надзвичайно складними. Іспити були складнішими з ступенем. Вони проводилися шляхом написання авторських творів на тему цитат із конфуціанських класичних книг. Твори мали складатися з восьми розділів, кожен з яких мав

чітку форму з певною кількістю ієрогліфів.

Упродовж усього екзаменаційного періоду претендентів утримували в окремій кімнаті. Їм було заборонено використовувати будь-які посібники. Володарі третього ступеня брали участь у двірцевих екзаменах. Десять найкращих з них отримали аудієнцію від імператора, а найкращий отримав звання академіка імператорської академії наук «Ханьпіньюань» [1; 15; 18]. Влада використовує відбір і навчання здібних, обдарованих дітей до державного іспиту. Діти, особливо талановиті, отримували освіту при дворі правителя. Ці діти високо цінували всі види творчої фантазії, але найбільше цінувалися здібності до написання віршів і романів. Люди говорили, що вони мають чудове логічне мислення та чудову пам'ять. Цих дітей шанували як гарантів майбутнього національного багатства. У результаті як діти з інших соціальних класів, так і діти з аристократичних класів мали можливість отримати відповідну освіту. Діти, які навчалися в правлячих класах, безсумнівно, мали кращі умови для розвитку та навчання, що дозволило їм швидше та яскравіше розкрити свої здібності та таланти. Описана система державних іспитів протягом майже двох тисяч років існує в Китаї.

Охарактеризований нами період має назву – стародавній Китай (до 1911 р.): виникнення системи іспитів для державної служби, яка стимулювала розвиток освіти та виявлення обдарованих людей; розвиток конфуціанської філософії, яка наголошувала на важливості освіти та самовдосконалення; створення перших шкіл та академій для обдарованих дітей.

Республіканський період в історії Китаю (1911-1949 рр.) став часом значних змін в освітній системі країни. Ці зміни були спрямовані на модернізацію освіти, її демократизацію та гуманізацію, а також на розвиток творчого мислення та самостійності учнів.

Одним із найважливіших здобутків цього періоду стало реформування освітньої системи. Було запроваджено нову систему шкіл, яка включала початкову, середню та вищу освіту. Також було започатковано нові типи шкіл, такі як експериментальні, приватні та національні.

Важливим кроком стало впровадження нових методів навчання та виховання. Ці методи ґрунтувалися на принципах гуманізму та демократії. Велику увагу приділяли розвитку творчого мислення та самостійності учнів. Для цього використовувалися різноманітні методи, такі як проектна діяльність, дослідницька робота, дискусії та групові заняття.

Одним із найважливіших досягнень цього періоду стало створення перших програм для обдарованих дітей. Республіканський період заклав основи для розвитку сучасної освітньої системи Китаю [15; 16].

Ось деякі з ключових змін, що відбулися в освітній системі КНР протягом республіканського періоду:

1. Запровадження обов'язкової початкової освіти: У 1922 році було прийнято закон про обов'язкову освіту.

2. Створення нових типів шкіл.

3. Впровадження нових методів навчання.

4. Розвиток творчого мислення та самостійності.

5. Створення перших програм для обдарованих дітей.

Ці зміни мали значний вплив на розвиток освіти в КНР.

Сучасний період розвитку освіти для обдарованих дітей в КНР розпочався з 1949 року. Одним із найважливіших напрямів розвитку стало розширення мережі шкіл для обдарованих дітей [15; 18]. Важливим аспектом сучасного періоду є розробка та впровадження нових програм та методик розвитку академічної обдарованості.

Ось деякі з ключових характеристик сучасної системи освіти для обдарованих дітей в КНР:

1. Широка мережа шкіл та класів для обдарованих дітей:

2. Різноманіття програм та методик розвитку академічної обдарованості:

3. Система підтримки обдарованих дітей:

4. Національні та міжнародні конкурси та олімпіади:

5. Співпраця з сім'ями обдарованих дітей.

6. Вплив нових технологій.

Висновки. Історико-педагогічні передумови розвитку академічної обдарованості особистості в КНР можна умовно поділити на такі етапи:

1. Стародавній Китай (до 1911 р.): виникнення системи іспитів для державної служби, яка стимулювала розвиток освіти та виявлення обдарованих людей; розвиток конфуціанської філософії, яка наголошувала на важливості освіти та самовдосконалення; створення перших шкіл та академій для обдарованих дітей.

2. Республіканський період (1911-1949 рр.): реформування освітньої системи, започаткування нових типів шкіл та університетів; впровадження нових методів навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчого мислення та самостійності; створення перших програм для обдарованих дітей.

3. Сучасний період (з 1949 р.): розширення мережі шкіл для обдарованих дітей; розробка та впровадження нових програм та методик розвитку академічної обдарованості; створення центрів та інститутів для підтримки обдарованих дітей.

Історико-педагогічні передумови розвитку академічної обдарованості особистості в КНР свідчать про те, що в цій країні протягом століть накопичено багатий досвід у виявленні та підтримці обдарованих дітей. Цей досвід може бути корисним для України при розробці програм та методик розвитку академічної обдарованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Євтух М. Б. Обдарованість: підходи до з'ясування сутності. *Педагогічний альманах*. 2017. №. 36. С. 10–19.
3. Науменко С. С. Витоки ідеї навчання і виховання обдарованих дітей у Китаї. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2021. №. 50. С. 136–143.
4. Науменко С. С. Педагогічний вимір поняття обдарованості у КНР. *Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інститут економіки та інновацій*. Серія: «Інноваційна педагогіка». 2021. Вип. 35. С. 40–44.
5. Науменко С. С. Спеціалізовані навчальні заклади для обдарованих дітей КНР. 2021. 126.
6. Перепадя Д. О. Стимули розвитку обдарованості дітей у Китаї. 2013. 136.
7. Полубоярина І. І. Музична обдарованість у працях зарубіжних дослідників. *Professional Art Education*. 2020. Vol. 1(1). P. 17–22.
8. Dai D.Y., Steenbergen-Hu S. Special class for the gifted young: A 34-year experimentation with early college entrance programs in China. *Roeper Review*, 2015. № 37. P. 9–18.
9. Dai D.Y., Steenbergen-Hu S., Yang Y. Gifted education in Mainland China: How it serves a national interest and where it falls short. *Gifted education in Asia: Problems and prospects*. Charlotte NC: Information Age Publishing, 2016. P. 51–76.

10. Gong H., Lei J. The progress and enlightenment of psychological researches on supernormal children. *A Journal of Modern Special Education*, 2015. № 4. P. 23–29.
11. Jia Q., Ericson D. P. Equity and access to higher education in China: Lessons from Hunan province for university admissions policy. *International Journal of Educational Development*. 2017. T. 52. C. 97–110.
12. Kitano M. K. Issues in research on Asian American gifted students. *Special Populations in Gifted Education*. Routledge, 2021. C. 3–25.
13. KPMG. Education in China. URL: <https://www.kpmg.de/docs/Education-inChina-201011.pdf> (дата звернення 06.01.2023).
14. Rimm S. B., Siegle D., Davis G. A. Education of the gifted and talented. – Boston, MA : Pearson, 2018. C. 233–236.
15. Tran H. N. et al. Principal Leadership and Teacher Professional Development in a Vietnamese High School for Gifted Students: Perspectives into Practice. *European Journal of Educational Research*. 2021. T. 10. №. 4. C. 1839–1851.
16. Wang J., He J. Innovative perspectives and scientific nurturing of talents – a brief introduction to the gifted education of Beijing no.8 high school. *Education of Innovative Talents*, 2013. P. 28–31.
17. Zhang B., Li J., Xu C. The developmental differences of problem solving ability between intellectually-gifted and intellectually-average children aged from 11-14 years old. *Acta Psychologica Sinica*, 2014. № 46. P. 1823–1834.
18. 王德文. 中国职业教育体系. 中国网, 2014.
19. 田雯. 多元智力理论及其对我国教育的影响 (Doctoral dissertation, 华中师范大学), 2017.
20. 联合国教科文组织. 学会生存. 北京: 教育科学出版社, 2016.
21. 荆楚网. 湖北实施五年制高职教育: 初中毕业生可直接上大学. 中国新闻网, 2014.

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Huang Tiwen

recipient of the third educational and scientific level of higher education

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,

St. Alchevsky, 29, Kharkiv, Ukraine, 61022

htw21@163.com <https://orcid.org/0009-0001-7252-4829>

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF ACADEMIC GIFTEDNESS IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Problem formulation. The development of the academic giftedness of an individual is one of the most important tasks of modern education. The People's Republic of China has a rich history and tradition in identifying and supporting gifted children. The study of historical and pedagogical prerequisites for the development of academic giftedness in the People's Republic of China should contribute to: understanding of modern trends in the development of education for gifted children: (development of new programs and methods for the development of academic giftedness; increasing the effectiveness of work with gifted children). The study of historical and pedagogical prerequisites for the development of academic giftedness in the People's Republic of China is relevant from both a theoretical and a practical point of view: globalization and international competition; growing needs for highly qualified personnel; the need to modernize the educational system. Studying the experience of the People's Republic of China will contribute to the implementation of the best Chinese practices for the development of academic giftedness in Ukraine: improvement of the system for identifying and supporting gifted children; increasing the country's competitiveness on the global labor market. Therefore, the study of historical and pedagogical prerequisites for the development of academic giftedness in the People's Republic of China is relevant and has significant practical significance.

The purpose of the article is to consider the historical and pedagogical prerequisites for the development of academic giftedness in the People's Republic of China.

Materials and methods: analysis of scientific literature on the problem of development of academic giftedness; study of historical documents and pedagogical sources on the history of education in the People's Republic of China; a review of online resources devoted to this topic.

Results of the research. The historical and pedagogical prerequisites for the development of academic giftedness in the People's Republic of China can be conditionally divided into the following stages:

1. Ancient China (before 1911): the emergence of a system of examinations for civil service, which stimulated the development of education and the identification of gifted people; the development of Confucian philosophy, which emphasized the importance of education and self-improvement; creation of the first schools and academies for gifted children.

2. The Republican period (1911-1949): reforming the educational system, starting new types of schools and universities; introduction of new methods of education and training aimed at the development of creative thinking and independence; creation of the first programs for gifted children.

3. Modern period (since 1949): expansion of the network of schools for gifted children; development and implementation of new programs and methods of development of academic talent; creation of centers and institutes to support gifted children.

Conclusions. The historical and pedagogical prerequisites for the development of academic giftedness in the People's Republic of China indicate that this country has accumulated rich experience in identifying and supporting gifted children over the centuries. This experience can be useful for Ukraine in the development of programs and methods for the development of academic giftedness.

Key words: *academic giftedness, personality, PRC, historical and pedagogical prerequisites, examination system, Confucian philosophy, education reforms, teaching methods, programs for gifted children, centers for gifted children.*

REFERENCES

1. Antonova, O. E. (2005). Giftedness: experience of historical and comparative analysis: Monograph. Zhytomyr: Zhytomyr. state University.
2. Ievtukh, M. B. (2017). Giftedness: approaches to finding out the essence. *Pedagogical almanac*. 36. 10-19.
3. Naumenko, S. S. (2021). Origins of the idea of education and upbringing of gifted children in China. *Theory and methodology of education and upbringing*. 50. 136-143.
4. Naumenko, S. S. (2021). Pedagogical dimension of the concept of giftedness in the People's Republic of China. *Scientific journal of the Black Sea Research Institute of Economics and Innovation. Series: "Innovative pedagogy"*. 35. 40-44.
5. Naumenko, S. S. (2021). Specialized educational institutions for gifted children of the People's Republic of China.
6. Perepadia, D. O. (2013). Stimuli for the development of giftedness in children in China.
7. Poluboiaryna, I. I. (2020). Musical giftedness in the works of foreign researchers. *Professional Art Education*. 1(1). 17-22.
8. Dai, D.Y. & Steenbergen-Hu S. (2015). Special class for the gifted young: A 34-year experimentation with early college entrance programs in China. *Roeper Review*. 37, 9-18.
9. Dai, D.Y., Steenbergen-Hu, S. & Yang, Y. (2016). Gifted education in Mainland China: How it serves a national interest and where it falls short. Gifted education in Asia: Problems and prospects. Charlotte NC. *Information Age Publishing*. 51-76.
10. Gong, H. & Lei, J. (2015). The progress and enlightenment of psychological researches on supernormal children. *A Journal of Modern Special Education*. 4. 23-29.
11. Jia, Q. & Ericson D. P. (2017). Equity and access to higher education in China: Lessons from Hunan province for university admissions policy. *International Journal of Educational Development*. 52. 97-110.
12. Kitano, M. K. (2021). Issues in research on Asian American gifted students. *Special Populations in Gifted Education*. 3-25.
13. KPMG. Education in China. URL: <https://www.kpmg.de/docs/Education-inChina-201011.pdf> (дата звернення 06.01.2023).
14. Rimm, S. B., Siegle, D. & Davis, G. A. (2018). Education of the gifted and talented. Boston. 233-236.
15. Tran, H. N. et al. (2021). Principal Leadership and Teacher Professional Development in a Vietnamese High School for Gifted Students: Perspectives into Practice. *European Journal of Educational Research*. 10, 4. 1839-1851.
16. Wang, J. & He J. (2013). Innovative perspectives and scientific nurturing of talents – a brief introduction to the gifted education of Beijing no.8 high school. *Education of Innovative Talents*. 28-31.
17. Zhang, B., Li, J. & Xu, C. (2014). The developmental differences of problem solving ability between intellectually-gifted and intellectually-average children aged from 11-14 years old. *Acta Psychologica Sinica*, 46. 1823-1834.
18. 王德文. 中国职业教育体系. 中国网, 2014.
19. 田雯. 多元智力理论及其对我国教育的影响 (Doctoral dissertation, 华中师范大学), 2017.
20. 联合国教科文组织. 学会生存. 北京: 教育科学出版社, 2016.
21. 荆楚网. 湖北实施五年制高职教育: 初中毕业生可直接上大学. 中国新闻网, 2014.

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-09>

УДК 378:373.011.3-051:51:004.9

Ганна Вікторівна Чернова

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент закладу вищої освіти кафедри вищої математики та інформатики,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022

a.v.korobskaya@karazin.ua <https://orcid.org/0000-0002-3327-4812>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасна система освіти в умовах реформування потребує професійних педагогів-математиків, конкурентоспроможних, здатних креативно мислити, експериментувати, впроваджувати нововведення у своїй педагогічній діяльності, спроможних сформулювати повноцінну інтелектуальну особистість учня. У цьому аспекті актуальною стає підготовка педагогів-математиків, які здатні ефективно впроваджувати у навчально-виховний процес учнів комп'ютерні освітні програми.

Метою статті є узагальнення визначення цифрової компетентності педагога, виявлення основних комп'ютерних освітніх програм, які можуть ефективно застосовувати у своїй педагогічній діяльності майбутні вчителі-математики з учнями, надання рекомендацій щодо підготовки вчителів-математиків, направленої на ефективне використання електронних освітніх сервісів у закладах загальної середньої освіти.

На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що рівень сформованості цифрової компетентності педагога впливає на якість освітнього процесу. При цьому виявлено, що цифрова компетентність є комбінацією загальних і спеціальних знань, умінь і навичок учителя для досягнення навчально-виховних цілей за допомогою ефективного використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі.

Виділено три базові складові структури цифрової компетентності: загальна, дидактична та професійно-орієнтована (соціальна).

Наведено перелік популярних комп'ютерних освітніх сервісів, зручних для використання на уроках математики, та представлено їх основні освітні можливості.

Запропоновано рекомендації щодо ефективного застосування студентами комп'ютерних освітніх програм у навчально-виховній діяльності учнів.

На прикладі існуючої освітньої програми окреслено як відбувається ефективно впровадження комп'ютерних освітніх сервісів при підготовці вчителів математики.

На основі проведеного дослідження зроблено висновки, що підготовка майбутніх учителів математики до ефективного використання комп'ютерних ресурсів у навчанні учнів має здійснюватися з урахуванням наступних умов: наявність чіткої мотивації до застосування комп'ютерних освітніх сервісів; глибоке розуміння освітніх можливостей використання цифрових технологій; доцільність та дозованість використання відповідних сервісів; готовність освітян безперервно самовдосконалюватися у професійній педагогічній діяльності.

Окреслено перспективи подальших наукових досліджень.

Ключові слова: комп'ютерні освітні програми, математика, підготовка вчителів, середня освіта, цифрова компетентність.

Як цитувати: Чернова Г. В. Підготовка майбутніх учителів математики до ефективного впровадження комп'ютерних освітніх програм в закладах загальної середньої освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*. № 53. С. 72- 79. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-09>

In cites: Chernova, G. V. (2023). Preparation of future teachers of mathematics for effective implementation of computer educational programs in general secondary education institutions. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*, №53, 72-79. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-09> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Реформування системи середньої освіти в умовах Концепції Нової української школи та Концепції розвитку педагогічної освіти, постійне залучення нових інноваційних підходів навчання та виховання учнів, стрімкий розвиток комп'ютерних технологій в освіті вимагають оновленої та глибокої методичної підготовки майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти, здатних до формування творчої особистості учня, який виступатиме активним здобувачем знань, буде здатний до відстоювання власної позиції, буде вчитися та розвиватися продовж усього життя. Так, лише обізнаний у цифрових технологіях учитель здатний грамотно навчити учнів ефективно їх використовувати у навчально-виховному процесі.

Слід звернути увагу, що до якісної методичної підготовки майбутнього вчителя математики Т. Годованюк відносить органічне поєднання психолого-педагогічної підготовки вчителя з його науково-педагогічною діяльністю та практичною підготовкою, що забезпечує розвиток методичної компетентності особистості вчителя математики, здатного до ефективної професійної діяльності. Також важливо звернути увагу, що професійна методична підготовка майбутнього педагога має ґрунтуватися на комплексному поєднанні цілей, змісту, структури навчання й виховання та методів використання знань, умінь і навичок, здобутих у роботі з учнями. Звісно, така якісна методична підготовка педагогів не можлива без активного застосування інформаційних технологій [1].

Значимо, що процес підготовки майбутніх учителів математики до здійснення інноваційної комп'ютерної освітньої діяльності базується на наступних умовах:

1. цілісне функціонування в межах освітнього процесу навчального закладу;
2. мотивація до самонавчання майбутніх фахівців;
3. активне залучення електронних освітніх програм в навчальний процес студентів (лекції, практичні заняття, семінари, консультації, конференції тощо);
4. стимулювання майбутніх учителів до активної пізнавальної діяльності за рахунок методичного супроводу навчального процесу із залученням інноваційних комп'ютерних освітніх сервісів [2].

Серед шляхів якісної підготовки майбутніх учителів математики науковці [1; 3] виділяють: 1) постійне оновлення навчальних пла-

нів та робочих програм навчальних дисциплін згідно потреб сучасності; 2) широке застосування у навчанні студентів електронних освітніх ресурсів; 3) удосконалення підходів щодо частинних методик викладання математичних дисциплін; 4) постійні зміни в технології навчання освітян; 5) перегляд вимог до курсових та кваліфікаційних робіт з можливістю студентам виконувати реальні навчальні проекти.

Так, з огляду на вище сказане, проблема підготовки майбутніх педагогів-математиків для ефективного залучення комп'ютерних освітніх розробок у навчально-виховний процес учнів в закладах загальної середньої освіти стає надзвичайно актуальною та злободенною.

Аналіз наукових досліджень. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що провідні вітчизняні вчені приділяють значну увагу проблемі використання комп'ютерних освітніх програм у підготовці майбутніх педагогів та навчанні учнів закладів загальної середньої освіти, зокрема вивченню наступних питань: залучення комп'ютерних технологій у процес підготовки майбутніх учителів математики (В. Глазова, Н. Кайдан [4]; О. Мосіюк [2]; О. Семеніхіна [5] та ін.), організація професійної підготовки майбутніх учителів математики (П. Мулеса [6]; Н. Морзе [7]; В. Бевз [8] та ін.), формування цифрової компетентності майбутнього педагога (Романовський О., Гриньова В., Жерновникова О. та ін. [9]; М. Шишкіна [10]; Н. Волкова [11] та ін.) тощо.

На підставі опрацювання зарубіжної літератури можна зазначити, що досліджувана проблема є актуальною закордоном та розкривається в роботах зарубіжних науковців в різних аспектах, а саме: використання педагогами електронних освітніх сервісів у сільських закладах загальної середньої освіти (Д. Ву та ін., Китай [12] та ін.), підготовка учителів початкової школи до викладання за допомогою комп'ютерних сервісів (Г. Хо та ін., Китай [13] та ін.), застосування електронних освітніх ігор у початковій школі (Х. Ху та Р. Сперлінг, США [14] та ін.), використання комп'ютерних технологій в середній освіті (Ф. Параскеви та ін., Греція [15] та ін.), формування цифрової компетентності учнів (І. Рунге та ін., Німеччина [16] та ін.), підготовка майбутніх учителів до формування цифрової компетентності учнів в закладах загальної середньої освіти (Л. Бревек та ін., Норвегія [17]; К. Віейра, Н. Педро, Португалія [18] та ін.) вивчення цифрової компетентності педагогів (Р. Хямяляйнен та ін., Фінляндія [19] та ін.), використання вчителями

комп'ютерних освітніх програм для розвитку цифрової грамотності учнів (Б. Кабельос та ін., Іспанія [20] та ін.) тощо.

Мета дослідження – узагальнити визначення цифрової компетентності педагога, виявити основні комп'ютерні освітні програми, які можуть ефективно використовувати майбутні вчителі математики з учнями, надати рекомендації щодо підготовки вчителів-математиків, орієнтованих на ефективне використання електронних освітніх сервісів у закладах загальної середньої освіти.

Методи дослідження:

- аналіз науково-методичних джерел для визначення ступеня досліджуваності проблеми,
- порівняння й систематизація ідей науковців стосовно підготовки майбутніх учителів математики для використання комп'ютерних освітніх програм у навчально-виховному процесі учнів,
- узагальнення теоретичних поглядів учених на досліджувану проблему.

Виклад основного змісту дослідження.

Як було з'ясовано в ході дослідження, сучасні науковці [16; 18; 19; 20] серед переваг використання цифрових освітніх програм у навчальному процесі учнів виділяють: доступність цих програм, диференціацію, розширення навчальних можливостей як для вчителів та і для учнів та активне залучення всіх учасників освітнього процесу. При цьому, на якість освітнього процесу впливає, в першу чергу, цифрова компетентність педагога, яку, на основі узагальнення позицій науковців, можна визначити як комбінацію загальних і спеціальних знань, умінь і навичок учителя для досягнення навчально-виховних цілей за допомогою ефективного використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі.

Науковці [1; 17] звертають увагу, що варто виділити три базові структурні складові цифрової компетентності, а саме:

1. загальна цифрова компетентність, яка не прив'язана до конкретної дисципліни та орієнтована на студентів як на майбутніх учителів, здатних взаємодіяти в цифровому середовищі;
2. дидактична цифрова компетентність, яка вивчає вплив комп'ютерних сервісів на опанування конкретними навчальними предметами;
3. професійно-орієнтована (соціальна) цифрова компетентність, яка орієнтована на професійний саморозвиток майбутніх педагогів, розкриває їх професійні якості щодо ефективного застосування електронних ресурсів у навчанні учнів.

На думку О. Штонди [3], використання комп'ютерних освітніх програм при вивченні математики має відбуватися з урахуванням того, що викладання математичних дисциплін має певні особливості, а саме: оперування переважно абстрактними поняттями, використання символічних позначень, специфічні підходи в доведенні теорем тощо. Тож інтерактивна взаємодія учасників освітнього процесу з використанням комп'ютерного середовища дозволяє покращити професійний рівень майбутніх учителів, мотивує їх на вдосконалення методичних умінь і навичок викладання математики.

Завдяки електронним освітнім програмам здобувачі освіти можуть легко отримувати доступ до навчальних матеріалів, застосовувати інтерактивні сервіси для візуалізації навчальної інформації, самостійно будувати індивідуальну освітню траєкторію навчання, активно залучатися до розв'язання завдань, вікторин і тестів, відстежувати власний рейтинг успішності тощо. У табл. 1 наведемо перелік популярних комп'ютерних освітніх сервісів, зручних для використання на уроках математики, та коротко перелічимо їх основні освітні можливості.

Табл. 1

Комп'ютерні освітні сервіси

Tabl. 1

Computer educational services

№ з/п	Комп'ютерний освітній сервіс	Освітні можливості
1	2	3
1.	На Урок	Удосконалення та перевірка знань (тести, конспекти, ролики)
2.	Всеукраїнська школа онлайн (ВШО)	Методична підтримка вчителів
3.	LearningApps	Створення інтерактивних вправ
4.	Kahoot!	Проведення вікторин та тестів у форматі гри

Продовження табл. 1

5.	Mentimeter	Проведення інформативних тестів та вікторин з текстовими слайдами
6.	Wordwall	Розробка інтерактивних вправ за допомогою шаблонів (вікторини, кросворди, лабіринти тощо)
7.	Quizlet	Оцінка навчальних можливостей з використанням карток та ігор
8.	Classtime	Створення інтерактивних навчальних завдань

Серед комп'ютерних освітніх веб-ресурсів для забезпечення навчання математики на відстані існує багато освітніх платформ, уміле використання яких дозволяє вчителям досягати високої якості навчання учнів. Так, серед найпопулярніших освітніх платформ можна виділити наступні:

1. Платформа Moodle має широкі можливості для організації освітньої взаємодії: подача навчального матеріалу в різній формі, створення тестів і опитувань, можливість коментувати інформацію, вистежування статистики виконання завдань, створення дискусійних форумів тощо.
2. Платформа Google Classroom, яка поєднала в собі Google Docs, Google Drive і Gmail, передбачає створення навчальних груп, обмін інформацією, здійснення оцінювання та коментування в режимі реального часу.
3. Платформа Zoom дозволяє проводити відеоконференції з використанням інтерактивної дошки, розподіляти учнів на групи по кімнатах для виконання навчальних завдань.
4. Платформа Google Meet передбачає організацію відеоконференцій з використанням інтерактивної дошки.

Основними формами он-лайн комунікації з вчителями залишаються:

- відеоконференції з можливістю розподіляти учасників по окремих кімнатах на час виконання групових завдань (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Skype тощо);
- форуми для обговорення нової інформації, консультування, обмін ідеями;
- чати для здійснення оперативної комунікації між освітянами у вигляді текстових, голосових чи відеоповідомлень;
- мобільні застосунки для миттєвого обміну інформацією з можливістю створення груп, чатів, спільнот (Viber, Telegram, Whatsapp тощо);
- блог, який нагадує ведення щоденника однією людиною, а інші можуть залишати коментарі до наданої інформації;
- електронна пошта для обміну повідомленнями та файлами;

- анкетування для контролю рівня засвоєння знань учнів чи самоконтролю опанування навчального матеріалу (Google Forms).

Звернемо увагу, що для кращого оволодіння комп'ютерними технологіями студенти-математики мають активно їх використовувати і під час самостійної роботи. Для цього доречно пропонувати майбутнім фахівцям різні варіанти завдань, а саме: складання опорного конспекту, розробку дидактичних матеріалів, створення презентацій, складання завдань за допомогою інтерактивної дошки, використання програм для створення вебінарів, розміщення власних розробок за допомогою електронних освітніх ресурсів тощо. При цьому, важливо дати можливість студенту робити вільний вибір самих комп'ютерних програм, продумувати план та зміст завдань, розробляти презентацію матеріалів тощо [4].

На основі проведеного дослідження, для здійснення якісної підготовки майбутніх учителів математики пропонуємо рекомендації щодо ефективного застосування студентами комп'ютерних освітніх програм у навчально-виховній діяльності учнів, а саме:

- створення обов'язкових освітніх компонент освітньої програми, які забезпечуватимуть студентів необхідними теоретичними та практичними знаннями щодо сучасних можливостей комп'ютерних освітніх застосунків і сервісів в умовах як онлайн та і оффлайн навчання;
- розробка широкого переліку вибіркового дисциплін, закладених в освітній програмі, які дозволять майбутнім фахівцям опанувати основні інноваційні комп'ютерні програми з освітніми можливостями;
- обов'язкове передбачення педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти для можливості впровадження набутих знань у реальній практичній роботі з учнями, а саме: педагогічна практика у закладах загальної середньої освіти, педагогічна практика у профільних класах, педагогічна практика у гуманітарних класах тощо;
- залучення студентів до пошуково-дослідницької діяльності з розробки та застосу-

вання електронних освітніх програм при навчанні учнів математиці, а саме участь у конкурсах наукових студентських робіт, участь у науково-практичних конференціях, написання наукових статей у відповідних фахових виданнях тощо;

- обов'язкове використання у кваліфікаційній роботі здобутих знань щодо ефективного залучення електронних освітніх ресурсів на уроках математики.

Важливо також підкреслити, що вивчення студентами дисциплін, які ознайомлюють з можливостями комп'ютерних освітніх програм дозволяє сформувати та розвинути у майбутніх учителів інформаційну компетентність та комп'ютерну грамотність, ознаками яких є:

- здатність застосовувати здобуті знання про можливості використання комп'ютерних освітніх сервісів на уроках та в позаурочній діяльності учнів при вивченні математичних дисциплін;
- формування вміння залучати сучасні електронні освітні застосунки в залежності від типу уроку математики та його мети;
- прояв з боку студентів креативних підходів щодо використання та комбінування різних електронних освітніх сервісів при опануванні учнями математики.

Безперечно, обов'язковим компонентом підготовки майбутніх учителів математики є педагогічна практика, де майбутні фахівці можуть закріпити, поглибити та вдосконалити свої теоретичні знання, розвинути навички практичної діяльності в закладах загальної середньої освіти. Тож під час педагогічної практики важливо залучати студентів до активного застосування комп'ютерних освітніх сервісів в навчально-виховному процесі учнів.

Зазначимо, що у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна на факультеті математики і інформатики здійснюється підготовка майбутніх учителів математики та інформатики за спеціальністю 014.04 «Середня освіта (Математика)», яка орієнтована на розвиток загальних та професійних компетентностей з педагогіки, психології, математики, інформатики, зокрема через активне залучення студентів до використання комп'ютерних освітніх сервісів у навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти.

Так, в освітній програмі «Математика та інформатики» за вказаною спеціальністю вивчення сучасних комп'ютерних освітніх сервісів забезпечується обов'язковими освітніми компонентами, а саме: «Інформаційні техноло-

гії в професійній освіті», «Методика викладання математики в школі», «Методика викладання інформатики в школі», «Педагогічна практика», «Курсова науково-дослідницька робота за фахом» та інші. Серед вибіркових дисциплін, які орієнтують майбутніх педагогів-математиків на ефективне та якісне застосування електронних освітніх додатків в навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти, розкриття освітніх можливостей комп'ютерних застосунків, розробку власного портфоліо з широким переліком власних педагогічних розробок, можна виділити «Використання ІКТ на уроках математики», «Інноваційні методи і засоби навчання», «Сучасні освітні сервіси та платформи на уроках математики», «Особливості проходження педагогічної практики», «Особливості викладання математики в класах природничо-математичного профіля», «Особливості викладання математики в гуманітарних класах», «Управління сучасною школою», «Педагогічний менеджмент».

Крім того, освітньою програмою передбачено «Педагогічну практику» в закладах загальної середньої освіти, де студенти застосовують на уроках свої власні педагогічні нароби, навчаються ефективно використовувати електронні сервіси на відповідних етапах уроку у класах різного профілю, розробляють різного типу тести, вікторини, самостійні та контрольні роботи з використанням комп'ютерних освітніх застосунків тощо.

Висновки. Сучасна система загальної середньої освіти, ґрунтуючись на засадах реформи Нової української школи, орієнтує на активне використання в освітньому процесі інноваційних комп'ютерних освітніх програм. У цьому напрямі важливим є підготовка майбутніх учителів до ефективного використання комп'ютерних ресурсів у навчанні, зокрема в математиці. Цифрова компетентність майбутнього педагога залежить від: 1) його мотивації до застосування комп'ютерних освітніх сервісів; 2) чіткого розуміння освітніх можливостей використання цифрових технологій; 3) доцільного та дозованого використання відповідних сервісів; 4) готовності безперервно самовдосконалюватися у професійній педагогічній діяльності.

В якості рекомендацій щодо підготовки вчителів математики, здатних ефективно використовувати електронні освітні сервіси (На Урок, ВШО, LearningApps, Kahoot! тощо) у закладах загальної середньої освіти, можна виділити наступні: постійне суттєве оновлен-

ня освітніх програм щодо обов'язкових та вибіркового освітніх компонент з урахуванням сучасних тенденцій; передбачення у навчальному процесі постійного залучення студентів до використання цифрових освітніх програм та можливість застосовувати набутий досвід під час проходження педагогічної практики; залучення майбутніх вчителів математики до науково-дослідницької діяльності; демонстрація набутого досвіду з досліджуваної проблеми при написанні кваліфікаційної роботи.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. Додаткового обґрунтування потребують питання вивчення особливостей використання комп'ютерних освітніх програм на уроках математики, формування математичних умінь учнів за допомогою цифрових технологій, ефективної підготовки вчителів математики за допомогою комп'ютерних програм тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Годованюк Т. Л. Методична підготовка майбутніх учителів математики: теорія і практика : монографія. Умань : Видавець «Сочинський М. М.», 2019. 316 с.
2. Мосіюк О. О. Підготовка майбутнього вчителя математики до інноваційно-дослідницької діяльності засобами комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 20 с.
3. Штонда О. Г. Дидактичні можливості засобів ІКТ у математичній освіті майбутнього вчителя математики. *Наукові записки кафедри педагогіки*. № 50, С. 127-136, 2022. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-13>
4. Глазова В., Кайдан Н. Напрями підготовки майбутніх учителів математики в умовах упровадження цифрових технологій. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. № 10, С. 213-222, 2019. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.10.2019.182193>
5. Семеніхіна О. В., Прошкін В. В. Застосування комп'ютерних математичних інструментів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів математики. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. № 4, С. 61-73, 2018. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2018.4.6073>
6. Mulesa P. Analysis of the state of development of the problem of professional training future teachers of mathematics and information sciences. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2022. Том 10, № 4. С. 20-26. DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i4-003.
7. Морзе Н. В., Василенко М. В., Смирнова-Трибульська Є. М. Деякі результати дослідження в галузі формування цифрової компетентності вчителів закладів середньої освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. № 10, С. 149-165, 2021.
8. Бевз В., Годованюк Т. Педагогічні інновації у побудові курсу «Методика навчання математики». *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 16, С. 8-16, 2017.
9. Романовський О. Г., Гриньова В. М., Жерновникова О. А., Штефан Л. А., Фазан В. В. Формування цифрової компетентності майбутніх учителів математики: констатувальний етап. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Том. 65, № 3, С. 184-200, 2018.
10. Шишкіна М. П. Формування і розвиток хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища вищого навчального закладу : монографія. Київ : УкрІНТЕІ, 2015. 256 с.
11. Волкова Н. П., Лебідь О. В. Формування цифрової компетентності у майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. № 78, С. 161-166, 2021. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.28>
12. Wu D., Yang X., Yang W., Lu Ch. and Li M. Effects of teacher- and school-level ICT training on teachers' use of digital educational resources in rural schools in China: A multilevel moderation model. *International Journal of Educational Research*, vol. 111, p. 101910, 2022. doi: 10.1016/j.ijer.2021.101910.
13. Ho H., Poon K.-T., Chan K., Cheung S., Datu J. and Tse Ch. Promoting preservice teachers' psychological and pedagogical competencies for online learning and teaching: The T.E.A.C.H. program. *Computers & Education*, vol. 195, p. 104725, 2023. doi: 10.1016/j.compedu.2023.104725.
14. Hu H., Sperling R. Pre-service teachers' perceptions of adopting digital games in education: A mixed methods investigation. *Teaching and Teacher Education*, vol. 120, p. 103876, 2022. doi: 10.1016/j.tate.2022.103876.
15. Paraskeva F., Bouta H., Papagianni A. Individual characteristics and computer self-efficacy in secondary education teachers to integrate technology in educational practice. *Computers & Education*, vol. 50 (3), pp. 1084-1091, 2008. doi: 10.1016/j.compedu.2006.10.006.
16. Runge I., Lazarides R., Rubach Ch., Richter D. and Scheiter K. Teacher-reported instructional quality in the context of technology-enhanced teaching: The role of teachers' digital competence-related beliefs in empowering learners. *Computers & Education*, vol. 198, p. 104761, 2023. doi: 10.1016/j.compedu.2023.104761.

17. Brevik L., Gudmundsdottir G., Lund A. and Strømme T. Transformative agency in teacher education: Fostering professional digital competence. *Teaching and Teacher Education*, vol. 86, p. 102875, 2019. doi: 10.1016/j.tate.2019.07.005.
18. Vieira C., Pedro N. Weaknesses of ICT integration in the initial teacher education curriculum. *Computers and Education Open*, vol. 5, p. 100150, 2023. doi: 10.1016/j.caeo.2023.100150.
19. Hämäläinen R., Nissinen K., Mannonen J., Lämsä J., Leino K. and Taajamo M. Understanding teaching professionals' digital competence: What do PIAAC and TALIS reveal about technology-related skills, attitudes, and knowledge?. *Computers in Human Behavior*, vol. 117, p. 106672, 2021. doi: 10.1016/j.chb.2020.106672.
20. Cabellos B., Siddiq F., Scherer R. The moderating role of school facilitating conditions and attitudes towards ICT on teachers' ICT use and emphasis on developing students' digital skills. *Computers in Human Behavior*, vol. 150, p. 107994, 2024. doi: 10.1016/j.chb.2023.107994.

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Ganna Chernova

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Higher Mathematics and Informatics,
V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, Ukraine, 61022
a.v.korobskaya@karazin.ua <https://orcid.org/0000-0002-3327-4812>

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS FOR EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF COMPUTER EDUCATIONAL PROGRAMS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

The modern education system in the conditions of reform needs professional mathematics teachers, competitive, able to think creatively, experiment, introduce innovations in their pedagogical activity, and form a full-fledged intellectual personality of the student. In this aspect, the training of mathematics teachers who are able to effectively introduce computer educational programs into the educational process of students becomes relevant.

The purpose of the article is to generalize the definition of a teacher's digital competence, to identify the main computer educational programs that future mathematics teachers can effectively use in their pedagogical activities with students, to provide a recommendation on the training of mathematics teachers, aimed at the effective use of electronic educational services in institutions of general secondary education.

Based on the analysis of scientific literature, it was found that the level of formation of the teacher's digital competence affects the quality of the educational process. At the same time, it was found that digital competence is a combination of general and special knowledge, abilities, and skills of a teacher to achieve educational goals through the effective use of computer technologies in the educational process.

Three basic component structures of digital competence are distinguished: general, didactic, and professionally oriented (social).

A list of popular computer educational services, convenient for use in mathematics lessons, is provided, and their main educational capabilities are presented.

Recommendations on the effective use of computer educational programs by students in the educational and educational activities of students are offered.

Using the example of the existing educational program, it is outlined how the effective introduction of computer educational services in the training of mathematics teachers takes place.

Based on the conducted research, it was concluded that the preparation of future mathematics teachers for the effective use of computer resources in the education of students should be carried out taking into account the following conditions: the presence of a clear motivation to use computer educational services; deep understanding of the educational possibilities of using digital technologies; expediency and dosage of using relevant services; willingness of educators to continuously improve themselves in professional pedagogical activity.

Prospects for further scientific research are outlined.

Key words: computer educational programs, mathematics, teacher training, secondary education, digital competence.

REFERENCES

1. Hodovaniuk, T. L. (2019). Methodical training of future mathematics teachers: theory and practice: monograph. Uman : Publisher «Sochynskyi M. M.». 316 p. [in Ukrainian].

2. Mosiiuk, O. O. (2015). Preparation of the future teacher of mathematics for innovative and research activities through computer technologies : dissertation abstract ... candidate of pedag. scien. : 13.00.04. Zhytomyr. 20 p. [in Ukrainian].
3. Shtonda, O. H. (2022). Didactic possibilities of ict tools in mathematical education of the future mathematics teacher. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. № 50, P. 127-136. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-13> [in Ukrainian].
4. Hlazova, V., Kaidan, N. (2019). Directions for training future mathematics teachers in the context of the introduction of digital technologies. *Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects*. № 10, P. 213-222. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.10.2019.182193> [in Ukrainian].
5. Semenikhina, O. V., Proshkin, V. V. (2018). Application of computer mathematical tools in the process of professional training of future teachers of mathematics. *Open educational e-environment of a modern university*. № 4, P. 61-73. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2018.4.6073> [in Ukrainian].
6. Mulesa, P. (2022). Analysis of the state of development of the problem of professional training future teachers of mathematics and information sciences. *Education. Innovation. Practice*. Vol. 10, № 4. P. 20-26. DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i4-003. [in English].
7. Morze, N. V., Vasylenko, M. V., Smyrnova-Trybulska, Ye. M. (2021). Some research results in the field of the formation of digital competence of teachers of secondary education institutions. *Open educational e-environment of modern University*. № 10, P. 149-165. [in Ukrainian].
8. Bevz, V., Hodovaniuk, T. (2017). Pedagogical innovations in the construction of the course «Methodology of teaching mathematics». *Problems of modern teacher training*. № 16, P. 8-16. [in Ukrainian].
9. Romanovskyi, O. H., Hrynova, V. M., Zhernovnykova, O. A., Shtefan, L. A., Fazan, V. V. (2018). Formation of digital competence of future teachers of mathematics: ascertaining stage. *Information technologies and teaching aids*. Vol. 65, № 3, P. 184-200. [in Ukrainian].
10. Shyshkina, M. P. (2015). Formation and development of a cloud-oriented educational and scientific environment of a higher educational institution : monograph. Kyiv : UkrINTEI. 256 p. [in Ukrainian].
11. Volkova, N. P., Lebid, O. V. (2021). Formation of digital competence in future teachers of humanitarian specialties. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. № 78, P. 161-166. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.28> [in Ukrainian].
12. Wu, D., Yang, X., Yang, W., Lu, Ch. and Li, M. (2022). Effects of teacher- and school-level ICT training on teachers' use of digital educational resources in rural schools in China: A multilevel moderation model. *International Journal of Educational Research*, vol. 111, p. 101910. doi: 10.1016/j.ijer.2021.101910. [in English].
13. Ho, H., Poon, K.-T., Chan, K, Cheung, S, Datu, J. and Tse, Ch. (2023). Promoting preservice teachers' psychological and pedagogical competencies for online learning and teaching: The T.E.A.C.H. program. *Computers & Education*, vol. 195, p. 104725. doi: 10.1016/j.compedu.2023.104725. [in English].
14. Hu, H., Sperling, R. (2022). Pre-service teachers' perceptions of adopting digital games in education: A mixed methods investigation. *Teaching and Teacher Education*, vol. 120, p. 103876. doi: 10.1016/j.tate.2022.103876. [in English].
15. Paraskeva, F., Bouta, H., Papagianni, A. (2008). Individual characteristics and computer self-efficacy in secondary education teachers to integrate technology in educational practice. *Computers & Education*, vol. 50 (3), pp. 1084-1091. doi: 10.1016/j.compedu.2006.10.006. [in English].
16. Runge, I., Lazarides, R., Rubach, Ch., Richter, D. and Scheiter, K. (2023). Teacher-reported instructional quality in the context of technology-enhanced teaching: The role of teachers' digital competence-related beliefs in empowering learners. *Computers & Education*, vol. 198, p. 104761. doi: 10.1016/j.compedu.2023.104761. [in English].
17. Brevik, L., Gudmundsdottir, G., Lund, A. and Stromme, T. (2019). Transformative agency in teacher education: Fostering professional digital competence. *Teaching and Teacher Education*, vol. 86, p. 102875. doi: 10.1016/j.tate.2019.07.005. [in English].
18. Vieira, C., Pedro, N. (2023). Weaknesses of ICT integration in the initial teacher education curriculum. *Computers and Education Open*, vol. 5, p. 100150. doi: 10.1016/j.caeo.2023.100150. [in English].
19. Hamalainen, R., Nissinen, K., Mannonen, J., Lamsa, J., Leino, K. and Taajamo, M. (2021). Understanding teaching professionals' digital competence: What do PIAAC and TALIS reveal about technology-related skills, attitudes, and knowledge?. *Computers in Human Behavior*, vol. 117, p. 106672. doi: 10.1016/j.chb.2020.106672. [in English].
20. Cabellos, B., Siddiq, F., Scherer, R. (2024). The moderating role of school facilitating conditions and attitudes towards ICT on teachers' ICT use and emphasis on developing students' digital skills. *Computers in Human Behavior*, vol. 150, p. 107994. doi: 10.1016/j.chb.2023.107994. [in English].

The article was received by the editors 20.10.2023.

The article is recommended for printing 24.11.2023.

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-10>

УДК 378.015.31:028

Ярослава Василівна Шведова

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки¹

shvedova@karazin.ua <https://orcid.org/0000-0001-9592-3032>

Ксенія Вадимівна Смаль

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти філософського факультету¹

kseniasmal24@gmail.com <https://orcid.org/0009-0000-6000-1898>

¹*Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

майдан Свободи 4, Харків, Україна, 61022

ЧИТАННЯ ТА ЙОГО МІСЦЕ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Розвиток сучасних технологій призвів до нових негативних тенденцій в культурному середовищі, серед них – серйозне падіння інтересу до читання книжок, зокрема серед молодого покоління, особливо студентства. Більшість відомих досліджень зазначає, що таке скорочення читання в країні відбувається через реформу навчальної програми, а саме збільшення навчального навантаження та неактуальність шкільного матеріалу; розвиток нових моделей і напрямів застосування засобів масової інформації та способів електронної комунікації; стан бібліотечної справи в Україні; економічну ситуацію, яка вплинула на соціальне розшарування в суспільстві, та, насамперед, низький рівень усвідомлення підростаючим поколінням важливості самого процесу читання книжок. Як зазначають дослідники, молодь читає набагато менше, ніж колишні покоління, але попри це вона створила зовсім нові тенденції щодо читання. У світі з'явився новий термін бук-челендж (пер. з англ. book challenge) – це популярний формат змагання з читання, яке все більше розвивається серед молоді.

У сучасному мобільному суспільстві переважають атрибути зручності, тому молодь читає он-лайн на електронних носіях, а саме смартфонах, планшетах та електронних книжках в транс-порті, добираючись на роботу, навчання.

Мета статті – на основі анкетного опитування дослідити, яке місце займає читання серед студентської молоді в сучасному інформаційному суспільстві. Опитування проводилося за допомогою розробленої анкети у Google Формі і містило 8 питань відкритого та закритого типу. Питання закритого типу мали декілька варіантів відповідей, які були орієнтовані на отримання однозначної відповіді: чи вважає студент читання необхідним у сучасному світі; як часто читає книги; який вид літератури подобається найбільше; скільки книжок було прочитано за рік, вибір – кіно чи книга та питання про важливість читання в сучасному світі. Питання закритого типу вимагало креативної відповіді на поставлене запитання, що для них є «книга», задля більш глибокого дослідження відповідей студентів.

За результатами опитування більшість студентів вважають читання необхідним для кожного. Студенти намагаються читати кожного дня, або хоча б декілька разів на тиждень. У колі уподобань – художня література, а також видання з психології, філософії, медицини та політології. Середня кількість прочитаних студентами за рік книг сягає до 20. Поняття «книга» різниться, але найбільше було відповідей «відпочинок», «втеча від реальності» та «знання». Серед варіантів кіно чи книга з невеликим відривом перемагає паперова книга. Більшість молоді впевнено відповідає, що читання є важливою звичкою в житті.

Студенти є живим підтвердженням того, що вони є універсальним поколінням, яке цінує дарунки минулого та розвиває майбутнє. Дослідження показує, що криза читання все таки існує, але практика читання паперових книг залишається, незважаючи на стрімкий розвиток інформаційного суспільства.

У контексті нашого дослідження було виявлено найпоширеніші труднощі, з якими стикається більшість студентів при розумінні, інтерпретації та аналізі текстової інформації зокрема наукових текстів. Ці труднощі пов'язані переважно із зосередженням уваги, інтерпретацією наукових текстів, виділенням головного, структуризацією прочитаного, вмінням критично сприймати інформацію.

Зазначене актуалізує необхідність пошуку шляхів, які можуть допомогти студентам покращити обробку текстової інформації. Цими шляхами, на наш погляд, можуть бути: вибір власної зручної стратегії читання; розбиття тексту, що включає поділ тексту на дрібніші частини та опрацювання матеріалу по черзі; використання візуальних схем, графіків, таблиць, скетчів для візуалізації інформації з тексту; використання техніки «Питання-відповідь»; обговорення та пояснення; практика зіставлення та аналізу; здійснення зворотного зв'язку та підтримки по відношенню до студентів.

Ключові слова: студенти, інформаційне суспільство, читання, книга, читацькі інтереси.

Як цитувати: Шведова Я.В., Смал К.В. Читання та його місце серед студентської молоді у сучасному інформаційному суспільстві. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. №53. С. 80-89. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-10>

In cites: Shvedova, Y. Smal, K. (2023). Reading and its place among student youth in the modern information society. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. №53, 80- 89. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-10> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Розвиток сучасних технологій призвів до нових негативних тенденцій в культурному середовищі, серед них – серйозне падіння інтересу до читання книжок, зокрема серед молодого покоління, особливо студентства. Їхня свідомість формується під впливом таких чинників, як телебачення, преса, соціальні мережі.

Загальновідомо, що саме книга відкриває перед людиною безліч можливостей: збагачує розум та почуття, формує світогляд та навіть запобігає деяким хворобам. Єльська дослідниця Беккі Лев, спеціалістка в області геронтопсихології, вирішила перевірити зв'язок між читанням та тривалістю життя, де виявила, що люди, котрі читають живуть на 17% довше і краще вчать. «В останні роки в Україні фахівці різних галузей висловлюють занепокоєння щодо падіння престижу читання в суспільстві. Проблема читання набула загальнодержавного значення та стала об'єктом багатьох соціологічних досліджень» [9].

Щороку на початку грудня Український інститут книги проводить національний тиждень читання. Як зазначено на їхньому сайті: «Ця Всеукраїнська інформаційно-просвітницька акція має на меті консолідацію українського суспільства навколо читання як життєвої стратегії... читання важливих книжок сприяє єднанню українського народу, формуванню нашої ідентичності, збереженню культурно-мовної спадщини держави. Читання є важливим у час миру і добробуту, але ще важливішим – у часи випробувань, які випали на нашу долю через війну. Книжки можуть стати нашим захистом і нашою зброєю, друзями і порадиниками, вчителями і лікарями» [24].

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблема читання у сучасному суспільстві є предметом багатьох вітчизняних та зарубіжних досліджень. Існує думка про скорочення читання, зниження культури читання [1;6;7;9;10;15;16]. Більшість відомих досліджень

зазначає, що таке скорочення читання в країні відбувається через реформу навчальної програми, а саме збільшення навчального навантаження та неактуальність шкільного матеріалу; розвиток нових моделей і напрямів застосування засобів масової інформації та способів електронної комунікації; стан бібліотечної справи в Україні; економічну ситуацію, яка вплинула на соціальне розшарування в суспільстві, та, насамперед, низький рівень усвідомлення підростаючим поколінням важливості самого процесу читання книжок. За підсумками масштабних соціологічних опитувань, здійснених Інститутом соціології НАН України, виявилось, що у структурі дозвілля населення всієї України перше місце посідають їхні контакти із мас-медіа, тобто телебаченням, радіо та пресою [10].

Проблеми читання, потреби і запити, смаки та уподобання молоді, їхні мотиви звернення до книги та бібліотеки аналізуються в роботах О. Бортнюк, О. Гавеля, Л. Прокопенко, Л. Солодкої, Т. Яценко, О. Мачушник, Г. Мельничук, Т. Проценко, М. Самохіної, Т. Вилегжаниної N. Samutina, I. Lizunova, A. van der Weel, L. Garcia-Febo, E. Pshenichnaya та ін. Як зазначають дослідники, молодь читає набагато менше, ніж колишні покоління, але попри це вона створила зовсім нові тенденції щодо читання. У світі з'явився новий термін бук-челендж (пер. з англ. book challenge) – це популярний формат змагання з читання, яке все більше розвивається серед молоді. Читачі беруть книги, об'єднані якоюсь ідеєю або просто вказані у списку (розкладі), і кидають собі виклик: «Чи я зможу прочитати ці книги за відведений час?!». Читання перетворюється на гру і бажання прочитати більше для того, щоб перемогти, що дає додаткову мотивацію. Читання – складний вид мовленнєвої діяльності, що має два аспекти: технічний (навички читання та швидкого читання) та творчий (виділення необхід-

ної інформації з тексту). Звичка читати закладається з дитинства через підтримку сім'ї та оточення, але також можна розвивати її у дорослому віці. Усвідомивши переваги читання, можна зробити цей процес набагато легшим. Тому молодь не тільки розробила новий спосіб азартної гри, а й на власному прикладі показала, як можна набути звичку читати.

Як свідчить дослідження Л. Прокопенко «... серед читацьких інтересів студентської молоді переважна більшість творів авторів-сучасників. У колі уподобань – література, яка відображає реальні події, фантастика (фентезі і казки), а також видання з психології, психотерапії, психоаналізу, філософії. Також, переваги і традиції у читанні мають серед молодого покоління і онлайн аудіо-книги, а також видання, за мотивами яких знято кінофільми» [11, с. 183]. Твори зарубіжних письменників мають більшу частку активності респондентів, серед відповідей яких улюблені твори класиків: Шарлотти Бронте, Антуана де Сент-Екзюпері, Джека Лондона, Еріха Марії Ремарка, Ернеста Хемінгуей та інших. На момент опитування українська література займала менш провідну роль, лише невелика кількість згадала Сергія Жадана, Ліну Костенко, Андрій Кузьменко та інших [11].

За галузями знань опитуваних цікавить література з питань релігії, культури освіти, мистецтва, історії, суспільних наук, психології, політики, права, економіки, філософії, мовознавства. Л. Прокопенко зазначає, що молодь читає, не зважаючи на розвиток сучасних технологій [11]. Авторка підкреслює, що молоде покоління виявляє зацікавленість інноваційними технологіями у своїй читацькій діяльності, використовуючи соціальні мережі для обговорення книг, обміну враженнями та рекомендацій. Також, підкреслюється важливість традиційної книги як головного джерела задоволення духовних потреб. Використання Facebook, Instagram, Telegram як інтерактивних платформ для обговорення прочитаного стає важливим елементом формування читацьких смаків та вибору книг. Переваги соціальних мереж домінують і займають першу сходинку при швидкому пошуку інформації, друга сходинка – друкована книга [11]. У сучасному мобільному суспільстві переважають атрибути зручності, тому молодь читає он-лайн на електронних носіях, а саме смартфонах, планшетах та електронних книжках в транспорті, добираючись на роботу, навчання. Отже, ми можемо побачити цікавий феномен того, як молодь поєднує дві важливі речі сучасного світу: книгу та технології.

І. Лісова, провідна бібліотекарка, науково-дослідницького відділу Національної біблі-

отеки України імені Ярослава Мудрого, зазначає, що «...беззаперечним залишається той факт, що незмінним джерелом формування ціннісних орієнтацій у свідомості молоді особи є книга» [9]. Хоч у дослідженні авторки виявилось, що книга у життя студентів не займає провідну роль, а смак до літератури доволі невибагливий, вона також зазначає, що ситуацію ще можна виправити, а отже не все втрачено.

Аналіз літератури показує, що тема читання серед молоді доволі глибока, варіативна та набирає все більш нових обертів впродовж плину часу. Нові дослідження можуть показати кращі та чіткіші результати, бо інтереси та цінності молодого покоління в сучасному житті можуть швидко змінюватися, зважаючи на обставини середовища їхнього життя.

Мета статті – на основі анкетного опитування дослідити, яке місце займає читання серед студентської молоді в сучасному інформаційному суспільстві.

Методи дослідження. Було використано загальнотеоретичні методи, а саме аналіз та узагальнення наукової літератури, її порівняння та огляд; метод компаративного аналізу для порівняння власних даних і результатів інших соціологічних досліджень; аналіз отриманих результатів. Емпіричною базою дослідження стали дані, отримані шляхом опитування студентів за допомогою розробленої Google Form (171 особа).

Результати. В анкетному опитуванні взяли участь студенти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: факультету іноземних мов, психології, біологічного, філософського, соціологічного, юридичного, філологічного факультетів, факультету МЕО і ТБ, факультету комп'ютерних наук (всього 171 особа). Також було отримано відповіді студентів інших українських закладів вищої освіти. Опитування проводилося за допомогою розробленої анкети у Google Формі і містило 8 питань відкритого та закритого типу. Питання закритого типу мали декілька варіантів відповідей, які були орієнтовані на отримання однозначної відповіді: чи вважає студент читання необхідним у сучасному світі; як часто читає книги; який вид літератури подобається найбільше; скільки книжок було прочитано за рік, вибір – кіно чи книга та питання про важливість читання в сучасному світі. Питання закритого типу вимагало креативної відповіді на поставлене запитання, що для них є «книга», задля більш глибокого дослідження відповідей студентів.

В опитуванні взяли участь студенти всіх років навчання Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

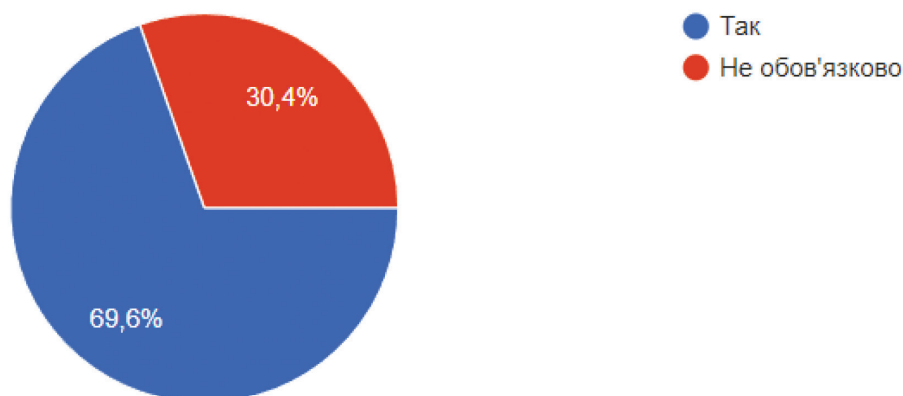

Рис.1. Розподіл відповідей на питання «Чи вважаєте Ви, що читати необхідно кожному?»
Fig. 1. Distribution of answers to the question «Do you think that reading is necessary for everyone?»

Перше питання було спрямоване на з'ясування думки студентства щодо необхідності читання в сучасному житті. Як видно з рисунку 1, 69,6% (119 осіб) вважають, що читання є необхідним для кожного, 30,4% (52 особи) не згодні з цим.

Як видно на рисунку 2, на питання «Як часто Ви читаєте книжки?» 32,7% (56 особи) відповіли, що читають дуже часто, кожен день, якщо є вільний час. Декілька разів на тиждень читають 29,2% (50 осіб). Рідко читає 28,7% (49 осіб). Не читає взагалі 9,4% (16 осіб).

Наступне питання було спрямоване на вияв найбільш популярного виду літератури серед молодого покоління. Як видно на рисунку 3 серед студентства найбільшою популярністю серед студентів користується художня література, а саме 71,3% (122 особи). Наукову літературу обрало 17% (29 осіб). Інша кількість опитуваних людей вирішила дати відкриту відповідь під цим питанням, додавши до цього списку найбільш улюблені жанри: романи, утопії, детективи, фантастику, жахи, манги, манхви та фанфіки (аматорський твори за моти-

вами популярних оригінальних літературних творів, творів кіномистецтва, або будь-чого). Також додали інформацію про медичну, психологічну, політичну та філософську літературу.

Як видно на рисунку 4, найбільше книг за рік прочитало 9,4% (16 осіб), найменше 21,2% (36 осіб). Всі інші голоси мали такі результати – 12,9% (22 особи) прочитало більше 30 книг за весь рік, 12,9% (22 особи) прочитало більше за 20 книг за весь рік, 21,8% (37 осіб) прочитали менше за 20 книг за рік, 21,8% (37 осіб) прочитали до 10 книг за весь рік. Результати цього опитування показали цікаві результати, які дозволяють зробити висновок про те, що в середньому студенти читають до 20 книг за рік.

Наступним було питання відкритого типу, де студенти відповідали на питання «Що для вас «книга»?». Серед відповідей здобувачів вищої освіти найчастіше звучала відповідь, що книга для них є відпочинком та способом втекти з реального світу. Далі йшли відповіді про те, що книга це джерело інформації, розум, мудрість, знання, натхнення, збагачення, емоції та просто гарна можливість прожити інше життя.

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «Як часто Ви читаєте?»
Fig. 2. Distribution of answers to the question «How often do you read?»

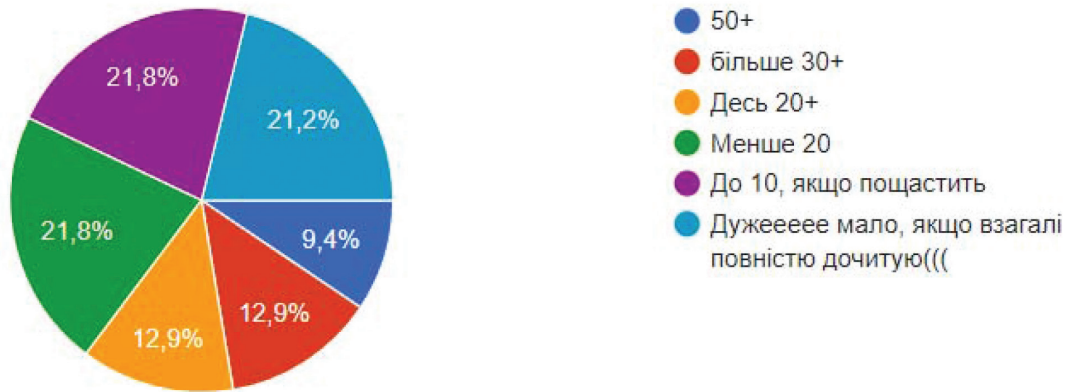

Рис 3. Результати розподілу відповідей на питання «Якому жанру літератури Ви найчастіше читаєте?»
Fig. 3. Results of the distribution of answers to the question «Which genre of literature do you read most often?»

Рідше зустрічаються відповіді про те, що книга є розвагою. Отже, ми можемо побачити, що найбільше відповідей звучали саме, як «втеча з реального світу», це вказує на те, що молодь, яка читає, може відчувати внутрішній спокій та відпочинок за допомогою читання, що позитивно впливає на її психологічний стан.

Як видно на рисунку 5, відповідь на запитання «Кіно чи книга?» розподілена майже на половину. Книгу обрали 42,1% (99 осіб), фільм – 42,1 % (72 особи). Такий розподіл свідчить, що для молоді сучасні технології та візуальне зображення є важливим, але не провідним у житті. Більшість студентів обрало книгу і це є показником того, що книга займає високе і важливе місце в житті молодого покоління.

Наступне питання опитування: «Щоб Ви обрали?» мало кілька варіантів відповіді: паперову книгу, електронну, книгу в телефоні та узагальнену відповідь «я використовую все». Результати показали, що 79 осіб проголосували за класичну паперову книжку, 5 осіб обрали електронну книгу, за допомогою телефона читають 16 осіб, інші написали, що взагалі не читають. Відповіді на це питання є втішними, по-

казуючи, що паперова книга буде жити й далі.

Розподіл відповідей на питання «Чи важете Ви читання важливим?» представлено на рисунку 6. Ствердно відповіли на це питання 61,45% (105 осіб), 26,9% (46 осіб) обрали протилежну відповідь. Решта студентів зазначили, що важливість читання залежить від способу життя людини, або її віку. Деякі відмічали, що читання – це не єдиний спосіб здійснювати саморозвиток і що вони використовують і надають перевагу аудіо матеріалам. Інші зазначили, що читання є важливим для кожного, але вони не мають достатньо часу, щоб приділити читанню хоча б пів години на день.

Результати проведеного опитування підтверджують, що попри розвиток сучасних технологій молодь читає та надає перевагу класичним паперовим книгам, художній та науковій літературі. Студенти є живим підтвердженням того, що вони є універсальним поколінням, яке цінує дарунки минулого та розвиває майбутнє. Читання є важливим атрибутом молоді, воно допомагає їм розслабитися і відпочити від викликів сьогодення, надихає та дає нові сили. Дослідження показує, що криза читання все таки

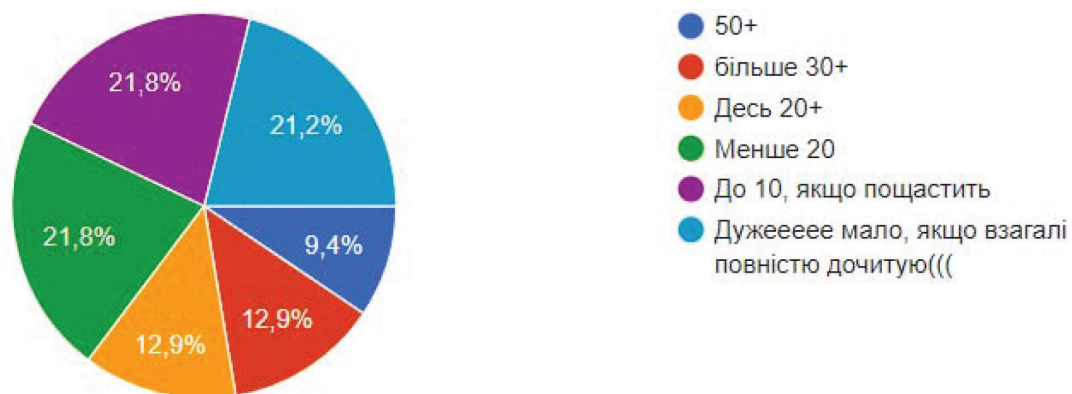

Рис 4. Результати розподілу відповідей на питання «Як вважаєте, скільки книжок за рік Ви прочитали?»
Fig. 4. The results of the distribution of answers to the question «How many books do you think you read in a year?»

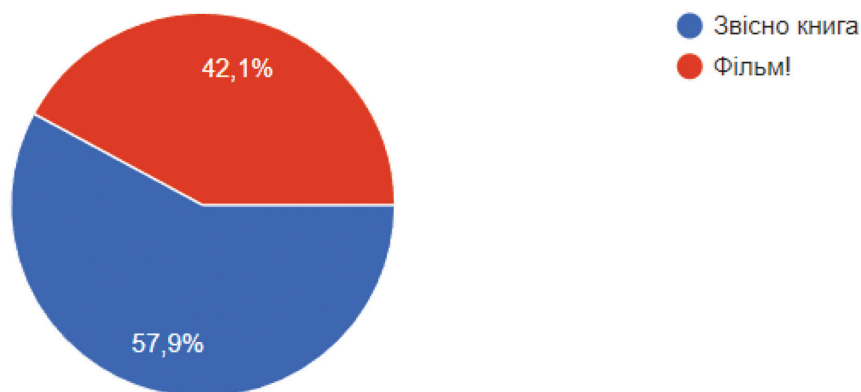

Рис.5 Розподіл відповідей на питання «Кіно чи книга?»
Fig. 5. Distribution of answers to the question «Movie or book?»

існує, але практика читання паперових книг залишається, незважаючи на стрімкий розвиток інформаційного суспільства.

У контексті нашого дослідження було виявлено найпоширеніші труднощі, з якими стикається більшість студентів при розумінні, інтерпретації та аналізі текстової інформації зокрема наукових текстів. Ці труднощі пов'язані переважно із зосередженням уваги, інтерпретацією наукових текстів, виділенням головного, структуризацією прочитаного, вмінням критично сприймати інформацію.

Зазначене актуалізує необхідність пошуку шляхів, які можуть допомогти студентам покращити обробку текстової інформації та аналіз наукових текстів. Виокремлені нижче рекомендації доречно давати студентам на початку курсу і нагадувати при наданні їм завдань, які стосуються роботи із літературою.

1. Вибір власної зручної стратегії читання. Це може включати попередній огляд тексту, складання питань перед читанням тексту, виділення ключових слів та речень, складання нотаток.

2. Розбиття тексту, що включає поділ тексту на дрібніші частини та опрацювання матеріалу по черзі. Після прочитання кожної частини складання короткого плану або короткого конспекту, де містяться ключові моменти.

3. Використання візуальних схем, графіків, таблиць, скетчів для візуалізації інформації з тексту. Це може допомогти студентам побачити зв'язки та структуру тексту більш ясно.

4. Використання техніки «Питання-відповідь», що полягає у формулюванні питання до тексту перед читанням з подальшим пошуком відповіді в ході читання. Це допоможе студентам активно включитися у процес розуміння матеріалу.

5. Обговорення та пояснення. Запропонуйте студентам обговорити матеріал або пояснити його комусь ще. Пояснення матеріалу іншій людині часто допомагає зміцнити розуміння.

6. Практика зіставлення та аналізу. Доречно давати студентам завдання на зіставлення, аналіз та інтерпретацію текстів. Це допоможе розвинути навички аналітичного мислення.

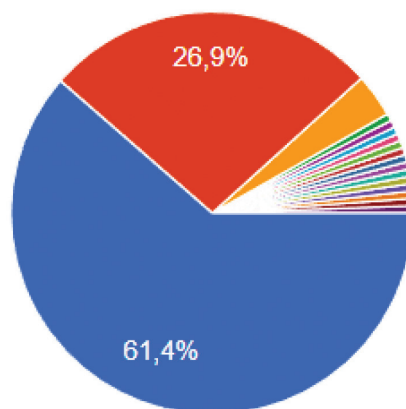

Рис.6. Результати розподілу відповідей на питання «Чи вважаєте Ви читання важливим?»
Fig. 6. The results of the distribution of answers to the question «Do you consider reading important?»

7. Здійснення зворотного зв'язку та підтримки по відношенню до студентів. Це допоможе їм зрозуміти, де вони можуть покращити свої навички обробки інформації.

Висновки. Проведене дослідження показало, що попри кризу читання, воно все таки розвивається, молодь читає, створює власні тенденції та уподобання. Читання книг є важливим аспектом освітнього процесу студентів, оскільки воно сприяє розвитку критичного мислення, збагаченню знань та формуванню глибокого розуміння світу. За результатами опитування ми можемо побачити, що більшість студентів вважають читання необхідним для кожного. Студенти намагаються читати кожного дня, або хоча б декілька разів на тиждень.

У колі уподобань – художня література, а також видання з психології, філософії, медицини та політології. Середня кількість прочитаних студентами за рік книг сягає до 20. Поняття «книга» різняться, але найбільше було відповідей «відпочинок», «втеча від реальності» та «знання». Серед варіантів кіно чи книга з невеликим відривом перемагає паперова книга. Більшість молоді впевнено відповідає, що читання є важливою звичкою в житті.

Отже, дослідження показує, що читання залишається важливою складовою у формуванні культури сучасної молоді. Тому ця тема є актуальною і надалі, а майбутні дослідження покажуть, чи змінилася ця статистика в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліотека в освітньому просторі. Проблеми читання художньої літератури та її популяризація у бібліотеці вишу: інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III – IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. №11. / редкол.: О.О.Мацей, С.В.Майструк, О.О.Костюк; гол. ред. О.Б.Айвазян. Хмельницький: ХНУ, 2012. 68 с.
2. Бобришева О. В. Сучасна бібліотека в інформаційному просторі: стратегії безпеки. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. Вип. 35. С. 66–75.
3. Булах Т. Підтримка читання як запорука розвитку книжкового бізнесу: сучасний вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол.* 2014. Вип. 8. С. 312–317.
4. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Навчання і виховання засобами літератури. К., 1973. 176с.
5. Бондаренко Н. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA-2018. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 95–103.
6. Вилегжаніна Т. Проблеми просування читання в сучасному інформаційному суспільстві України. *Бібліотечна планета*. 2014. № 3 (65). С. 4–6.
7. Гавеля О. М. Культурологічний аналіз читацьких інтересів обдарованої молоді вищих навчальних закладів України. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 3. С. 1–3.
8. Дослідження психологічних явищ: психологічний пошук магістрантів. Збірник наукових праць / За ред. О. Л. Мачушник. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2018. С. 24–28.
9. Лісова І. В. Проблеми читання в об'єктиві соціологічних досліджень. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг: матеріали міжнародної наукової конференції* (Київ, 4–6 жовтня 2022р). Київ: НБУВ. 2022. 588с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349>
10. Мельничук Г.- А.Б. Нові форми та методи розвитку інтересу до читання у студентів медичного університету. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації закону України «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства. Бібліотека Івано-Франківського національного медичного університету*. (Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015 р.) / ред. Пилип Я. А., Цок Л. В., Тачинська О. Б., Степашкіна Т. В. Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2015. С. 193–202.
11. Прокопенко Л. І. Читання як складова у формуванні культури сучасної молоді. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019. № 20. С. 178–188. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.20.2019.172431>
12. Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 вересня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 122 с.
13. Промоція читання та реалізація кроссекторальних літературних проєктів у бібліотеках області: зб. ст. / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка; Рівнен. обл. від-ня Укр. бібл. асоц.; ред.-упоряд.: Н. П. Волян; ред.: З. М. Тирак; ред., відп. за вип.: О. Л. Промська. Рівне. 2020. 47 с.
14. Солодка Л. Дослідження способів популяризації читання на матеріалі регіонального соціокомунікаційного проєкту. *Поліграфія і видавнича справа*. 2016. №2. С.245–265.
15. Савіна З. Сучасний читач та тенденції читання в Україні. *Бібліотечна планета*. 2001. №1. С. 9–10.

16. Сопова, Т., Нікітінська Т. Книги та Інтернет у житті молоді. *Бібліотечний форум України. Підсумки Всеукраїнського соціологічного дослідження «Книга та Інтернет: спільники чи суперники»*. 2005. №4. С.31-33.
17. Хміль-Чуприна В. В. Популяризація читання художньої літератури в українських засобах масової комунікації : автореферат дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 029. Дніпро, 2020. 23 с.
18. Хоменко Л. Читацькі інтереси та читацька активність школярів. *Психолог*. 2005. №3. С. 5-6.
19. Юфименко В.Г. Мовні аспекти правильного ведення наукової дискусії на медичних конференціях, семінарах, симпозиумах. *Медична наука 2010: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Полтава, 2010. С. 148.
20. Якубенко Я. А. Книга в структурі соціокомунікативної діяльності. *Наукові записки Української академії друкарства. Серія: Соціальні комунікації*. 2013. № 3 (44). С. 16–21.
21. Lizunova, I.V., van der Weel, A., Garcia-Febo, L., Pshenichnaya, E. V. Reading on paper and screens: Advantages, disadvantages, and the digital divide. *Ann. Libr. Inf. Stud.* 2022, 69, 34–43.
22. Samutina, N. Emotional landscapes of reading: Fan fiction in the context of contemporary reading practices. *Int. J. Cult. Stud.* 2017, 20, 253–269.
23. Shutaleva, A. Kuzminykh, E. Novgorodtseva, A. Youth Practices of Reading as a Form of Life and the Digital World. *Societies*. 2023, 13, 165. <https://doi.org/10.3390/soc1307016>
24. <https://ubi.org.ua/uk/activity/promociy-chitannya/nacionalniy-tizhden-chitannya-2023>

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Yaroslava Shvedova

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Pedagogy Department¹,
shvedova@karazin.ua <https://orcid.org/0000-0001-9592-3032>

Ksenia Smal

student of the first (bachelor's) level of higher education Faculty of Philosophy¹

¹V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Square 6, Kharkiv, Ukraine, 61022

READING AND ITS PLACE AMONG STUDENT YOUTH IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY

The development of modern technologies has led to new negative trends in the cultural environment, among them - a serious drop in interest in reading books, in particular among the younger generation, especially students. Most of the known studies note that this reduction in reading in the country is due to the reform of the curriculum, namely the increase in the academic load and the irrelevance of the school material; development of new models and areas of application of mass media and methods of electronic communication; the state of librarianship in Ukraine; the economic situation, which affected the social stratification in society, and, first of all, the low level of awareness among the younger generation of the importance of the very process of reading books. As researchers note, young people read much less than previous generations, but despite this, they have created completely new trends in reading. A new term book challenge has appeared in the world - it is a popular format of a reading competition, which is increasingly developing among young people.

In today's mobile society, the attributes of convenience prevail, so young people read online on electronic media, namely smartphones, tablets and e-books in transport, getting to work and education.

The purpose of the article is to investigate, on the basis of a questionnaire, the place of reading among student youth in the modern information society. The survey was conducted using a developed questionnaire in Google Form and contained 8 open-ended and closed-ended questions. The closed-type questions had several answer options, which were aimed at obtaining an unequivocal answer: does the student consider reading necessary in the modern world; how often he reads books; what type of literature do you like the most; how many books were read in a year, the choice - movie or book and questions about the importance of reading in the modern world. The closed-ended question required a creative response to the question, what is a "book" for them, in order to explore the students' answers more deeply.

According to the results of the survey, the majority of students believe that reading is necessary for everyone. Students try to read every day, or at least several times a week. Favorites include fiction, as well as publications on psychology, philosophy, medicine, and political science. The average number of books

read by students in a year reaches 20. The concept of “book” varies, but the most common answers were “rest”, “escape from reality” and “knowledge”. Among the movie or book options, the paper book wins by a small margin. Most young people confidently answer that reading is an important habit in life.

Students are living proof that they are a universal generation that values the gifts of the past and develops the future. The study shows that the reading crisis still exists, but the practice of reading paper books remains, despite the rapid development of the information society.

In the context of our research, the most common difficulties encountered by most students in understanding, interpreting and analyzing textual information, particularly scientific texts, were identified. These difficulties are mainly related to concentration of attention, interpretation of scientific texts, selection of the main points, structuring of what has been read, ability to critically perceive information.

This actualizes the need to find ways that can help students improve the processing of text information. In our opinion, these ways can be: choosing your own convenient reading strategy; breaking up the text, which includes dividing the text into smaller parts and processing the material one at a time; use of visual schemes, graphs, tables, sketches to visualize information from the text; using the “Question-Answer” technique; discussion and explanation; comparison and analysis practice; providing feedback and support to students.

Key words: students, information society, reading, book, reading interests.

REFERENCES

1. Library in educational space. Problems of reading fiction and its popularization in the university library: information. Bull. for employees of libraries of universities of the III-IV levels of accreditation of the state ownership form of Khmelnytskyi region. (2012). No. 11. / editors: O.O. Macei, S.V. Maistruk, O.O. Kostiuk; Goal. ed. O. B. Ayvazyan. Khmelnytskyi: Khnu, 68 p.
2. Bobrysheva, O. V. (2012). Modern library in the information space: security strategies. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture. Issue 35. P. 66–75.
3. Bulah, T. (2014). Reading support as a key to the development of the book business: modern domestic and foreign experience. *Bulletin of Lviv University. Series of books the library and info technology*. Issue 8. P. 312–317.
4. Bugaiko, T.F., Bugaiko, F.F. (1973). Education and upbringing by means of literature. K., 176p.
5. Bondarenko, N. (2020). Reading literacy of Ukrainian students: highlights of PISA-2018. *Ukrainian Pedagogical Journal*. No. 2. P. 95–103.
6. Vylegzhaniina, T. (2014). Problems of promoting reading in the modern information society of Ukraine. *Library planet*. No. 3 (65). P. 4–6.
7. Havelya, O. M. (2012). Cultural analysis of reading interests of gifted youth of higher educational institutions of Ukraine. *Bulletin of the Book Chamber*. No. 3. P. 1–3.
8. Research of psychological phenomena: psychological research of graduate students. (2018). Collection of scientific works / Ed. O. L. Machushnik. Zhytomyr: Publishing House of Ivan Franko State University, P. 24–28.
9. Lisova, I. V. (2022). Problems of reading in the lens of sociological research. *Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services: materials of the international scientific conference* (Kyiv, October 4–6, 2022). Kyiv: NBUV. 588 p. URL: <http://irbis-nbu.gov.ua/everlib/item/er-0004349>
10. Melnychuk, G.- A.B. (2015). New forms and methods of developing interest in reading among medical university students. *Materials of the all-Ukrainian scientific and practical conference “University Libraries of Ukraine in the process of implementation of the Law of Ukraine “On Higher Education” and informatization of society*. Ivano-Frankivsk National Medical University Library. (Ivano-Frankivsk, June 16–19, 2015.) / ed. Pylyp Ya. A., Tsok L. V., Tachynska O. B., Stepashkina T. V. Ivano-Frankivsk: NTB IFNTUNG, pp. 193–202.
11. Prokopenko, L. I. (2019). Reading as a component in the formation of culture of modern youth. *Culture and art in the modern world*. No. 20. P. 178–188. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.20.2019.172431>
12. The problem of reading in the modern information society: *materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference*. (2019). September 12, 2019, Kyiv / Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine; in general ed. T. O. Yatsenko. Kyiv: UOC “Orion”, 122 p.
13. Promotion of reading and implementation of cross-sectoral literary projects in regional libraries: coll. Art. / Rivne. region the universe of science b-ka (2020). Rivne region from the Ukr. Bible assoc. ; editor-in-chief: N. P. Volyan; ed.: Z. M. Tyrak; ed., resp. edited by: O. L. Promska. Rivne. 47 p.
14. Sweetka, L. (2016). Study of methods of popularization of reading based on the material of the regional socio-communication project. *Printing and publishing*. No. 2. P. 245–265.
15. Savina, Z. (2001). Modern reader and reading trends in Ukraine. *Library planet*. No. 1. P. 9–10.
16. Sopova, T., Nikitinska, T. (2005). Books and the Internet in the life of young people. *Library Forum of Ukraine*. Results of the All-Ukrainian sociological study “Book and the Internet: accomplices or rivals”. No. 4. P. 31–33.

17. Khmil-Chupryna V. V. (2020). Popularization of reading fiction in Ukrainian means of mass communication: dissertation abstract. ... candidate of social sciences of Communications: 029. Dnipro, 23 p.
18. Khomenko, L. (2005). Reading interests and reading activity of schoolchildren. *Psychologist*. No. 3. P. 5-6.
19. Yufimenko, V.G. (2010). Linguistic aspects of the correct conduct of a scientific discussion at medical conferences, seminars, symposia. *Medical science 2010: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference*. Poltava, P. 148.
20. Yakubenko, Ya. A. (2013). Book in the structure of socio-communicative activity. *Scientific notes of the Ukrainian Academy of Printing. Series: Social communications*. No. 3 (44). P. 16–21.
21. Lizunova, I.V., van der Weel, A., Garcia-Febo, L., Pshenichnaya, E.V. (2022). Reading on paper and screens: Advantages, disadvantages, and the digital divide. *Ann. Libr. Inf. Stud.*, 69, 34–43.
22. Samutina, N. (2017). Emotional landscapes of reading: Fan fiction in the context of contemporary reading practices. *Int. J. Cult. Stud.*, 20, 253–269.
23. Shutaleva, A. Kuzminykh, E. Novgorodtseva, A. (2023). Youth Practices of Reading as a Form of Life and the Digital World. *Societies.*, 13, 165. <https://doi.org/10.3390/soc1307016>
24. <https://ubi.org.ua/uk/activity/promociy-chitannya/nacionalniy-tizhden-chitannya-2023>

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-11>

УДК 378.147

Оксана Григорівна Штонда

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики¹
stonda.oksana@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7601-487X>

Ірина Тихонівна Сіра

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики¹
itsira67@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-8891-578X>

Олексій Іванович Проскурня

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики¹
o.i.proskurnia@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-3111-3417>

¹Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, вул. Алчевських 29, Україна, 61022

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У даній статті представлені результати аналізу ролі активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії в процесі дистанційного навчання студентів педагогічного університету. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю проектування змісту освітніх програм професійної підготовки з використанням дистанційних освітніх технологій у контексті діяльній парадигми освіти, орієнтованого підвищення його ефективності та якості.

Метою статті є аналіз інноваційних підходів до організації дистанційного навчання студентів педагогічних університетів, а саме виокремлення активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії в процесі дистанційного навчання.

Матеріали і методи. Для проведення даного дослідження було застосовано в комплексі наступні методи: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, систематизація та узагальнення різних поглядів щодо інноваційних підходів до організації дистанційного навчання студентів педагогічних університетів, зокрема застосування активних та інтерактивних методів навчання.

Результати дослідження. Авторами виявлено педагогічні умови систем дистанційного навчання для реалізації активних та інтерактивних методів навчання. Охарактеризовано ролі учасників дистанційного навчання з погляду активного типу педагогічної взаємодії. Розглянуто сутність найбільш поширених активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії, визначено їх переваги та недоліки. Обґрунтовано необхідність комплексного вибору активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії для здійснення результативного взаємозв'язку на відстані студентів з викладачами та один з одним.

Висновки. Доведено, що ефективна модель дистанційного навчання передбачає активну позицію всіх учасників педагогічної взаємодії, тому що в іншому випадку дистанційне навчання набуває форми традиційної моделі заочного навчання та самостійного вивчення матеріалу, при цьому студент стає автономною та ізольованою фігурою освітнього процесу. У зв'язку з цим потрібна спеціальна підготовка педагогів до реалізації активних та інтерактивних методів у системі дистанційного навчання через курси підвищення кваліфікації.

Ключові слова: активні та інтерактивні методи; педагогічна взаємодія; дистанційне навчання; дистанційні освітні технології; інформаційно-комунікаційні технології.

Як цитувати: Штонда О. Г., Сіра І.Т., Проскурня О.І. Інноваційні підходи до організації дистанційного навчання студентів педагогічного університету. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. №53. С. 90-98. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-11>

In cites: Shtonda, O., Sira, I., Proskurnia, O. (2023). Innovative approaches to the organization of distance learning for students of a pedagogical university. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. №53, 90-98. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-11> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Сьогодні однієї з поширених форм отримання освіти є дистанційне навчання як новий формат реалізації освітнього процесу, спосіб переходу від репродуктивної до активної парадигми засвоєння знань до освіти, заснованої на конструктивній спільній діяльності всіх учасників навчального процесу. Необхідність впровадження дистанційних освітніх технологій, активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії визначається характером змін у суспільстві та в системі освіти. Зокрема, це пов'язано з підвищенням вимог до якості та ефективності освітнього процесу, персоналізацією навчання учнів та індивідуалізацією освітніх технологій, інтенсивним розвитком ІКТ, впровадженням гнучких електронних моделей отримання освітніх послуг. Основна тенденція соціальних і освітніх реформ, що відбуваються, виражена в ідеї створення глобального відкритого інформаційно-комунікаційного освітнього середовища, ядром якого є Internet-технології, у створенні умов для навчання студентів в режимі самоосвіти, задоволення особистісних потреб у знаннях, що дозволяють їм адаптуватися в сучасному світі [13].

В цьому сенсі сьогодні стратегічним ресурсом розвитку освіти розглядають дистанційні освітні технології, оскільки вони дозволяють зробити педагогічну взаємодію між викладачем та студентами більш доступною, навчання вільним та психологічно комфортним, а також надати учням широкий доступ до інформації, можливість самостійно засвоювати навчально-методичні матеріали в інтерактивному режимі з використанням засобів віртуальної візуалізації та інтерактивного контенту, виконувати практичні завдання, використовувати вправи-тренажери, обмінюватися інформацією та брати участь в обговоренні проблеми, що вивчається, з іншими учасниками освітньої взаємодії, отримувати підтримку та консультацію викладача-тьютора, проходити різні форми контролю знань. Дистанційні освітні технології реалізуються на різних етапах навчання для підтримки навчального процесу завдяки потужному функціоналу систем дистанційної освіти, які дозво-

ляють забезпечити цілісність навчального процесу та наступність усіх його етапів.

Системи дистанційної освіти пов'язують всі елементи дидактичних комплексів, створюють єдність інформаційної основи та програмно-апаратного середовища, інтенсифікують навчальний процес, активізують пізнавальну діяльність студентів, реалізують у процесі самостійної роботи студентів з елементами дидактичного комплексу індивідуальний темп засвоєння навчального матеріалу, дозволяють проводити оперативний контроль над ходом засвоєння знань, формування умінь та навичок, вести статистику успішності, діагностувати рівень підготовки кожного студента, об'єктивну та змістовну поінформованість викладача. Наприклад, найбільш поширеною серед таких систем є *Moodle*, яка передбачає підтримку всього технологічного ланцюжка організації та супроводу навчання за допомогою інтернет-технологій, у тому числі проведення аналізу ходу навчального процесу. Розміщені на її основі електронні освітні ресурси є «комплексними засобами навчання, що поєднують у собі теоретичну, практичну та контролюючу частини, які дозволяють здійснювати безперервний дидактичний та інтегруючий дидактичні, методичні, психолого-педагогічні особливості навчання» [5].

Оцінка якості організації дистанційного навчання зазвичай визначається такими організаційно-методичними показниками, як доступність та повнота мережевих електронних навчально-методичних комплексів за досліджуваними дисциплінами, актуальність представленого навчального матеріалу, можливість отримання знань у процесі активного самонавчання, наявність методичних вказівок щодо роботи з електронними навчальними матеріалами, завдань з усіх форм контролю (поточного, проміжного, підсумкового) [18].

Показники ефективності реалізації дистанційного навчання та його результатів доповнюються такими характеристиками, як зручність форми подання інформації, необмеженість спілкування з викладачами, зручність та наочність сприйняття технології дистанційного навчання, можливість індивідуального

графіку навчання, затребуваність дистанційної форми навчання [20].

Однак при всіх своїх перевагах нерідко дистанційне навчання орієнтоване на використання пасивних технологій, що передбачають односторонню дію викладача, який є головним організатором навчального процесу, розподіляє роботу, ставить цілі, контролює дії всіх студентів [20]. Використовувані засоби навчання та технології прив'язуються до застарілих дидактичних концепцій, де основою будь-якої технології є засвоєння матеріалу та його контроль. Між тим для якісної освіти більшою мірою характерні активні та інтерактивні методи навчання, які дозволяють будувати навчальний процес відповідно до вимог сучасної концепції освіти, заснованої на діалоговій концепції, коли акцент робиться на розумінні та взаєморозумінні учасників освітнього процесу. Таким чином, виявляється суперечність між очевидною необхідністю використання активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії у процесі дистанційного навчання та недостатньою розробленістю психолого-педагогічних, технічних умов, основними серед яких виступають методи та засоби, що сприяють оптимізації та здійсненню інтерактивної взаємодії за допомогою інтернет-технологій. У зв'язку з цим очевидний висновок про те, що проблема активної та інтерактивної педагогічної взаємодії між викладачем та студентами в системі дистанційного навчання, його природа, сутність, функціональні та організаційні особливості його організації вимагають додатковою опрацювання.

Окремої уваги вимагає формування готовності самих освітян до використання на практиці активних та інтерактивних методів у дистанційному навчанні [17].

Аналіз актуальних досліджень. Досліджуючи питання інноваційних підходів до організації дистанційного навчання студентів педагогічного університету хочемо зосередити більшу увагу на застосуванні активних та інтерактивних методів у процесі дистанційного навчання. Упровадження в практику роботи вищої школи активних методів навчання розглядають О. Башкір, С. Петренко, М. Дяченко-Богун, К. Багрій, М. Коченгіна, Р. Мойсеєнко та інші. Аналіз наукових розвідок [1; 2; 6; 7; 12 та ін.] підтверджує позицію вчених, що підготовка фахівців повинна здійснюватися на основі застосування означених методів навчання, які активізують самостійність думок студентів, сприяють засвоєнню матеріалу на рівні власної пізнавальної активності, що є ефективним і в процесі дистанційного навчання.

Метою статті є аналіз інноваційних підходів до організації дистанційного навчання студентів педагогічних університетів, а саме виокремлення активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії в процесі дистанційного навчання.

Матеріали і методи. Для проведення даного дослідження було застосовано в комплексі наступні методи: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, систематизація та узагальнення різних поглядів щодо інноваційних підходів до організації дистанційного навчання студентів педагогічних університетів, зокрема застосування активних та інтерактивних методів навчання.

Виклад матеріалу та основні результати. Незважаючи на те, що більшість викладачів володіють високим рівнем ІКТ-компетентності, у сучасних умовах цього виявляється недостатньо. Досвід впровадження у педагогічну практику дистанційних освітніх технологій показує, що сьогодні важливим завданням розвитку педагогічної освіти стає формування у викладачів не лише ІКТ-компетентності, а й нового способу виконання педагогічних дій, заснованих на зміні характеру взаємовідносин між викладачами та студентами. Основу освітнього процесу з використанням дистанційних освітніх технологій складає цілеспрямована та контрольована інтенсивна самостійна робота студентів у зручній для них час за наявності спеціалізованих засобів навчання. При цьому специфіка навчально-методичного супроводу самостійної роботи студентів у системі дистанційного навчання полягає у створенні інтерактивного зворотного зв'язку, за допомогою якого студенти можуть контролювати свій прогрес у досягненні цілей навчання, і яка втілюється через контрольні завдання та тести, дискусії з проблемним питанням дисциплін, що вивчаються, форуми для організації навчального співробітництва студентів, відкриті дискусії обговорення найбільш актуальних проблем, проведення групових досліджень та виконання спільних проектів.

Таким чином, організація навчального процесу за допомогою дистанційних освітніх технологій вимагає активної навчально-пізнавальної діяльності студентів з мережевими матеріалами курсів, а це у свою чергу, передбачає і активну діяльність викладача, який має вміти працювати в умовах розподіленого часу, бути готовим до ефективного спілкування та активного обміну інформацією з студентами для забезпечення своєчасного зворотного зв'язку.

ку, ґрунтуватися на педагогічній взаємодії на принципах різноманіття та ефективності дидактичного арсеналу; партнерства, співпраці з студентами, пошуку індивідуального підходу до кожного, «принципів реалізації практиологічної моделі організації дослідницької діяльності студентів – принципах системності, комунікативності, комплексності, гуманізації, діалогічності, активності» [15].

На наш погляд дистанційне навчання продемонструє більш високі результати, якщо ґрунтуватиметься на використанні активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії учнів та викладачів. Низка авторів змістовно розводять ці поняття: «...активні форми навчання передбачають використання методів, спрямованих насамперед на самостійне оволодіння студентами знаннями у процесі активної пізнавальної діяльності, а інтерактивні форми навчання орієнтовані на широку взаємодію викладача (реального чи віртуального) та студентів, а також студентів один з одним» [2]. Активні форми навчання передбачають використання такої системи методів, яка спрямована головним чином не на виклад викладачем готових знань та їх відтворення, а на самостійне оволодіння студентами знань у процесі активної пізнавальної діяльності. Вони націлені на вироблення в студента свідомого ставлення до навчання, прагнення самостійно мислити, знаходити свій підхід до вирішення проблеми, бажання самостійно отримувати знання. Активні методи навчання стимулюють пізнавальну діяльність студентів, будуються в основному на діалозі, припускають вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, характеризуються високим рівнем активності студентів [11].

Інтерактивні методи навчання «орієнтовані на широку взаємодію викладача (реального чи віртуального) та студентів, а також студентів один з одним; передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, загальне вирішення питань на підставі аналізу обставин та ситуації. Важливою є спільна робота, яка вимагає вміння співпрацювати в команді, знаходити вихід із неординарних ситуацій [16].

У сучасній педагогічній літературі ці терміни стоять в одному семантичному ряду і часто вживаються як взаємозамінні; одні й ті ж методи називаються то активними, то інтерактивними. У деяких дослідженнях методи інтерактивного навчання є різновидом методів активного навчання. Інтерактивні методи також розглядають як сучасну форму активних методів [3].

До методів активного навчання відносять ділові та рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, вирішення ситуаційних завдань, кейсів, метод мозкового штурму, метод проєктів, портфоліо, проблемну лекцію, лекцію удвох, лекцію із заздалегідь запланованими помилками, евристичну бесіду, самостійну роботу з літературою, семінари, дискусії, колективну мисленнєву діяльність. До методів інтерактивного навчання автори зараховують групові дискусії, роботу з інтерактивним навчальним матеріалом, індивідуальні чи групові консультації, спілкування електронною поштою, в чаті, різні види інтерактивного контролю знань (телеконференції, онлайн-тести, групові проєкти, індивідуальні файли із завданнями), надання зворотного зв'язку студентам у процесі навчання, можливості повторного звернення до навчальних матеріалів [14]. Водночас інші автори до інтерактивного навчання відносять також ділові та рольові ігри, дискусії, диспути, аналіз конкретних ситуацій, бесіди, і навіть лекції з елементами дискусій, проблемним викладом матеріалу, дослідження, практикуми. Важливе значення має робота у малих групах, лабораторно-дослідницькі роботи, проєкти, евристичне навчання, проблемно-пошукове навчання тощо [8].

Як видно з наведених прикладів, у науковій літературі немає чіткої класифікації, яка показує, що є активними та інтерактивними методами, одні й ті ж методи відносять як до активних, так і до інтерактивних. Незважаючи на різні тлумачення авторами цих понять, насамперед ми звертаємо увагу на дидактичний потенціал активної та інтерактивної педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу, основним завданням якого є фасилітація, тобто напрям процесу обміну інформацією; виявлення різноманіття точок зору студентів, звернення до їх особистого досвіду; підтримка активності студентів; поєднання теорії та практики; взаємозбагачення досвіду; оптимальне сприйняття та засвоєння навчального матеріалу [4].

Доказом розуміння педагогами значущості використання у системі дистанційного навчання активних та інтерактивних методів є результати проведеного нами опитування викладачів педагогічного університету, яким пропонувалося відповісти на питання про те, що, на їхню думку, дають заняття, що проводяться із застосуванням активних та інтерактивних форм порівняно з традиційно прийнятими методами роботи. Респонденти при виборі кількох варіантів відповіді відзначали більше ак-

тивну роботу з навчальним матеріалом (81%), підвищення інтересу до навчання (73%), найкраще засвоєння матеріалу (53%), формування усвідомлених практичних навичок (48%), формування комунікативних умінь та навичок (22%), відсутність видимих змін (3%). Отримані переважно позитивні відповіді підтверджують розуміння педагогами очевидної потреби оволодіння методикою реалізації активних та інтерактивних методів у сучасній освіті, у тому числі у процесі дистанційного навчання.

Однак не можна заперечувати той факт, що аналіз теоретичних розробок з цього питання дає підстави стверджувати, що досліджень, спрямованих на організацію такого виду взаємодії в дистанційному навчанні, сьогодні недостатньо, методи та засоби активної та інтерактивної взаємодії у дистанційному навчанні вивчені мало, у той час як про діяльність студентів в системі дистанційного навчання говорять як про новий вид діяльності, що відповідає вимогам сучасного соціуму. Крім того, викладачеві в системі дистанційного навчання не завжди зрозумілими виявляються нові супервізійні ролі, що актуалізували себе, – *інформатора-експерта* (на етапі створення матеріалів електронних навчальних курсів, відстеження результатів процесу навчання); *організатора-фасилітатора* (на етапі визначення активної взаємодії студентів); *консультанта-координатора* (на етапі відповідей на запитання студентів та постановки нових пізнавальних завдань). Основне значення в дистанційному навчальному процесі набуває полілогу між викладачем та студентом, а також між студентами. Автори відзначають важливу роль активних та інтерактивних методів у розвитку інтелектуальних та творчих здібностей учнів, їх саморозвитку та самоосвіті, у розвитку креативності [9].

Зазначається, що активні та інтерактивні методи навчання, сучасне осмислення їх сутнісних характеристик неможливе без усвідомлення необхідності застосування інформаційних технологій, електронних підручників, інтерактивних засобів навчання (інтерактивна дошка), що забезпечують активний обмін інформацією між користувачем та інформаційною системою в режимі реального часу. Використання інтерактивних засобів спрямовано на взаємодію користувача з комп'ютером, воно «дозволяє студентам керувати ходом навчання, регулювати швидкість вивчення матеріалу, повертатися на більш ранні етапи» [10].

Розглянемо дидактичний потенціал активних та інтерактивних методів у дистанційному навчанні.

У кожного активного та інтерактивного методу є свої позитивні (+) та негативні (-) сторони, які потрібно враховувати при використанні їх в освітньому процесі. Розглянемо докладніше деякі з методів та позначимо їх переваги та недоліки.

1. Ділова (імітаційна) гра – імітація конкретної ситуації, модель взаємодії студентів, що імітують вирішення комплексних завдань у конкретній ситуації у процесі досягнення цілі. Має «+» – оволодіння навичками, вміннями, моделями поведінки та соціальними відносинами у реальній ситуації; «-» – не завжди розроблений алгоритм пізнавальної та розумової діяльності учасників. Іноді викладач може сподіватися лише на свій досвід та інтуїцію, тому що інші учасники не мають його. Не завжди застосовується результативно.

2. Рольова гра формує стійкий інтерес до знання. Має «+» – емоції яскраві, легко запам'ятовуються, зберігаються протягом тривалого часу; з іншого боку, є «-» – гра має ризик, тому що вона буде корисна, якщо всі учасники готові грати, і приносить результат тільки тоді, коли група готова до неї увімкнутися. Не завжди вдається відтворити реальну ситуацію.

3. Дискусія, семінар – колективне обговорення конкретної проблеми чи теми. Має «+» – активне сприйняття інформації у процесі взаємодії викладача та студента; «-» – обмеженість за часом, кількістю учасників, їх підготовленістю.

4. Мозковий штурм – метод генерування ідей щодо спільного вирішення проблемних завдань у ході дискусії. Має «+» – формує уміння аргументовано висловлювати свою точку зору, прислухатися до ідей опонентів, розвиває рефлексивні вміння, активізує уяву в усіх учасників процесу, породжує безліч нових нестандартних ідей; «-» – невміле керівництво з боку викладача може призвести до відходу від вирішуваної проблеми, втрати навчального часу, слабкого освітнього результату тощо.

5. Кейс-метод пропонує осмислення реальної ситуації, опис якої відображає деяку практичну проблему та актуалізує певний комплекс знань, необхідний під час вирішення цієї проблеми, при цьому проблема не має однозначних рішень. Метод має «+» – складні ситуації вивчаються в безпечній обстановці, при цьому ризик, загроза, тривога відсутні; «-» – не завжди студенти готові застосувати знання на практиці, тому що практика завжди не схожа на лабораторні умови.

5. Проблемна лекція. «+» – долається пасивність студентів на лекції, активізується їхня пізнавальна діяльність; «-» – вимагає спеціальної підготовки лектора, додаткового часу для підготовки матеріалів та проблемних питань для обговорення.

6. Розробка групового проекту. «+» – формує високий рівень позитивних емоцій, сприяє розвитку самостійності та творчої діяльності студентів, вчить дотримання норм та правил спілкування; «-» – вимагає великих зусиль викладача щодо підтримки емоційного фону під час роботи над проектом, дій щодо запобігання та вирішення конфліктів, створення обстановки співробітництва та змагання.

7. Тренінг – активне оволодіння та розвиток знань, умінь та навичок. Має «+» – оволодіння практичними ефективними вміннями та навичками за короткий час; «-» – формування тільки конкретних вузькоспеціалізованих навичок.

На основі зіставлення позитивних та негативних ефектів застосування тих чи інших активних та інтерактивних методів навчання можна зробити висновок про необхідність їхнього комплексного використання у педагогічній діяльності задля досягнення найвищого результату.

Розвиток ІКТ, можливості інтернет-технологій дозволили спроектувати дидактичний потенціал активних та інтерактивних технологій в системі дистанційного навчання та підпорядкувати освітній процес з використанням дистанційних освітніх технологій, забезпечивши ефективно спілкування та участь у пізнавальній діяльності студентів з різним рівнем готовності, встановити безперервний контроль за процесом засвоєння навчального матеріалу. Специфіка використання інструментарію активних та інтерактивних технологій у системі дистанційної освіти обумовлена особливостями дистанційного навчання, формами представлення програмно-методичних матеріалів з дисципліни, що вивчається, формами та методами контролю та самоконтролю.

Для реалізації активних та інтерактивних методів навчання в системах дистанційного навчання є такі педагогічні умови: формування високого рівня пізнавальної мотивації у студентів за рахунок застосування ІКТ, забезпечення кожного студента індивідуальним робочим місцем, надання можливості вибору найбільш зручного для студента часу навчання, вільний доступ до загальних ресурсів, відносини між викладачем та студентом, засновані на принципах рівності, взаємопідтримки, проведення занять, колективне обговорення та вирішення питань

при виникненні труднощів або нерозуміння матеріалу, підтримка самостійної діяльності студентів та надання викладачем консультаційної допомоги.

За допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, функціоналу сервісів інтернет-технологій сценарії, що стали вже традиційними активними та інтерактивними методами педагогічної взаємодії в системі дистанційного навчання набувають нового формату, наприклад, «дискусія», «кейс-метод» транслюються в режимі спілкування електронною поштою, чатом, телеконференції, інтернет-телефонії (подання живого або записаного звуку); «лекція», «робота з книгою» – в режимі телеконференції, вебінару, звернення до веб-сайту або електронного підручника, електронного освітнього ресурсу (подання живого чи записаного звуку); «лабораторні роботи» – в режимі звернення до веб-сайту або електронного підручника (подання інтерактивних карт, діаграм, схем, віртуальних лабораторій, інтерактивних тестів, завдань-тренажерів тощо).

Вивчаючи матеріали електронних навчальних курсів, використовуючи кейси, реалізуючи спільні групові проекти, беручи участь в онлайн дискусіях, обговорюючи питання у чаті, студенти мають можливість своєчасно отримувати консультаційну допомогу електронною поштою та за допомогою інших засобів зв'язку, а також оперативно надсилати результати виконання практичних завдань та лабораторних робіт викладачеві. Інтерактивні технології взаємодії дають можливість постійних, а не епізодичних (за розкладом) контактів студентів з викладачем, можливість оперативно ставити теми для обговорення, ділитися новою інформацією та власним досвідом, докладніше розглядати окремі розділи лекційних занять. У свою чергу активні методи педагогічної взаємодії дозволяють забезпечити максимальну активність студента в процесі формування професійних компетенцій у досвіді своєї діяльності.

Таким чином, мережеві дистанційні освітні технології поширення знань, засоби віртуальної візуалізації та інтерактивний контент дозволяють не лише розширити потенціал раніше відомих активних та інтерактивних методів педагогічної взаємодії, а й урізноманітнити подачу навчального матеріалу на основі використання сучасних ІКТ, вивести процес засвоєння дисципліни на якісно новий рівень ефективності, збільшити привабливість інтерактивно-досліджуваного матеріалу та безпосередньо включити студентів у діяльну активність, розшири-

ти сферу освітніх послуг, радіус їх дії, синхронно систематизувати та актуалізувати методичне забезпечення навчального процесу.

Усі перелічені в цьому дослідженні активні та інтерактивні методи навчання вже успішно апробовані у педагогічній практиці організації дистанційного навчання студентів педагогічного університету на платформі *Moodle* при реалізації освітніх програм вищої освіти.

Слід також відзначити, що з ефективного використання перерахованих можливостей активних та інтерактивних методів у системах дистанційного навчання слід організувати спеціалізовану підготовку педагогів у межах курсів підвищення кваліфікації. При цьому доцільно включити до тематики занять такі питання: стратегічний вибір нових активних та інтерактивних освітніх технологій відкритого освітнього простору; використання цифрових освітніх ресурсів у навчальній та самостійній діяльності студентів; організація дослідницької діяльності студентів, виконання колективних навчальних досліджень та групових проектів у віртуальному середовищі; створення електронного портфоліо як засобу формування контрольно-оцінюючої самостійності студентів; супервізійна підтримка та супровід процесу особистісного становлення та розвитку студентів у сучасно-

му інформаційно-освітньому середовищі; впровадження активних та інтерактивних методів навчання в освітній процес в умовах навчальної та позанавчальної діяльності; технології організації активної та інтерактивної педагогічної взаємодії під час проведення вебінару.

Висновки. Безсумнівно, питання використання активних та інтерактивних технологій дистанційного навчання потребують подальшого вдосконалення та розвитку, але вже зараз отримані результати дозволяють позитивно впровадити їх у методику організації педагогічної взаємодії у дистанційному навчанні. Додаткової уваги вимагає розробка методичного супроводу організації активної навчальної діяльності дистанційного процесу навчання в єдиному інформаційно-освітньому середовищі, створеному на основі мережевих систем дистанційного навчання, спеціалізована підготовка викладачів для системи дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації у режимі дистанційного навчання, підготовка та проведення циклу семінарів для тьюторів щодо забезпечення використання активних методів дистанційного навчання. Для засвоєння нових методів роботи в інформаційно-освітньому середовищі навчання може проводитись на практичних прикладах роботи у віртуальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багрій К. Л. Мозковий штурм як засіб активізації навчання у вищій школі. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*, 2018, (1-2), 159-163.
2. Башкір О. І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі. *Educational challenges*, 2019, (60), 33-44.
3. Бужина І., Імерідзе М., & Кузьменко О. Використання інноваційних технологій у вищій освіті: проблеми та перспективи. *Перспективи та інновації науки*, 2023, (14 (32)).
4. Гончарова Є., Сліпченко Л. Дидактичний потенціал активних та інтерактивних методів навчання. *Витоки педагогічної майстерності*, 2019, (23), 41-45.
5. Доценко С.О., Москаленко В.В. Технології дистанційного навчання (Moodle): моніторинг навчальних досягнень: навч. посіб. / С. Доценко, В. Москаленко, В. Лебедева; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. 84 с.
6. Дяченко-Богун М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*, 2014, 14, 74-79.
7. Коченгіна М. В. Використання активних методів навчання у процесі формування готовності вихователів дошкільного навчального закладу до створення безпечного інформаційного середовища для дітей дошкільного віку. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 2016, (39), 112-117.
8. Лебединець Т. М., Гуляєва І. В., & Мироненко Л. В. Упровадження інтерактивних методів навчання у вищих навчальних закладах. *Педагогіка та психологія*, 2018, (59), 84-92.
9. Межуєва І. Формування професійної компетенції за допомогою інтерактивних методів навчання. *Молодий вчений*, 2020, (4 (80)), 601-604.
10. Морозова М. В. Поняття «інтерактивність» крізь призму педагогічної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2021, № 6 (344), Ч. 2. 182-192.
11. Отравенко О. Інноваційні методи навчання як основа якісної професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, 2019, 222-230.
12. Петренко С. В. Активні форми навчання у вищій школі: актуалізація інноваційного досвіду США. *Інноватика у вихованні*, 2017, (5), 161-171.

13. Семчук С. Впровадження інтернет-технологій в освітній процес закладів вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2021, (1(5)), 136–142.
14. Стернік В., Бурачик О. Порівняльна характеристика традиційних та інтерактивних методів навчання. *Нова педагогічна думка*, 2018, (2), 51-53.
15. Ткаченко Л. В., Хмельницька О. С. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2021, № 75, Т. 3. 91-96.
16. Томашевська М. Використання інтерактивних методів навчання при підготовці майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2017, (8), 178-188.
17. Bashkir O. I. Modern formats of professional development of educational community. *Innovative solutions in modern science*, 2018. 3 (22). P.116-128
18. Kokhanovskaya E., Smychkova E. & Chai, M. Online learning as a result of globalization during the pandemic Covid-19. *In: Globalization and its Socio-Economic Consequences 2020*. SHS Web of Conferences, 92
19. Naveed Q.N., Muhammed A.H., Sanober S., Qureshi M.R.N. and Shah A. Barriers Effecting Successful Implementation of E-Learning in Saudi Arabian Universities. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 2017, 12, p.94.
20. Sharakpaeva G.D. and Manankova O.A. Distance education in the context of globalization: problems, search for a solution. *Social Sciences: Achievements and Prospects Journal*, 2019, 4 (12), pp.29-33.

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Oksana Hryhorivna Shtonda

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, of Mathematics Department¹
stonda.oksana@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7601-487X>

Iryna Tykhonivna Sira

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, of Mathematics Department¹
E-mail: itsira67@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-8891-578X>

Oleksii Ivanovich Proskurnia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, of Mathematics Department¹
E-mail: o.i.proskurnia@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-3111-3417>

¹H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University St. Alchevsky, 29, Kharkiv, Ukraine, 61022

INNOVATIVE APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF DISTANCE EDUCATION OF STUDENTS OF THE TEACHING UNIVERSITY

Problem formulation. This article presents the results of the analysis of the role of active and interactive methods of pedagogical interaction in the process of distance learning of students of a pedagogical university. The relevance of the study is due to the need to design the content of educational programs of professional training using distance educational technologies in the context of the activity paradigm of education, targeted improvement of its efficiency and quality.

The purpose of the article is the analysis of innovative approaches to the organization of distance learning of students of pedagogical universities, namely the identification of active and interactive methods of pedagogical interaction in the process of distance learning.

Materials and methods. To conduct this research, the following methods were applied in a complex: analysis of psychological-pedagogical and methodical literature, systematization and generalization of different views on innovative approaches to the organization of distance learning of students of pedagogical universities, in particular, the use of active and interactive learning methods.

Results. The authors identified the pedagogical conditions of distance learning systems for the implementation of active and interactive learning methods. The roles of distance learning participants are characterized from the point of view of the active type of pedagogical interaction. The essence of the most common active and interactive methods of pedagogical interaction is considered, their advantages and disadvantages are determined. The need for a complex selection of active and interactive methods of pedagogical interaction for the implementation of effective communication at a distance between students and teachers and with each other is substantiated.

Conclusions. It has been proven that an effective model of distance learning involves the active position of all participants in the pedagogical interaction, because otherwise distance learning takes the form of a traditional model of distance learning and independent study of the material, while the student becomes an autonomous and isolated figure in the educational process. In this regard, special training of teachers is needed to implement active and interactive methods in the distance learning system through professional development courses.

Key words: *active and interactive methods; pedagogical interaction; Distance Learning; distance educational technologies; information and communication technologies.*

REFERENCES

1. Bagriy, K. L. (2018). Brainstorming as a means of stimulating learning in higher education. *Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic Sciences*, (1-2), 159-163.
2. Bashkir, O. I. (2019). Active and interactive methods of learning in higher education. *Educational challenges*, (60), 33-44.
3. Buzhina, I., Imeridze, M., & Kuzmenko, O. (2023). Use of innovative technologies in higher education: problems and prospects. *Perspectives and innovations of science*, (14 (32)).
4. Goncharova, E., Slipchenko, L. (2019). Didactic potential of active and interactive teaching methods. *Origins of pedagogical skill*, (23), 41-45.
5. Dotsenko, S.O., Moskalenko, V.V. (2023). Distance learning technologies (Moodle): monitoring of educational achievements: educ. manual / S. Dotsenko, V. Moskalenko, V. Lebedeva; Kharkiv. national ped. University named after H. S. Skovorody. – Kharkiv: KhNPU named after H. S. Skovorody. 84 p.
6. Dyachenko-Bohun, M. (2014). Active learning methods in a higher educational institution. *Origins of pedagogical skill*, , 14, 74-79.
7. Kochengina, M. V. (2016). The use of active learning methods in the process of forming the readiness of preschool teachers to create a safe information environment for preschool children. *Scientific Notes of the Pedagogy Department*, (39), 112-117.
8. Lebedynets, T. M., Gulyaeva, I. V., & Myronenko, L. V. (2018). Implementation of interactive learning methods in higher educational institutions. *Pedagogy and psychology*, (59), 84-92.
9. Mezhujeva, I. (2020). Formation of professional competence using interactive teaching methods. *Young scientist*, (4 (80)), 601-604.
10. Morozova, M. V. (2021). The concept of «interactivity» through the prism of pedagogical education. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, No. 6 (344), Part 2. 182-192.
11. Otravenko, O. (2019). Innovative teaching methods as the basis of quality professional training of the future physical culture teacher. *Open educational e-environment of a modern university*, 222-230.
12. Petrenko, S. V. (2017). Active forms of education in higher education: updating the innovative experience of the USA. *Innovation in education*, (5), 161-171.
13. Semchuk, S. (2021). Implementation of Internet technologies in the educational process of institutions of higher education. *Psychological and pedagogical problems of the modern school*, (1(5)), 136-142.
14. Sternik, V., Burachyk, O. (2018). Comparative characteristics of traditional and interactive teaching methods. *New pedagogical thought*, (2), 51-53.
15. Tkachenko, L. V., Khmelnytska, O. S. (2021). Peculiarities of implementing distance learning in the educational process of a higher education institution. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, No. 75, T. 3. 91-96.
16. Tomashevskaya, M. (2017). The use of interactive teaching methods in the training of future teachers in a higher educational institution. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, (8), 178-188.
17. Bashkir O. I. Modern formats of professional development of educational community. *Innovative solutions in modern science*, 2018. 3 (22). P.116-128
18. Kokhanovskaya, E., Smychkova, E. & Chai, M. Online learning as a result of globalization during the pandemic Covid-19. *In: Globalization and its Socio-Economic Consequences 2020. SHS Web of Conferences*, 92
19. Naveed, Q.N., Muhammed, A.H., Sanober, S., Qureshi, M.R.N. and Shah, A. Barriers Effecting Successful Implementation of E-Learning in Saudi Arabian Universities. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (ijET)*, 2017, 12, p.94.
20. Sharakpaeva, G.D. and Manankova, O.A. Distance education in the context of globalization: problems, search for a solution. *Social Sciences: Achievements and Prospects Journal*, 2019, 4 (12), pp.29-33.

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-12>
УДК 372.851

Oksana Anatolyivna Zhernovnykova

Doctor of Pedagogical Science (DSc), Professor, Head of the Department of Mathematics¹
oazhernovnykova@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-5383-4493>

Oksana Anatolyivna Kovalenko

Doctor of Pedagogical Science (DSc), Professor,
Professor of the Department of Practice of Oral and Written English,
Head of the International Education Centre¹
04.08.1975@hnpu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-6131-253X>

Tamara Ivanivna Deynichenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of Mathematics¹
gdeinic@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-4117-1503>

Lubov Mykolayivna Kovalenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department,
of Land Management resources, geodesy and cadastre²
klm180248@btu.kharkov.ua <https://orcid.org/0000-0002-7955-2056>

¹*H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, St. Alchevsky, 29, Kharkiv, Ukraine, 61022*

²*State Biotechnological University, St. Alchevsky, 44, Kharkiv, Ukraine, 61022*

EDUCATION OF THE INTELLECTUAL ELITE OF THE NATION ON THE BASIS OF ACADEMIC INTEGRITY: FOREIGN AND UKRAINIAN EXPERIENCE

Problem formulation. Formulation of the problem. Global competition for intellectual resources is growing, and so is the need for innovation and new information.

Education and science are increasing their role in the development of society. For the Ukrainian education system, it is necessary to modernize both the economy and society, and Ukraine must become more competitive on the world market. The analysis of foreign sources provides grounds for asserting that the development of science, education and society as a whole depends on academic integrity, and the success of Ukraine's development depends on the formation of an intellectual elite based on academic integrity.

The attention of scientists and practitioners to the problem of education, upbringing and development of gifted children is growing every year. This is due to the large number of scientific approaches to the phenomenon of giftedness, its multifaceted nature, complexity and variety of species. Recently, many countries have developed national programs and concepts for the development and training of gifted children. Increasing interest in world experience, careful analysis and generalization of the achievements of foreign colleagues allows our practitioners to follow their own path and choose the trajectory of development for each gifted child. Despite the debatability of many aspects of the problem of child giftedness, scientific research and pedagogical practice have proven not only the fact of the existence of individual differences in the cognitive sphere, but also the presence of significant features in the creative potential of children. Therefore, there is an urgent need for a detailed analysis of foreign and domestic experience regarding the education of the intellectual elite of each nation on the basis of academic integrity.

The purpose of the article is to determine the peculiarities of education of the intellectual elite of the nation based on the analysis of foreign and Ukrainian experience on the basis of academic integrity.

Materials and methods: analysis of scientific literature (study of books, articles, monographs, scientific journals and other sources related to the education of the intellectual elite, academic integrity, foreign and Ukrainian experience); system analysis (study of the topic as a whole, taking into account the interrelationships between its various aspects); comparative-analytical method (comparison and analysis of foreign and Ukrainian experience of educating the intellectual elite on the basis of academic integrity).

Results of the research. Based on the analysis of scientific sources, the development of concepts was studied: «Genius» is the oldest of the basic concepts, which was used in antiquity; «Talent» appeared in ancient culture later; the new term «giftedness» gradually displaced the old term «genius» from the scientific lexicon. In the course of the research, the difference between the concepts was established: «Genius» is the highest level of creativity, epoch-making creativity; «Talent» is a high level of development of abilities in a certain activity; Giftedness is a broader term that encompasses different levels of ability development.

The authors proposed, based on Ukrainian and foreign experience, the theory and model of giftedness:

1. J. Renzulli's model, which consists of three elements: a higher level of intelligence, increased motivation and creativity.

2. Models of learning gifted children: model of acceleration, model of deepening, model of enrichment and model of problematization.

Five types of gifted children according to H. Betts and M. Neihart are characterized: successful, autonomous, hidden, lost and doubly gifted.

It is proven that the task of analyzing the essence of the concept of "giftedness" is complex and requires consideration of many factors, and the theoretical aspects of the formation of giftedness in students, as the future elite of the Ukrainian nation, largely depends on the construction of educational programs and on the principles of academic integrity. An overview of many aspects of this topic is provided, which may be useful for educators, psychologists, and other professionals who work with children with special abilities on the basis of academic integrity.

Conclusions. Therefore, a thorough and comprehensive study of the essence of the concept of "giftedness", "intellectual giftedness" is possible only under the conditions of its analysis in the context of the terms "genius", "talent", "giftedness", "ability", as well as by analyzing the structure of existing models of giftedness and finding out the factors that influence the formation of this phenomenon.

Based on the analysis of Ukrainian and foreign scientists, we note that the theoretical aspects of the formation of giftedness in students, as the future elite of the Ukrainian nation, largely depends on the construction of educational programs and on the principles of academic integrity. Most educational programs do not meet the needs of gifted children, do not contribute to the disclosure of their uniqueness.

The research of Ukrainian and foreign scientists is summarized, a classification of types and types of giftedness is proposed (successful giftedness, autonomous giftedness, hidden giftedness, lost giftedness, and double giftedness). This classification aims to reveal giftedness by developing the individual needs of gifted children who should learn from professional teachers. Attention is drawn to the approach of teachers and parents to intellectually gifted children, who instill confidence in the child and support him in choosing his own individual development trajectory. Generalized experience provides a basis for asserting that each child is unique and gifted and needs to create an individual learning trajectory based on the principles of academic integrity: foreign and Ukrainian experience.

Key words: education, intellectual elite, Ukrainian nation, academic integrity, giftedness, development, child, foreign and domestic experience.

In cites: Zhernovnykova, O., Kovalenko, O., Deynichenko, T., Kovalenko, L. (2023). Education of the intellectual elite of the nation on the basis of academic integrity: foreign and Ukrainian experience. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. № 53, 99-108. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-12>

Problem formulation. Formulation of the problem. Global competition for intellectual resources is growing, and so is the need for innovation and new information. Education and science are increasing their role in the development of society. For the Ukrainian education system, it is necessary to modernize both the economy and society, and Ukraine must become more competitive on the world market. The analysis of foreign sources provides grounds for asserting that the development of science, education and

society as a whole depends on academic integrity, and the success of Ukraine's development depends on the formation of an intellectual elite based on academic integrity.

The attention of scientists and practitioners to the problem of education, upbringing and development of gifted children is growing every year. This is due to the large number of scientific approaches to the phenomenon of giftedness, its multifaceted nature, complexity and variety of species. Recently, many countries have

developed national programs and concepts for the development and training of gifted children. Increasing interest in world experience, careful analysis and generalization of the achievements of foreign colleagues allows our practitioners to follow their own path and choose the trajectory of development for each gifted child. Despite the debatability of many aspects of the problem of child giftedness, scientific research and pedagogical practice have proven not only the fact of the existence of individual differences in the cognitive sphere, but also the presence of significant features in the creative potential of children. Therefore, there is an urgent need for a detailed analysis of foreign and domestic experience regarding the education of the intellectual elite of each nation on the basis of academic integrity.

The purpose of the article is to determine the peculiarities of education of the intellectual elite of the nation based on the analysis of foreign and Ukrainian experience on the basis of academic integrity.

Analysis of current research. The study of the problem of child giftedness has a long history in our country. But the interest of domestic researchers in this problem was not stable. It was practically completely ignored at the end of the 30s of the 20th century. was replaced by a slowly growing interest during the second half of the 20th century. In Ukrainian science, the following studies are devoted to the problem of the development of gifted children: socio-pedagogical support of gifted children in the US school (I. Babenko [1]); theoretical-methodological foundations of implementation of competence-oriented education of gifted students within the scientific and pedagogical project "Intellect of Ukraine" (I. Havrish et al. [2]); pedagogical conditions for the socialization of dedicated students in the educational environment of ZZSO (N. Zavorodneya [4]); theoretical and methodological foundations of teaching gifted students in primary school (O. Kovalenko [6; 7]), etc.

The regulatory and legal acts of Ukraine and foreign countries state the importance and development of the education of gifted children: the Law of Ukraine on the Basic Principles of State Support of Gifted Children and Youth of Ukraine [5]; Law on education of gifted and gifted children and youth [10]; Convention on the Rights of the Child [11]; State and federal policy: gifted and talented youth [22], etc.

In the foreign studies of scientists, the issues of organizing the training of the national gifted elite in the following areas were revealed: peculiarities of the development of gifted children (G. Betts, M. Neihart

[9]); emotional and behavioral problems among intellectually gifted youth (A. Garland, E. Ziegler [11]); didactic guidelines for gifted and talented children were developed (J. Hodges, J. Tay, Y. Maeda, M. Gentry [12]); formation of the social status of gifted children in the Netherlands (L. Hogeveen, J. Hell, L. Verhoeven [13]); organization of the work of gifted children in full classes (K. Kearney [14]); prerequisites for identifying highly gifted children (H. Kelemen [15]); development of education for gifted children in 21 European countries (F. Monks, R. Pflüger [16]); study of education policy regarding gifted children within the paradigm of human rights (I. Ninkov [18]); prerequisites for the development of the education of gifted children in Turkey (E. Omeroglu, R. Sariyakaya, G. Daglioglu, E. Kilis Karmak, O. Bazit [19]); forms and methods of working with gifted children in Poland [20]; psychology and education of gifted children (J. Renzulli [21]). However, the issue of educating the intellectual elite of the nation on the basis of academic integrity (foreign and Ukrainian experience) is insufficiently covered in scientific literature.

The purpose of the article is to determine the peculiarities of education of the intellectual elite of the nation based on the analysis of foreign and Ukrainian experience on the basis of academic integrity.

Materials and methods: analysis of scientific literature (study of books, articles, monographs, scientific journals and other sources related to the education of the intellectual elite, academic integrity, foreign and Ukrainian experience); system analysis (study of the topic as a whole, taking into account the interrelationships between its various aspects); comparative-analytical method (comparison and analysis of foreign and Ukrainian experience of educating the intellectual elite on the basis of academic integrity).

Outline of the material and main results. It is advisable to analyze the essence of the concept of "giftedness" in the context of the essence of the concepts of "genius" and "talent". If we turn to the historical origins and use of the terms "genius", "talent", "giftedness", a number of interesting facts are revealed. The term "genius" was the first to be used in scientific circulation. It has been widely used by philosophers since antiquity. A genius is a person endowed with the spirit of God (from the Latin "genius" - spirit). At the same time, spirits ("daemons") were interpreted in ancient mythology as something in between gods and mortals, they had the power "to be interpreters and transmitters of human affairs to the gods, and divine affairs to people."

In the 18th century there is a process of demystifying genius as a divine force that comes from outside and controls a person. Since that time, "genius" has come to be understood as an internal, inherent creative ability of the soul.

In the 19th century the ultimate idea of genius as a higher creative ability is formed. It should be noted that these concepts gained such a rapid development in connection with the spread of individualism in the new European culture due to the Renaissance theory of the "deification" of man.

Simultaneously with the term "genius", the concept of "talent" (from the Greek *talanton*) appears in the philosophy of ancient culture. The essence of the concept of "talent" (from the Greek *talanton*) was called a large measure of gold [3]. Accordingly, "talent" began to denote a high degree of development of abilities for a certain type of activity, while "genius" began to mean the highest level of abilities. The attempt to find the origins of genius not in God's certainty, but in completely earthly phenomena - innate properties - is connected with a new stage of genius research, which introduces a new terminology into scientific circulation. Thus, the term "giftedness" is gradually replacing the concept of "genius" from the scientific lexicon. Genius, which is understood as the highest level of manifestation of talent, the creativity of which is epoch-making and goes far beyond human imagination, turns out to be practically inaccessible for scientific study.

In modern scientific literature, publications related to the study of genius are quite rare, there are literally a few of them (O. Kovalenko [6], N. Zavorodnia [4], etc.).

According to the generally accepted opinion, a gifted personality, talent, genius is the ascending ladder of a person's intellectual and creative development, a measure of evaluating his achievements. Ordinary consciousness is satisfied with their quantitative comparison.

Under conditions of simultaneous use, the terms "talented", "gifted" appear as a genus and species. Any gifted child is also talented, but not every talented child can be gifted. Some gifted children still need to reach the level of talent, and not all, unfortunately, are talented."

Characterizing a talented person, G. Betts, M. Neihart [9] note that such a person can only be one who has a very high degree of abilities for any activity (musical, artistic, literary, technical, sports), and these abilities have already managed

to be implemented in specific socially important products to a certain extent.

It should be noted that in foreign theory and practice, marking a talented child means his ability to learn faster and easier than his peers, as well as to be more creative and get excellent grades. On the other hand, the child's potential affects their interaction with the environment, including adults and children, and this will affect their school experience [16, p. 48-50].

On the conviction of H. Kelemen [15, p. 45], recognizing a child as «gifted» actually affects his further development. If a child can learn new information with greater ease than others, others will naturally notice this. And depending on how these children will be perceived by their parents, teachers, peers, the child's own life strategy depends.

Turning to reference literature, we define the essence of the concept of «ability»: 1) natural flair; 2) the opportunity to do something [3]. It is quite obvious that gifted children belong to the first interpretation of abilities, but the ideological atmosphere led to the fact that those who dealt with abilities in the second sense, that is, the formation of abilities, began to consider themselves representatives of a single scientific, naturally advanced psychology of abilities.

There is no single approach to defining the concept of «giftedness» in world opinion. Today there are more than a hundred definitions of this concept. Thus, according to the definitions of Turkish scientists [19, p. 20-23] the essence of the concept of «giftedness» is understood as a characteristic of the functional system of activity, its integrative property. In this regard, giftedness can be considered as a specific neoplasm that is formed in the process of a person mastering specific types of activities, as a systematic combination of motives, professionally important qualities of a person, abilities that depend on his success.

Different types of giftedness are distinguished in the psychological and pedagogical literature. The point of view of L. Hogeveen, J. Hell, L. Verhoeven [13] is interesting for our research: artistic-aesthetic, spiritual-value, intellectual, academic, etc.

Taking into account the peculiarities of the development of children of primary school age, scientists consider it expedient to focus attention on the development of general giftedness in primary school. General giftedness is understood as mental potential or intelligence, a holistic

individual characteristic of a person's cognitive abilities [7, p. 48].

Those children who, according to the assessment of experienced specialists, demonstrate high achievements due to outstanding abilities are called gifted. Their prospects are determined by the level of their achievements and potential opportunities in one or more areas: intellectual, academic achievements, creative and productive thinking, communication and leadership, artistic and psychomotor activity [12].

There are several models of giftedness. But we like J. Renzulli's model more. «Three-ring» model of giftedness by J. Renzulli, created on the basis of the study of gifted children and adults. It includes three components: intelligence above average, increased motivation and creativity [21].

F. Monks supplemented the above-mentioned model with a triangle (family, school, peers), removing the inner and outer rectangles present in it, which symbolize, respectively, «knowledge based on one's own experience» and a favorable environment [16].

Under intelligence, J. Renzulli understands the ability for consistent, purposeful logical thinking (here they mean such mental operations as analysis, synthesis, classification, categorization, etc.). The author believes that this model is convenient to use in practice when analyzing a child's giftedness.

In the education of gifted elementary school students, the following educational models have become most widespread: acceleration, deepening, enrichment, and problematization.

Let's describe them.

Acceleration model. This model makes it possible to take into account the needs and capabilities of a certain category of children, who are distinguished by an accelerated pace of development. But it should be used with extreme caution and only if it is impossible to implement other models due to the peculiarities of the individual development of a gifted child and the lack of necessary conditions for learning.

If accelerated learning (early school entry and/or skipping grades) is systematically applied, the inevitable result will be early school leaving, which can nullify all the advantages of promoting gifted students according to their increased cognitive abilities.

Deepening model. This model is effective for children who have a persistent cognitive interest in a certain field of knowledge or field of activity. In the process of its implementation, in-depth study of certain educational disciplines by gifted students is

envisaged. However, advanced training programs should be used with caution. It should be noted that programs built on the constant complexity and increase in the volume of educational material can cause overload and, as a result, physical and mental exhaustion of students.

Enrichment model. This model is focused on a qualitatively different content of education, going beyond the study of traditional topics, establishing connections with other topics, problems, and disciplines. Lessons are planned so that children have enough time for free, unregulated pursuit of their favorite activity, in accordance with the type of their giftedness. The enriched program also involves teaching children various methods of educational and cognitive activities, promotes the formation of such qualities as initiative, self-control, criticality, ensures individualization thanks to the use of a system of differentiated tasks. Such training can be carried out within the framework of innovative educational technologies, as well as thanks to the participation of students in research projects, special trainings, etc.

Foreign scientists such as H. Betts and M. Neihart [9] distinguish the following types of gifted children:

1. **Successful giftedness:** this type of gifted children listens carefully to their teachers and parents, has excellent grades, is responsible and seeks recognition. On the other hand, they are quite often bored at school, and they understand very quickly how they work. They make a lot of effort to achieve their goal. They meet the requirements, follow the instructions and are successful, although over time they lose interest in achieving their goals. That is, they are completely dependent on the recommendations of others, because they lack certain abilities necessary to build their independence and individuality. At the same time, they have a fairly high self-esteem because they continue to achieve success. They are often adored in various social groups. Often unaware of their shortcomings, they can be competent in adulthood. These gifted children cannot fully develop their own potential. They are adapted to exist in society, but not so much to changes in life, as they are characterized by their perfectionism, high productivity, acceptance by teachers and peers, avoiding risk, conformity and dependence.

2. **Autonomous giftedness:** This group includes children who solve problems in their chosen field by combining convergent and divergent thinking with

minimal guidance. Autonomous gifted children begin to learn gradually. Unlike successful gifted children, these children do not work for the system, but use it for self-improvement. With a positive self-image, they accept themselves and others because their needs are fully met and their activities and achievements receive the attention they deserve from their peers, teachers, and adults. They make their own rules and don't wait for others to inspire them to action. They are characterized by their well-developed social skills, intrinsic motivation, independence, integrity of character, creativity and interest.

3. Hidden talent: In this case, we are mainly discussing girls who hide their skills and abilities. These children are very motivated at the beginning of educational activities, when their education begins, they quickly change "drive" to a feeling of "anxiety". Their school performance may drop, and they look for alternative ways to meet their educational needs. In adult life, gifted children of this group face difficulties.

4. Lost Gifted: Lost gifted children represent the most difficult group at the moment because their behavior is often driven by anger, and this anger is the result of years of neglecting their own needs. They feel left out, which can lead to depression or a shift to resentment and defensive behavior. Their interests are quite often no longer connected with school, leaving their potential without support, school loses its meaning for them. In adult life, they need a person whom they can trust.

5. Dual giftedness: In this case, we are talking about children whose giftedness exists in combination with another trait that makes them unique, or perhaps a defect or disorder. Quite often not identified due to the lack of characteristic behavior, gifted children can have destructive behavior. They are embarrassed by their own inability to succeed in school, which can potentially lead to the fact that they exceed their own expectations, do not accept criticism [9].

Educating the nation's intellectual elite on the basis of academic integrity is an important task for any country that aspires to development and prosperity. Academic integrity is a set of principles and norms that regulate the behavior of scientists, teachers and students in the field of education and science. It includes such values as honesty, integrity, justice, responsibility and respect for others [17].

In many foreign countries, considerable attention is paid to the issue of academic integrity. For example, in the USA there are special bodies that investigate cases of academic integrity violations. The UK has a Code of Conduct for

Academics and a Code of Practice for Higher Education Institutions. These documents define basic principles of academic integrity and rules of conduct for academics and teachers.

Although the issue of academic integrity is receiving increasing attention, certain challenges still exist. One such challenge is that not all participants in the educational process are aware of the importance of academic integrity. In addition, there are certain difficulties with investigating and proving cases of violation of academic integrity.

In order to educate the nation's intellectual elite on the basis of academic integrity, it is necessary to:

1. To increase the level of awareness of the importance of academic integrity among the participants of the educational process;

2. To develop and implement effective mechanisms for the prevention and investigation of cases of violation of academic integrity;

3. To encourage a culture of academic integrity in educational and scientific institutions [17].

Education of the intellectual elite on the basis of academic integrity is a long-term process that requires the joint efforts of the state, educational and scientific institutions, as well as the participants of the educational process themselves.

Conclusions. Therefore, a thorough and comprehensive study of the essence of the concept of «giftedness», «intellectual giftedness» is possible only under the conditions of its analysis in the context of the terms «genius», «talent», «giftedness», «ability», as well as by analyzing the structure of existing models of giftedness and finding out the factors that influence the formation of this phenomenon.

Based on the analysis of Ukrainian and foreign scientists, we note that the theoretical aspects of the formation of giftedness in students, as the future elite of the Ukrainian nation, largely depends on the construction of educational programs and on the principles of academic integrity. Most educational programs do not meet the needs of gifted children, do not contribute to the disclosure of their uniqueness.

The research of Ukrainian and foreign scientists is summarized, a classification of types and types of giftedness is proposed (successful giftedness, autonomous giftedness, hidden giftedness, lost giftedness, and double giftedness). This classification aims to reveal giftedness by developing the individual needs of gifted children who should learn from professional teachers. Attention is drawn to the approach of teachers and parents to intellectually gifted children, who

instill confidence in the child and support him in choosing his own individual development trajectory. Generalized experience provides a basis for asserting that each child is unique and gifted and needs to create an individual learning trajectory based on the principles of academic integrity: foreign and Ukrainian experience.

We see the prospects for further research in conducting a comparative analysis of Ukrainian and foreign scientists in determining the ways of training a teacher who works with gifted children on the basis of academic integrity: foreign and Ukrainian experience.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко І. Є. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей у школах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2011. 20 с.
2. Гавриш І.В., Ткачов А.С. Теоретико-методологічні основи реалізації компетентнісно орієнтованої освіти обдарованих учнів у межах науково-педагогічного проекту «Інтелект України». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. Запоріжжя, 2017. Вип. 55 (108). С. 133–141.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 375с.
4. Завгородня Н. М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. К., 2006. 21 с.
5. Закон України про основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді України. URL: <http://te.zavantag.com/docs/534/index-8957-1.html>
6. Коваленко О. А. Навчання обдарованих учнів у початковій школі (теоретичний і методичний аспекти): монографія. Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2010. 326 с.
7. Коваленко О.А., Янц Н. Д. Психолого-педагогічний підхід до визначення сутності поняття «обдарованість». *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 2011. Вип. 36. С. 44–52.
8. A brief history of gifted and talented education, National Association for Gifted Children (NAGC), Washington, 2015. URL: <http://www.nagc.org/resources-publications/resources/giftededucation-us/brief-history-gifted-and-talented-education/>
9. Betts G., Neihart M. Profiles of the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, Nevada: National Association for Gifted Children (NAGC), 1998. URL: <http://www.davidsongifted.org/SearchDatabase/entry/A10114>.
10. Civic I., Jacob K. Javits Gifted and Talented Children and Youth Education Act of 1987, 2018.
11. Garland A. F., Ziegler E. Emotional and behavioral problems among highly intellectually gifted youth. *Roepers Review*, 1999. No. 22, P. 41–44.
12. Hodges J., Tay J., Maeda Y. & Gentry M. A meta-analysis of gifted and talented identification practices. *Gifted Child Quarterly*, 2018. Vol. 62(2). P. 147–174. <https://doi.org/10.1177/0016986217752107>
13. Hoogeveen L., Hell J. G., Verhoeven L. Self-concept and social status of accelerated and non-accelerated students beginning secondary school in the Netherlands. *Gifted Child Quarterly*, 2009. Vol. 53. P. 50–67.
14. Kearney K. Highly gifted children in full inclusion classrooms. *Highly Gifted Children*, 1996. Vol.12(4). P. 1–11. URL:<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED425575.pdf>.
15. Kelemen G. Identification of highly gifted children. *Exedra*, 2012. Vol.6. P. 43–55.
16. Monks F. J., & Pfluger, R. Gifted education in 21 European countries: inventory and perspective. Netherlands: Radboud University Nijmegen, 2005.
17. Nalyvaiko O., Zhernovnykova O., Nalyvaiko N., Molotok V. Academic integrity in the conditions forced distance learning. *Open educational e-environment of modern university*. 2022. Vol. 13. P. 89-103.
18. Ninkov I. Education Policies for Gifted Children Within a Human Rights Paradigm: a Comparative Analysis. *Journal of Human Rights and Social Work*, 2020. Vol. 5. P. 280–289.
19. Omeroglu E., Sarikaya R., Daglioglu H. E., Kilic Cakmak E., Karatas S., Arici Bulut S., & Basit O. The terms used in gifted and talented education in Turkey, relevant legal framework and educational practices. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 2017. P. 1–30.
20. Pokrajinski zaštitnik građana Ombudsman. Podrška učenicima sa izuzetnim sposobnostima u osnovnim i srednjim školama u AP Vojvodini. P. 1–53. Decembar 2017.
21. Renzulli J. What Makes Giftedness: Reexamining a Definition. *Edition T. Psychology and Education of the Gifted /* edited by Barbe W.B. and Renzulli J.S. New York: Irvington Publishers, Inc, 1981.
22. Woods J. State and Federal Policy: Gifted and talented youth. Retrieved on November 2016.

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Оксана Анатоліївна Жерновникова

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри математики¹
oazhernovnykova@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-5383-4493>

Оксана Анатоліївна Коваленко

доктор педагогічних наук, професор, директор Центру міжнародної освіти¹
04.08.1975@hnpu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-6131-253X>

Тамара Іванівна Дейніченко

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри математики¹
gdeinic@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-4117-1503>

Любов Миколаївна Коваленко

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління земельними ресурсами, геодезії та кадастру²
klm180248@btu.kharkov.ua <https://orcid.org/0000-0002-7955-2056>

¹Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків, вул. Алчевських 29, Україна, 61022

²Державний біотехнологічний університет, м. Харків, вул. Алчевських 44, Україна, 61022

**ВИХОВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕЛІТИ НАЦІЇ НА ЗАСАДАХ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:
ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД**

Постановка проблеми. Світова конкуренція за інтелектуальні ресурси зростають, а також зростає потреба в новаторстві та новій інформації. Освіта та наука збільшують свою роль у розвитку суспільства. Для української системи освіти необхідно модернізувати як економіку, так і суспільство, а Україна повинна стати більш конкурентоспроможною на світовому ринку. Аналіз зарубіжних джерел надає підстави стверджувати, що розвиток науки, освіти та суспільства в цілому залежить від академічної доброчесності, а успіх розвитку України залежить від формування інтелектуальної еліти на основі академічної доброчесності.

Увага вчених і практиків до проблеми навчання, виховання і розвитку обдарованих дітей зростає з року в рік. Це обумовлено великою кількістю наукових підходів до явища обдарованості, його багатогранності, складності і різноманітністю видів. Останнім часом у багатьох країнах склалися національні програми і концепції розвитку і підготовки обдарованих дітей. Посилення інтересу до світового досвіду, ретельний аналіз і узагальнення досягнень зарубіжних колег дозволяє нашим практикам йти власним шляхом та обирати траєкторію розвитку для кожної обдарованої дитини. Незважаючи на дискусійність багатьох аспектів проблеми дитячої обдарованості, науковими дослідженнями та педагогічною практикою доведено не лише сам факт існування індивідуальних розбіжностей у пізнавальній сфері, а й наявність істотних особливостей у творчому потенціалі дітей. Тому постає нагальна потреба у детальному аналізі зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо виховання інтелектуальної еліти кожної нації на засадах академічної доброчесності.

Мета статті – на основі аналізу зарубіжного та українського досвіду, визначити особливості виховання інтелектуальної еліти нації на засадах академічної доброчесності.

Матеріали і методи: аналіз наукової літератури (вивчення книг, статей, монографій, наукових журналів та інших джерел, що стосуються виховання інтелектуальної еліти, академічної доброчесності, зарубіжного та українського досвіду); системний аналіз (дослідження теми в цілому, з урахуванням взаємозв'язків між різними її аспектами); порівняльно-аналітичний метод (порівняння та аналіз зарубіжного та українського досвіду виховання інтелектуальної еліти на засадах академічної доброчесності).

Результати дослідження. На основі проведеного аналізу наукових джерел досліджено розвиток понять: «Геній» – це найдавніше з основних понять, яке було використано ще в античності; «Талант» з'явилося в античній культурі пізніше; новий термін «обдарованість» поступово витіснив старий термін «геніальність» з наукового лексикону. Встановлено в процесі дослідження відмінність між поняттями: «Геніальність» – це найвищий рівень творчості, епохальна творчість; «Талант» – це високий рівень розвитку здібностей у певній діяльності; «Обдарованість» – це більш широкий термін, який охоплює різні рівні розвитку здібностей.

Авторами запропоновано, на основі українського та зарубіжного досвіду, теорії та моделі обдарованості:

1. Модель Дж. Рензулі, яка складається з трьох елементів: вищого рівня інтелекту, посиленої мотивації та творчості.

2. Моделі навчання обдарованих дітей: модель прискорення, модель поглиблення, модель збагачення та модель проблематизації.

Схарактеризовано п'ять типів обдарованих дітей за Г. Беттсом та М. Нейхартом: успішні, автономні, приховані, загублені та подвійні обдаровані.

Доведено, що завдання аналізу суті поняття «обдарованість» є складним і потребує врахування багатьох факторів, а теоретичні аспекти формування обдарованості в учнів, як майбутньої еліти української нації, в значній мірі залежить від побудови освітніх програм та на засадах академічної доброчесності. Проведено огляд багатьох аспектів цієї теми, який може бути корисним для педагогів, психологів та інших фахівців, які працюють з дітьми з особливими здібностями на засадах академічної доброчесності.

Висновки. *Отже, ґрунтовне і всебічне дослідження сутності поняття «обдарованість», «інтелектуальна обдарованість» є можливим лише за умов його аналізу у контексті термінів «геній», «талант», «задатки», «здібність», а також шляхом аналізу структури існуючих моделей обдарованості та з'ясування факторів, які впливають на формування даного феномену.*

На основі проведеного аналізу українських та зарубіжних учених, зазначимо, що теоретичні аспекти формування обдарованості в учнів, як майбутньої еліти української нації, в значній мірі залежить від побудови освітніх програм та на засадах академічної доброчесності. Більшість освітніх програм не задовольняють потреб обдарованих дітей, не сприяють розкриттю їхньої унікальності.

Прорезюмовано дослідження українських та зарубіжних учених, запропоновано класифікацію видів та типів обдарованості (успішна обдарованість, автономна обдарованість, прихована обдарованість, загублена обдарованість та подвійна обдарованість). Дана класифікація має на меті розкриття обдарованості шляхом розвитку індивідуальних потреб обдарованих дітей, які мають вчитися у вчителів-професіоналів. Звернено увагу про підхід вчителів та батьків до інтелектуально обдарованих дітей, які вселяють впевненість у дитину та підтримують її у виборі власної індивідуальної траєкторії розвитку. Узагальнений досвід надає підставити стверджувати, що кожна дитина є унікальною та обдарованою й потребує створення індивідуальної траєкторії навчання на засадах академічної доброчесності: зарубіжний та український досвід.

Ключові слова: виховання, інтелектуальна еліта, українська нація, академічна доброчесність, обдарованість, розвиток, дитина, зарубіжний та вітчизняний досвід.

REFERENCES

1. Babenko, I. Ye. (2011). Socio-pedagogical support for gifted children in US schools: abstract of the dissertation of the Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.01.
2. Havrysh, I.V., Tkachov, A.S. (2017). Theoretical and methodological bases of realization of competence-oriented education of gifted students within the limits of the scientific and pedagogical project "Intellect of Ukraine". *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools: coll. of science works Zaporizhzhia*, 55 (108), 133–141.
3. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainian pedagogical dictionary. K.: Lybid.
4. Zavorodnia, N. M. (2006). Pedagogical conditions of socialization of gifted students in the educational environment of a secondary school: abstract of the dissertation of the Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.05.
5. Law of Ukraine on the basic principles of state support for gifted children and youth of Ukraine. URL: <http://te.zavantag.com/docs/534/index-8957-1.html>.
6. Kovalenko, O. A. (2010). Teaching gifted students in primary school (theoretical and methodological aspects): monograph. Kh.: H.S. Skovoroda KhNPU.
7. Kovalenko, O.A., Yants, N. D. (2011). Psychological and pedagogical approach to defining the essence of the concept of "giftedness". *Means of educational and research work*, 36, 44–52.
8. A brief history of gifted and talented education, National Association for Gifted Children (NAGC), Washington, 2015. URL: <http://www.nagc.org/resources-publications/resources/giftededucation-us/brief-history-gifted-and-talented-education/>
9. Betts, G., Neihart, M. (1998). Profiles of the gifted and talented. Gifted Child Quarterly, Nevada: National Association for Gifted Children (NAGC).
10. Civic, I., Jacob, K. (2018). Javits Gifted and Talented Children and Youth Education Act of 1987.
11. Garland, A. F., Ziegler, E. (1999). Emotional and behavioral problems among highly intellectually gifted youth. *Roeper Review*, 22, 41–44.
12. Hodges, J., Tay, J., Maeda, Y. & Gentry, M. (2018). A meta-analysis of gifted and talented identification practices. *Gifted Child Quarterly*, 62(2), 147–174.
13. Hoogevveen, L., Hell, J. G., Verhoeven, L. (2009). Self-concept and social status of accelerated and non-accelerated students beginning secondary school in the Netherlands. *Gifted Child Quarterly*, 53, 50–67.

14. Kearney, K. (1996). Highly gifted children in full inclusion classrooms. *Highly Gifted Children*, 12(4), 1–11.
15. Kelemen, G. (2012). Identification of highly gifted children. *Exedra*, 6, 43–55.
16. Monks, F. J., & Pfluger, R. (2005) Gifted education in 21 European countries: inventory and perspective. Netherlands: Radboud University Nijmegen.
17. Nalyvaiko, O., Zhernovnykova, O., Nalyvaiko, N., Molotok, V. (2022). Academic integrity in the conditions forced distance learning. *Open educational e-environment of modern university*, 13, 89-103.
18. Ninkov, I. (2020). Education Policies for Gifted Children Within a Human Rights Paradigm: a Comparative Analysis. *Journal of Human Rights and Social Work*, 5, 280–289.
19. Omeroglu, E., Sarikaya, R., Daglioglu, H. E., Kilic Cakmak, E., Karatas, S., Arici Bulut, S., & Basit, O. (2017). The terms used in gifted and talented education in Turkey, relevant legal framework and educational practices. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 1–30.
20. Pokrajinski zaštitnik građana Ombudsman. (2017). Podrška učenicima sa izuzetnim sposobnostima u osnovnim i srednjim školama u AP Vojvodini. P. 1–53. Decembar.
21. Renzulli, J. (1981). What Makes Giftedness: Reexamining a Definition. *Edition T. Psychology and Education of the Gifted* / edited by Barbe W.B. and Renzulli J.S. New York: Irvington Publishers.
22. Woods, J. (2016). State and Federal Policy: Gifted and talented youth. Retrieved on November.

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Наукові записки кафедри педагогіки

Випуск 53, 2023

Українською та англійською мовами

Технічний редактор – *Шведова Я. В., канд. пед. н., доц., м. Харків, Україна.*

Підписано до друку 30.11.2023. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 12,16 Обл.-вид. арк. 15,21. Наклад 100 пр.
Ціна договірна

61022, Харків, майдан Свободи, 4
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
61022, Харків, майдан Свободи, 4, тел. +380-057-705-24-32
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09